

**STÁTNÍ POLITIKA
ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ
ČESKÉ REPUBLIKY**

2004 – 2010

Státní politika životního prostředí
© Ministerstvo životního prostředí
Praha 2004

Foto na obálce © Ing. Pavel Mudra
Tisk DOBEL Lanškroun

ISBN 80-7212-283-5

Obsah

Usnesení vlády České republiky	5
I. Úvod	6
II. Výchozí podmínky	7
1. Právní, ekonomický a administrativní rámec SPŽP	7
2. Časový rámec	8
3. Základní zásady ochrany životního prostředí	8
4. Analýza aktuálních problémů	10
III. Cíle aktualizované SPŽP v prioritních oblastech	13
1. Ochrana přírody, krajiny a biologické rozmanitosti	13
1.1 Zastavení poklesu biodiverzity	13
1.2 Péče o vodní a mokřadní ekosystémy, revitalizace vodních biotopů	13
2. Udržitelné využívání přírodních zdrojů, materiálové toky a nakládání s odpady	14
2.1 Ochrana povrchových a podzemních vod (jakost a množství, zdroje pitné vody)	14
2.2 Ochrana neobnovitelných přírodních zdrojů	15
2.3 Využívání obnovitelných zdrojů	16
2.4 Snižování energetické a materiálové náročnosti výroby a zvýšení materiálového a energetického využití odpadů	16
2.5 Odpovědné nakládání s nebezpečnými odpady	17
3. Životní prostředí a kvalita života	18
3.1 Snižování zátěže prostředí a populace toxickými kovy a organickými polutanty	18
3.2 Snižování počtu (celkové rozlohy) území s překročenými kritickými zátěžemi ovzduší (acidifikace prostředí)	19
3.3 Ochrana životního prostředí a člověka před hlukem	19
3.4 Environmentálně příznivé využívání krajiny	20
3.5 Omezování antropogenních/průmyslových vlivů a rizik	20
3.6 Ochrana životního prostředí před negativními účinky živelních událostí a následky krizových situací	21
4. Ochrana klimatického systému Země a omezení dálkového přenosu znečištění ovzduší	22
4.1 Snižování emisí skleníkových plynů (GHGs)	22
4.2 Snižování přeshraničních přenosů znečištění ovzduší	23
4.3 Ochrana ozonové vrstvy Země	23
IV. Sektorové politiky	24
1. Energetika	24
2. Těžba nerostných surovin	25
3. Průmysl	25
4. Obchod	26
5. Doprava	27
6. Zemědělství a lesní hospodářství	28
7. Ochrana a užívání vod	29
8. Životní prostředí a zdraví	30
9. Regionální rozvoj, obnova venkova a cestovní ruch	32
V. Nástroje realizace SPŽP	33
1. Zvyšování povědomí veřejnosti v otázkách životního prostředí, environmentální vzdělávání, výchova a osvěta	33
2. Právní nástroje	34
3. Ekonomické nástroje	35
4. Dobrovolné nástroje	36
5. Informační nástroje	36
6. Nástroje strategického plánování	38
7. Nástroje zapojování veřejnosti	39
8. Výzkum a vývoj	39
9. Mezinárodní spolupráce	40
10. Institucionální nástroje	41

VI. Náklady a efektivnost navrhovaných cílů	42
1. Přehled aktuálního ekonomického vývoje	42
2. Vývoj a současný stav v oblasti financování ochrany životního prostředí v ČR	42
4. Předpokládané disponibilní zdroje financování	44
5. Efektivita výdajů v oblasti životního prostředí	44
VII. Ukazatele životního prostředí	45
Přehled vybraných ukazatelů ČR a EU	46
VIII. Přílohy	50
Příloha 1: Současný stav české právní úpravy	50
Příloha 2: k Nástrojům zapojování veřejnosti.....	51
Příloha 3: Přehled mnohostranných mezinárodních environmentálních smluv	52
Seznam zkratk a odborných výrazů	54

VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY

USNESENÍ VLÁDY ČESKÉ REPUBLIKY ze dne 17. března 2004 č. 235

o Státní politice životního prostředí České republiky

V l á d a

I. schvaluje aktualizovanou Státní politiku životního prostředí České republiky, obsaženou v části IV materiálu č.j. 257/04 a upravenou podle připomínek vlády;

II. ukládá

1. ministru životního prostředí

a) vypracovat konečné znění aktualizované Státní politiky životního prostředí České republiky, podle bodu I tohoto usnesení,

b) předložit vládě

ba) do 30. června 2007 průběžné vyhodnocení plnění Státní politiky životního prostředí České republiky za období let 2004 až 2006,

bb) do 31. prosince 2010 další aktualizaci Státní politiky životního prostředí České republiky, a to spolu se zprávou o jejím plnění,

2. členům vlády a vedoucím ostatních ústředních orgánů státní správy uplatňovat priority, úkoly a cíle vyplývající z aktualizované Státní politiky životního prostředí České republiky, uvedené v bodě I tohoto usnesení;

III. pověřuje předsedu vlády předložit aktualizovanou Státní politiku životního prostředí České republiky podle bodu I a II/1a tohoto usnesení předsedovi Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky a předsedovi Senátu Parlamentu České republiky pro informaci příslušných výborů Parlamentu České republiky.

Provedou:

členové vlády a vedoucí ostatních
ústředních orgánů státní správy

1. místopředseda vlády
Mgr. Stanislav Gross, v. r.

I. Úvod

Přelom druhého a třetího tisíciletí přinesl mnohé významné změny prakticky ve všech oblastech, životní prostředí nevyjímaje. Postupující globalizace zesílila vzájemnou provázanost vývoje životního prostředí, ekonomiky i sociálních podmínek. Tato skutečnost na jedné straně otevřela možnost efektivnějšího docílení synergických efektů při realizaci environmentálních, ekonomických a sociálních politik a to jak na globální, tak na regionální, národní a místní úrovni, na druhé straně však vyžaduje stále častěji průřezová, horizontální řešení přetrvávajících i nově se objevujících problémů. Potřeba vzájemné integrace dosud často sektorově orientovaných aktivit v dlouhodobém, střednědobém i krátkodobém měřítku byla proto včleněna do celé řady zásadních mezinárodních programových dokumentů přijatých v letech 2001 – 2003 a vyžadujících adekvátní promítnutí do národních politik, strategií, koncepcí i programů.

Nutnost aktualizace Státní politiky životního prostředí České republiky (dále SPŽP), schválené usnesením vlády č. 38 dne 10. ledna 2001, proto nevychází jen ze závazku daného tímto usnesením, ale i z nutnosti reagovat na vývoj v uplynulých třech letech, zejména na nutnost ještě důraznějšího kvalitativního posunu z postavení dokumentu převážně resortního v dokument již svým založením respektující požadavky udržitelného rozvoje. Aktualizovaná SPŽP je proto koncipována tak, aby vymezila konsensuální rámec pro dlouhodobé a střednědobé směřování rozvoje environmentálního rozměru udržitelného rozvoje České republiky, od května 2004 člena Evropských společenství.

Aktualizovaná SPŽP odpovídá na výzvy plynoucí z výsledků hodnocení implementace předchozí SPŽP a potřeb uchovat a pokud možno dále zlepšovat životní prostředí pro kvalitní život dalších generací obyvatel České republiky. Současně respektuje závazky, které pro Českou republiku vyplývají z nadcházejícího členství v Evropské unii, jakož i existující povinnosti spojené se členstvím ČR v Organizaci spojených národů (OSN), v Organizaci pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) aj. Výchoziskem jsou zkušenosti z plnění předchozích národních strategických dokumentů v oblasti životního prostředí (Duhový program z r. 1990, SPŽP z let 1995 a 2001) a úkoly formulované zejména:

- v 6. akčním programu Evropských společenství pro životní prostředí (6. EAP), přijatém v Bruselu dne 22. července 2002
- v Environmentální strategii OECD pro první dekádu 21. století, přijaté v Paříži dne 16. května 2001
- ve Strategii Evropské unie pro udržitelný rozvoj, přijaté v Göttingenu dne 16. června 2001
- v Deklaraci a v Implementačním plánu, přijatých na Světovém summitu OSN o udržitelném rozvoji v Johannesburgu dne 4. září 2002
- v Deklaraci z 5. konference ministrů životního prostředí regionu Evropské hospodářské komise OSN „Životní prostředí pro Evropu“ přijaté v Kyjevě dne 23. května 2003.

Základním účelem SPŽP nadále zůstává poskytovat rámec a vodítko pro rozhodování a aktivity na mezinárodní, celostátní, krajské i místní úrovni, směřující:

- k dosažení dalšího zlepšení kvality životního prostředí jako celku i stavu jeho složek a součástí
- k uplatnění principů udržitelného rozvoje a k pokračující integraci hlediska životního prostředí do sektorových politik
- ke zvyšování ekonomické efektivity a sociální přijatelnosti environmentálních programů, projektů a činností.

Prioritní oblasti aktualizované SPŽP jsou kompatibilní s 6. EAP. Soustřeďují se hlavně na řešení přetrvávajících a nově vzniklých environmentálních problémů v oblasti:

- ochrany přírody, krajiny a biologické rozmanitosti
- udržitelného využívání přírodních zdrojů, ochrany vod a ochrany před povodněmi, optimalizace materiálových toků a nakládání s odpady
- snižování zátěže životního prostředí pocházející z lidské činnosti, zlepšování environmentálních standardů pro kvalitu lidského života
- ochrany klimatického systému Země a omezení dálkového přenosu znečištění ovzduší
- zvyšování povědomí veřejnosti o otázkách životního prostředí.

Aktualizovaná SPŽP však chce být také dokumentem pro posilování a zlepšování partnerské spolupráce s jinými resorty – tak, jak odpovídá principům udržitelného rozvoje. V části věnované sektorovým politikám proto usiluje o vytipování takových směrů další spolupráce, které nejen přispějí k lepšímu pochopení a účinnějšímu uplatnění aspektů životního prostředí

v činnosti partnerských resortů, ale také k podpoře realizace těch cílů jiných resortů, které jsou v souladu se zásadami udržitelného rozvoje a napomáhají k oddělení trendů hospodářského rozvoje od pokračování negativních vlivů jejich činností na životní prostředí.

Podobně jako předchozí SPŽP i aktualizovaný dokument nabízí škálu nástrojů k dosažení stanovených cílů. Předpokládá se, že pro každý z uvedených cílů bude ve spolupráci se všemi zúčastněnými partnery zvolena taková kombinace normativních, ekonomických, institucionálních, organizačních, informačních, dobrovolných a dalších nástrojů, která umožní dosáhnout požadovaného výsledku s co nejnižšími nároky na finanční, lidské, technické a další zdroje. Pro sledování efektivity a účinnosti plnění aktualizované SPŽP je navržena sada indikátorů,

odpovídající ukazatelům sledovaným v rámci Evropské unie a OECD.

SPŽP je zásadní referenční dokument pro ostatní sektorové i regionální politiky z hlediska životního prostředí. Ačkoliv je SPŽP dokumentem vládním, je pro jeho realizaci naprosto nezbytná aktivní účast široké veřejnosti, partnerů z oblasti podnikatelských subjektů, nestátních neziskových organizací, vědy a výzkumu a dalších. SPŽP by měla být inspirací a nástrojem, napomáhajícím jejich strategickému a každodennímu operativnímu rozhodování tak, aby to vedlo nejen ke tvorbě nových ekonomických, sociálních a kulturních hodnot, ale také ke zlepšování kvality života a kvality životního prostředí. S tímto záměrem probíhal proces aktualizace SPŽP již od samotného počátku jako neformální, interaktivní dialog Ministerstva životního prostředí a partnerů, kteří se tak vlastně stali jejími spoluautory.

II. Výchozí podmínky

Zatímco předchozí politiky životního prostředí vycházejí z politických a ekonomických změn, které proběhly v 90. letech a zaměřovaly se na nápravu škod způsobených zejména v 70. a 80. letech, bere tato aktualizace v úvahu to, že ČR se v roce 2004 stává členskou zemí EU. V tomto ohledu předkládaný dokument míří především do budoucnosti, ač zachovává nutnou míru kontinuity s minulými SPŽP.

1. Kontinuita SPŽP

Výrazné zhoršení stavu životního prostředí koncem 80. let, které bylo v ČR důsledkem centrálního plánování, podceňování vědeckých poznatků, ignorování zásady udržitelnosti, obcházení demokratických rozhodovacích procesů a úplné absence právního a institucionálního rámce ochrany životního prostředí, bylo v 90. letech z velké části zastaveno a v některých ohledech i napraveno. S postupující ekonomickou transformací a evropskou integrací však vznikají problémy nové.

Stav životního prostředí je pravidelně sledován a hodnocen (výroční zprávy MŽP předkládané vládou Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR a veřejnosti), a SPŽP proto reaguje (viz následující analýza) na všechny závažné změny (negativní trendy) stavu životního prostředí. Jako příklad naléhavých problémů uvádíme:

- zvýšení recyklace baterií a akumulátorů – zejména Ni-Cd (zlepšení sítě odběrných míst, zvýšení návratnosti)
- nedostatečná kontrola pohybu nebezpečných odpadů – zdokonalení výkaznictví a inspekce,
- zvýšení recyklace upotřebených olejů – návratnost pouze 17 % (během 90. let klesla na polovinu), dosud spalování v nevhodných zdrojích,
- vysoké emise VOC z užití rozpouštědel a emise ze skladování/přepravy pohonných hmot, rozšíření technických opatření (odsávání par, rekuperace atd.),
- vysoké emise prachových mikročástic (PM₁₀), toxických kovů, benzenu a PAU – imisní limity jsou překračovány v mnoha kontrolních bodech, nápravná opatření v oblastech se zhoršenou kvalitou ovzduší,
- vysoká koncentrace přízemního ozónu – přes 64 % populace je vystaveno zvýšeným koncentracím, jsou překračovány cílové limity, dochází k poškození lesních ekosystémů,
- ochrana lesa před nepovolenými devastáčními těžbami v lese – zvyšuje se rozsah nezalesněných a nezajištěných ploch, nutno zpřísnit trestní postih,
- ze sledovaných 42 lokalit jsou limitní hodnoty pro denní a noční hluk překračovány v lokalitách umístěných u hlavních dopravních tras, tedy v polovině sledovaných lokalit
- vypouštění nečištěných a nedostatečně čištěných odpadních vod z bodových zdrojů znečištění, zlepšení jakosti a ekologického stavu povrchových vod,
- ochrana nezastavěného území (ZPF, PUPFL) a volné krajiny před záborů, v současné době není dostatečně upřednostňován rozvoj na již dříve zastavěných či devastovaných plochách („brownfields“),
- vysoký počet rizikových starých ekologických zátěží
- ochrana zemědělské půdy před kontaminací kaly z ČOV – vybudování kontrolní sítě, monitoring, osvěta uživatelů, odhadem 50 % kalů je nevhodných pro aplikaci v zemědělství.

SPŽP bere ohled na úkoly a jejich časové termíny, které vyplývají ze závazku ČR uvést do praxe požadavky evropského práva. Jejich výčet je uveden v následující tabulce (dle příslušných implementačních plánů):

Úkol	Termín
Program Natura 2000 – stanovení režimu využívání území, plány managementu (včetně SEA), stále chybí potřebná legislativa	2004
Podrobit posuzování vlivů na životní prostředí i krajské, mikroregionální a lokální koncepce ve vybraných oborech a územní plány dle Směrnice EU 2001/42/ES a Aarhuské úmluvy	průběžně
Snížení znečištění vod dusičnany ze zemědělských zdrojů – nutno implementovat akční program a monitoring	2006
Recyklace materiálů včetně vozidel s ukončenou životností (autovraky) – nutné dovybavení sběrných míst, chybí odpovídající demontážní a zpracovatelská centra, osvěta	2006
Omezení vstupu nebezpečných látek do povrchových a podzemních vod – nutno připravit a realizovat akční programy	2009
Pěče o říční ekosystémy (Rámcová směrnice 2000/60/ES o vodní politice) – monitoring a plánování (návrh opatření), veřejné projednání (SEA)	2009
Výstavba ČOV pro 2–10 tis. EO, rekonstrukce ČOV nad 10 tis. EO – eliminace emisí dusíku a fosforu v citlivých oblastech (což je celé území ČR), náklady 80 mld. Kč	2010
Polychlorované bifenylly (PCB/PCT) – inventarizace a kontrola zařízení, dekontaminace a zneškodnění, realizace „Plánu dekontaminace a zneškodnění inventarizovaných zařízení a PCB v nich obsažených“	2010
Biologicky rozložitelný TKO (BRKO) – budování odděleného sběru a kompostování, postupně snížit množství BRKO ukládaného na skládky na 75, 50 a 35 % referenční hladiny (rok 1995)	2010
Pěče o říční ekosystémy (Rámcová směrnice 2000/60/ES o vodní politice), dosažení požadovaného stavu (dle definice v plánech povodí, viz předcházející fáze)	2015
Snížit imise v místech překročení limitů pro ochranu ekosystémů: a) dokončit a realizovat integrovaný program snížení emisí regionálních programů b) pracovat místní programy zlepšení kvality ovzduší	
Dosažení 8% podílu elektřiny z obnovitelných zdrojů na hrubé spotřebě elektřiny ČR	2010

2. Právní, ekonomický a administrativní rámec SPŽP

V rámci přípravy na členství v EU proběhly v letech 1999 – 2003 podstatné změny národní legislativy v oblasti ochrany životního prostředí, jimiž byla do národního práva transponována evropská legislativa (Acquis Communautaire). Stávající legislativa ES musí být transponována a implementována do národního práva do data vstupu, tj. do května 2004, kromě vyjednaných přechodných období. Od roku 2001 platí nové územněsprávní uspořádání, které vedlo k podstatným přesunům kompetencí na nově vytvořené kraje (Zákon č. 129/2000 Sb., o krajích).

Dalším důležitým faktorem je vývoj environmentální legislativy ES, na které se se vstupem do EU bude ČR moci přímo podílet a ovlivňovat. Stávající legislativa ES se v minulých letech ukázala v mnoha oblastech jako málo účinná a často byla kriti-

zována její neúplná implementace a nedostatečné vynucování v některých členských zemích. Evropská komise v těchto případech může zahájit postih za nedodržování práva ES, tzv. procedura infringementů, která může vyvrcholit finanční pokutou pro dotčenou členskou zemi. Na Českou republiku se mohou tyto postihy vztahovat již od data vstupu do EU, a proto je nezbytné těmto případům předcházet. Národní politika životního prostředí musí chystané změny v legislativě ES předjímat. Jedná se například o vývoj v oblasti chemických látek, změny klimatu, managementu průmyslových rizik, ochrany životního prostředí a jejich podpora či přímé prosazování v EU (např. ochrana půdy). Priority, které ČR bude především prosazovat v EU v oblasti životního prostředí, jsou: ochrana klimatického systému Země a ovzduší, ochrana krajiny, vod, půdy a nerostného bohatství, komplexní management chemických látek a přípravků a udržitelná spotřeba a výroba. Tyto priority jsou v souladu se SPŽP.

V minulých letech bylo dosaženo oživení ekonomiky, což se projevilo ročním růstem HDP v rozmezí 1,5 – 2,5 %. Veřejné rozpočty nesou značné náklady vyvolané přibližováním úrovně infrastruktury standardům EU a dále i náklady spojené s nutným přizpůsobováním právního a institucionálního rámce. To spolu s rostoucími sociálními transfery vytváří rozpočtový deficit a zvyšuje podíl veřejných výdajů na HDP. Tyto výdaje jsou však jen z části alokovány do oblastí, které mohou mít v dlouhodobém horizontu pozitivní multiplikační efekty. Proto byla usnesením vlády č. 624 z 23. června 2003 schválena koncepce reformy veřejných financí. Výdajové stropy a nová alokační pravidla povedou k adresnějšímu stanovení priorit a tím i ke zvýšené efektivnosti rozpočtové alokace. V rámci státního rozpočtu současně dojde i k posílení programového financování.

V letech 2001–2003 dosahuje HDP (výpočet dle parity kupní síly) asi 60 % průměru EU. Aby došlo k dostatečně rychlé konvergenci české ekonomiky k ekonomické úrovni EU, musí být odstraněny některé dosud existující bariéry, které jsou často předmětem kritiky mezinárodních institucí a zahraničních investorů. Vedle malé pružnosti trhu práce je to korupční prostředí, které deformuje hospodářskou soutěž, špatná vymahatelnost práva a různé administrativní bariéry. Vzhledem k tomu, že se česká ekonomika stane součástí jednotného evropského trhu, je nutno mít tyto ekonomické faktory na zřeteli i při formulování SPŽP.

Zejména soukromého sektoru se týká nová politika EU zaměřená na důslednější ochranu spotřebitele, životního prostředí a lidského zdraví. Roste význam integrované výrobní politiky a prosazují se ve zvýšené míře i ekonomické nástroje. Zde je třeba zdůraznit, že volba těchto nástrojů je zcela na rozhodnutí členských států stejně tak jako alokace kompetencí a detaily administrativních procedur.

Poslední oblastí, která musí doznat zásadních změn, je sběr a zpracování informací, které souvisí s ochranou životního prostředí a lidského zdraví. Komunitární právo nejen klade důraz na přístup občana k informacím, ale řada směrnic přináší požadavky na konkrétní monitoring a reporting, který musí zajistit veřejná správa a soukromý sektor. Získávání těchto informací, jejich validace a zejména využívání v rozhodovací sféře klade nové nároky na státní správu.

3. Časový rámec

Státní politika z roku 2001 s ohledem na předpokládaný termín přistoupení České republiky do Evropské unie byla zpracována pouze na dvouleté období. Aktualizovaná SPŽP je zpracována pro období do roku 2010, což koresponduje jak s 6. Akčním programem EU pro životní prostředí z července 2002,

tak i se Strategií životního prostředí OECD pro 1. dekádu 21. století z května 2001.

4. Základní zásady ochrany životního prostředí

V současné době se, zejména ve vyspělých zemích, zaměřuje zvýšená pozornost na kvalitativní stránku rozvoje a v této souvislosti se vyjadřuje potřeba dosáhnout jeho udržitelnosti. Vychází se z klasické a široce pojeté definice tak, jak byla definována již v roce 1987 ve zprávě „Naše společná budoucnost“. Udržitelný rozvoj má tři rozměry – ekonomický, sociální a environmentální – a odpovídá na novou situaci současného světa, přičemž udržitelným rozvojem se rozumí takový rozvoj, který zajistí potřeby současných generací, aniž by bylo ohroženo splnění potřeb generací příštích a aniž by se to dělalo na úkor jiných národů.

Zvyšování povědomí veřejnosti o otázkách životního prostředí

Vysoké veřejné povědomí v environmentální oblasti je základním předpokladem úspěšné realizace Státní politiky životního prostředí, ale rovněž připravované Národní strategie udržitelného rozvoje. Zvyšování veřejného povědomí o záležitostech životního prostředí vede veřejnost nejenom k většímu pochopení environmentálních souvislostí hospodářského a sociálního života společnosti, ale rovněž ke zvýšení kvality rozhodování spotřebitelů, ke zvyšování právního povědomí občanů a zprostředkovaně rovněž ke zvýšení kvality života.

V rámci konceptu udržitelného rozvoje byly identifikovány tzv. klíčové skupiny („major groups“) obyvatel, kterých se problematika udržitelného rozvoje, tedy i jeho environmentálního pilíře, dotýká především. Těmito skupinami jsou: NNO, ženy, děti a mládež, národnostní menšiny, místní a regionální samospráva, zaměstnanci a jejich organizace, podnikatelé, obchod a průmysl, akademická obec a zemědělci. Na takto definované klíčové skupiny je třeba brát ohled rovněž při zvyšování environmentálního povědomí veřejnosti.

Zapojení veřejnosti

V oblasti životního prostředí se stále více uplatňuje snaha aplikovat přímou demokracii, což znamená **zapojit občany do rozhodovacích procesů** (účast ve správních řízeních, referendum, SEA, EIA). Rozhodování by se mělo posunout co nejbližší těm, kteří jsou zamýšlenou činností přímo ovlivněni (princip subsidiarity). Je však nutno říci, že efektivní rozhodování předpokládá určitou minimální kvalifikaci a musí být racionální. S tím sou-

visí i rozvoj lidských zdrojů v oblasti ochrany životního prostředí, což znamená nejen přípravu odborníků a administrátorů, ale i široké environmentální vzdělávání, výchovu a osvětu. Zde je nutný široký přístup veřejnosti k informacím, které se týkají životního prostředí a lidského zdraví. Tento přístup je často nepříjemně omezen s odvoláním na obchodní tajemství apod.

Pouze vzdělaní a informovaní občané a jejich zástupci mohou činit správná rozhodnutí. Demagogie, manipulace s veřejným míněním, nepřesná interpretace faktů na straně jedné a odmítavé postoje, podezírání a iracionalita na straně druhé jsou největšími překážkami efektivní ochrany životního prostředí, která musí tvořit rámec udržitelného ekonomického a sociálního rozvoje. SPŽP si proto klade nové cíle i v oblastech environmentální osvěty, vzdělávání a volného přístupu veřejnosti k informacím a využívání nových nástrojů jako jsou registry zdrojů znečištění a produkce nebezpečných odpadů, integrovaná povolení (IPPC), havarijní plány apod.

Zapojení veřejnosti je významným principem zejména ve vztahu k uplatnění principu přímé zodpovědnosti za ochranu před negativními účinky živelních nebo průmyslových katastrof. Veřejnost by se měla stále více podílet na financování preventivních opatření, což současně povede k většímu podílu veřejnosti na rozhodování o alokaci veřejných prostředků.

Hospodaření se zdroji a udržitelná spotřeba

Udržitelný rozvoj je postaven na vyváženém užívání všech zdrojů, které dělíme na přírodní, ekonomické, sociální a lidské. Konkrétně to znamená maximálně hospodárné využívání neobnovitelných zdrojů, jako jsou nerostné suroviny a fosilní paliva, a maximálně šetrné hospodaření s pomalu se obnovujícími zdroji, jako je půda či podzemní voda, a to za současného zachování biodiverzity. Tlaky na neúměrné čerpání zdrojů rostou s globálním ekonomickým rozvojem jako negativní důsledky globalizace. Přírodní zdroje nejsou užívány s ohledem na možnou rychlost jejich obnovy nebo jejich omezené zásoby. Mobilita pracovní síly a růst produktivity práce jdou často na úkor sociálních a lidských zdrojů (eroze tradičních sociálních struktur, snížení porodnosti, rozpad rodiny, asociální chování apod.) a kulturního vztahu k životnímu prostředí.

U obnovitelných zdrojů musí být respektována rychlost jejich regenerace; přes to, že biomasa je obnovitelným zdrojem, je např. intenzita mezinárodního rybolovu nebo těžby dřeva (deštné pralesy) tak vysoká, že překračuje rychlost jejich přirozené obnovy. Tento znepokojivý trend se násobí s růstem populace v rozvojových zemích a intenzity spotřeby v zemích rozvinutých. Proto musí tato SPŽP prosazovat **zásadu udržitelné spotřeby a výroby** a to jak morálním apelem na změnu chování spotřebitele, tak i využitím ekonomických nástrojů (ceny, daně, poplatky atd.) ke stimulaci takové změny.

Udržitelný rozvoj musí brát v úvahu rozvoj lidského a sociálního kapitálu. To souvisí se vzdělaností, zdravotním stavem populace a demografickým vývojem. Sociální kapitál zahrnuje instituce náležící jak do státního sektoru, tak i do občanské sféry, ať se jedná o politické strany, církve nebo občanská sdružení a organizace.

Princip předběžné opatrnosti

Účinná politika životního prostředí musí být postavena na vědeckých poznatcích, avšak všude, kde tyto poznatky chybí nebo jsou zatíženy vysokou nejistotou, musí být uplatněn **princip předběžné opatrnosti**. Principem předběžné opatrnosti se musí řídit také odhad schopnosti životního prostředí

absorbovat znečištění. Snižováním kritických emisních zátěží, limitních koncentrací, přijatelné expozice apod. musí být dosaženo oddělení (decoupling) ekonomického růstu od poškozování životního prostředí a lidského zdraví.

Tam, kde není možno dostatečně přesně rizika kvantifikovat nebo vynutit v praxi jejich řízení snížení, je nutno přijímat tvrdší opatření. To například znamená zákaz rizikových technologií, úplné vyloučení nebezpečných látek a jejich náhrada, stanovení bezpečných mezí čerpání obnovitelných zdrojů (limity těžby) apod. Pokud rizika nemohou být snížena, musí se uplatnit jejich regulace, prevence emisí u zdroje, zamezení šíření rizikových faktorů (radioaktivita, patogeny, GMO apod.).

Preventivní opatření, resp. uplatnění **zásady prevence**, je účinnější a ekonomicky efektivnější než náprava škod v případě nevratně znečištěných složek životního prostředí, vyčerpaných zdrojů, narušených ekosystémů a poškození zdraví. Uplatnění zásady prevence má velký význam rovněž v případech živelních katastrof, kterými jsou v České republice nejčastěji povodně. Zásady prevence je nezbytné stále rozvíjet a propojovat s osvětovou činností ve vztahu k obyvatelstvu.

V některých situacích však není prevence možná. Například Kjótský protokol nepřinese v letech 2008–2012 po dvacetiletém úsilí víc než 1 % redukcí těchto emisí (referenční rok 1990) a je málo pravděpodobné, že dojde k úplnému odvrácení globálního oteplování. Snižování emisí na národní úrovni tento problém neřeší, protože emise ČR představují 0,9 % emisí průmyslově vyspělých států a asi 0,5 % celkových globálních emisí skleníkových plynů. Zde musí SPŽP předjímat dle principu předběžné opatrnosti i možné negativní dopady na životní prostředí, populaci i ekonomiku ČR. Proto SPŽP obsahuje v celé řadě dílčích cílů i **adaptační opatření**, která by měla tlumit pravděpodobné negativní dopady změny klimatu.

Znečišťovatel platí

Škody, které jsou způsobeny nějakou činností (těžba, výroba, doprava, spotřeba apod.) a nese je třetí strana, jsou označovány za externalitu. Touto třetí stranou mohou být vlastníci, jejichž majetek je poškozen emisemi z výroby, obyvatele, jejichž zdraví je negativně ovlivněno znečištěním životního prostředí, společnost, jejíž veřejné statky (ovzduší, vodní toky, příroda, veřejná prostranství apod.) jsou poškozeny nebo znehodnoceny výrobci nebo spotřebiteli. Tyto externality nejsou v případě volného (neregulovaného trhu) započteny do ceny výrobků a třetí straně nejsou její ztráty plně kompenzovány.

Princip „znečišťovatel platí“ (hradí způsobené škody) znamená zahrnutí negativních externalit (např. formou daní a poplatků za ekologické újmy, které stanoví regulátor nebo náhrady stanovené soudem) do nákladů znečišťovatele. Poslední způsob je zdoluhavý a nejistý. Důležité je, že se nejedná jen o škody způsobené na soukromém majetku, ale i na veřejných statcích. Uplatnění tohoto principu vede k novým, nákladově efektivním řešením, kdy výrobce omezuje negativní externality technickými opatřeními tak, aby jeho výrobky (služby) byly konkurenceschopné. Ekonomické nástroje nutí výrobce k technologickým inovacím, zavádění tzv. nejlepších dostupných technik (BAT), recyklaci a úsporám energie mnohem účinněji než direktivní nástroje a jsou hlavním prostředkem prosazování **zásady ekonomické efektivnosti**. Poplatky, daně apod. by ovšem měly zahrnovat všechny významné externality a to i s ohledem na škody, které nastanou na vzdálených místech (jiné země) anebo budoucím generacím. To je možné na základě společně přijatých mezinárodních opatření (např. v rámci společného trhu EU nebo na základě mezinárodních úmluv).

Tento dokument proto klade ve srovnání s předešlými SPŽP zvýšený důraz na **efektivní využívání veřejných prostředků**, jejich alokaci podle naléhavosti (volba priorit), ekonomickou efektivnost („cost – benefit analysis“) a veřejnou kontrolu jejich využití. Jiným způsobem, jak lze dosáhnout zvýšení efektivity využívání veřejných prostředků, je **uplatnění principu přímé zodpovědnosti** ohrožených subjektů za vlastní ochranu a za její financování a soustavným posilováním tohoto principu. Tento princip lze využít zejména při přijímání preventivních opatření pro ochranu před negativními účinky živelních katastrof.

Nejvýznamnějším celosvětovým problémem je globální oteplování, které souvisí s celou řadou antropogenních procesů (spalování fosilních paliv, průmyslové emise, odlesňování, intenzifikace zemědělství apod.). Mezinárodní společenství se při aplikaci principu „znečišťovatel platí“ řídí nejen v tomto, ale i v obdobných případech, **zásadou sdílené odpovědnosti**, kdy jednotlivé země musí přijmout závazky odpovídající velikosti jejich ekonomik a historickému podílu na globálních emisích skleníkových plynů, případně na jiných externalitách působících v globálním měřítku.

Zásada integrace

Je zřejmé, že ochrana životního prostředí úzce souvisí s většinou sektorových politik a z tohoto zřetele je SPŽP průřezovou politikou, která musí být s ostatními sektorovými politikami jak koordinována, tak do nich integrována. To vyžaduje spolupráci na všech úrovních veřejné správy, kde se připravují desítky strategických a koncepčních dokumentů s centrální, sektorovou i regionální působností. SPŽP sehraje významnou roli z hlediska posuzování vlivů těchto plánů a koncepcí na životní prostředí podle připravované novely zákona č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí, rozšiřující povinnost posuzování koncepcí a plánů do dalších sektorů. Zároveň je třeba, aby v rámci pravidelných zpráv vládě ČR o plnění strategických úkolů, bylo uváděno i hodnocení ve vztahu k životnímu prostředí a problematice udržitelného rozvoje. V této souvislosti je třeba zdůraznit roli SPŽP jako referenčního dokumentu pro ostatní sektorové i regionální politiky.

Při tvorbě a realizaci aktualizované Státní politiky životního prostředí ČR hraje významnou roli Národní politika bezpečnosti a ochrany zdraví při práci schválená usnesením vlády České republiky č. 475 ze dne 19. května 2003. Národní politika BOZP představuje významný mezník v oblasti řízení BOZP v rámci celé České republiky. Změny v makroekonomických

a sociálně politických aspektech práce se promítají i do oblasti BOZP. S tím také souvisí přechod od direktivní povahy právní úpravy a dozoru BOZP k realizaci nového přístupu ke zvyšování úrovně bezpečnosti a ochrany zdraví při práci. Při tvorbě Národní politiky BOZP byly využity a zohledněny dokumenty mezinárodních organizací a vzaty v úvahu i schválené národní koncepce, včetně opatření v oblasti zdraví a životního prostředí. Z výše uvedeného vyplývá důležitost propojení jednotlivých národních politik (NP BOZP a SPŽP) v zájmu zdraví obyvatelstva, zlepšení pracovního prostředí a v důsledku toho také zvyšování úrovně životního prostředí.

5. Analýza aktuálních problémů

V souladu se stavem životního prostředí, transpozicí a implementací evropského práva a základními principy ochrany životního prostředí a udržitelného rozvoje se aktualizovaná SPŽP soustředí na následující čtyři prioritní oblasti:

1. ochrana přírody, krajiny a biologické rozmanitosti
2. udržitelné využívání přírodních zdrojů, materiálové toky a nakládání s odpady
3. životní prostředí a kvalita života
4. ochrana klimatického systému Země a omezení dálkového přenosu znečištění ovzduší

Toto rozdělení klade důraz nejen na ochranu základních složek životního prostředí (ovzduší, voda, litosféra), ale především na integrovanou ochranu ekosystémů a krajiny (zachování biodiverzity), udržitelný rozvoj a zlepšování kvality života. Čtvrtá oblast odráží odpovědnost ČR za evropské a globální životní prostředí (klimatický systém, ozonoféra) a z toho vyplývající mezinárodní spolupráci.

Pro první čtyři prioritní oblasti SPŽP byla provedena analýza silných a slabých stránek, příležitostí a rizik (hrozeb) a na jejím základě byly navrženy jednotlivé prioritní cíle, které jsou dále rozvedeny na soubory dílčích cílů.

Ochrana přírody, krajiny a biologické rozmanitosti

Oblast ochrany přírody, krajiny a biologické rozmanitosti má vybudován základní právní rámec s výjimkou soustavy Natura 2000. Zejména ochrana přírody je integrována do evropského kontextu a je již navázána spolupráce mezi evropskými zeměmi. Této oblasti se dotýkají i mnohé dílčí politiky a programy, např. Národní lesnický program, Státní program ochrany přírody a krajiny, Program péče o krajinu, Surovinová politika nebo program Certifikace udržitelného hospodaření v lesích. Silnou stránkou je zájem široké veřejnosti a intenzivní spolupráce mezi státní správou, nevládními organizacemi, vědeckými institucemi a předními odborníky.

Tato oblast má i své slabé stránky a nedostatky, mezi které patří vedle dlouhodobého poškození a snížené stability ekosystémů také nejasné vlastnické vztahy (lesní a zemědělská půda), nedostatečné materiální a odborné zázemí pro výkon veřejné správy, především na jejich nižších úrovních, nedostatečný monitoring a dozor. Nedostatečně jsou koordinovány koncepční a plánovací činnosti, a to včetně omezené funkčnosti stávajícího systému územního plánování. To vede například k nedostatečnému využívání zastavěného území sídel a k záborům území nezastavěného.

Jedním z kvantifikovaných cílů Implementačního plánu, přijatého na Světovém summitu o udržitelném rozvoji v Johannesburgu, je zastavit pokles biodiverzity do roku 2010. Bylo určeno 7 kritických faktorů (zátěží), které umožňují kvantifikovat

míru antropogenních vlivů na biodiverzitu (UNEP, 1997): změna klimatu, hustota lidského osídlení, spotřeba a výroba, fragmentace přírodních ploch, acidifikace, eutrofizace a přízemní ozón. Trvalý pokles biodiverzity v Evropě, který se projevuje v poklesu počtu druhů ptáků, obojživelníků, motýlů a vybraných rostlin a je dlouhodobě sledován mezinárodními organizacemi jako je Evropská environmentální agentura (EEA), svědčí i o vlivu dalších antropogenních faktorů jako je lov, vysoušení mokřadů, regulace vodních toků, zanesení geograficky nepůvodních a šíření agresivních druhů, užívání biocidů a agrochemikálií. K přijetí širších závěrů a z nich vyplývajících opatření na ochranu biodiverzity zatím chybí její systematický monitoring.

Členství ČR v EU a rostoucí tlak veřejnosti na zvýšenou ochranu přírody, krajiny a biologické rozmanitosti vytváří nové příležitosti. Patří sem zkvalitnění plánovacích a koncepčních procesů dle požadavků evropské legislativy (Natura 2000, plány oblastí povodí, územní plány, krajské koncepce apod.) a zlepšení koordinace na všech úrovních státní správy. Posílena musí být také inspekční činnost a rozhodovací procesy na úrovni samosprávy, což vyžaduje metodické řízení ze strany centrálních orgánů. Musí být lépe využívány procesy EIA a SEA a inovovány ekonomické a informační nástroje. Významná je mezinárodní spolupráce a možnost využívat finanční zdroje ES (tj. zejména program LIFE, strukturální fondy).

Vedle těchto nových příležitostí existují také ohrožení a rizika, která jsou dána nejen nedostatečným výkonem státní správy a nedostatkem finančních zdrojů. Významně rostou negativní ekonomicky motivované tlaky na změny půdního fondu, nevhodné využívání záplavových území a neúnosná intenzifikace zemědělství. Rostou i tlaky poskytovatelů turistických služeb na krajinu a přírodu. Významný je negativní vliv automobilové dopravy (fragmentace krajiny novými komunikacemi, hluk, emise a zánik biotopů). Na druhou stranu, zvýšená úroveň ochrany klade omezení i nové ekonomické požadavky na spotřebitele a zejména na soukromý sektor (např. zavádění nejlepších dostupných technik – BAT), což může limitovat možnosti nových investic.

Z této analýzy vyplývá, že kombinací určitých slabých stránek (negativní vnitřní faktory) s hrozbami (vnější rizika) může pod rostoucími ekonomickými tlaky dojít k prolomení současné úrovně ochrany přírody. V této oblasti je třeba odstranit nedostatky ve výkonu státní správy, vzniklé během reformy veřejné správy. Je nutné posílit metodickou řídicí a koordinační činnost, zvýšena efektivita plánovacího procesu (včetně územního plánování) a získána další podpora veřejnosti. Dále je nutno maximálně využít potenciál zahraniční spolupráce a získat dodatečné finanční zdroje ES. Pokračující legislativní proces a inovace nástrojů musí posilovat integraci SPŽP do sektorových politik, což předpokládá dobrou spolupráci s ostatními sektory (zejména regionální a místní rozvoj, průmysl a obchod, doprava, zemědělství, vodní politika a lesní hospodářství).

Udržitelné využívání přírodních zdrojů, materiálové toky a nakládání s odpady

V oblasti udržitelného využívání přírodních zdrojů, materiálových toků a nakládání s odpady nastala v minulých letech řada pozitivních změn. Byl doplněn a zlepšen právní rámec, existují účinnější nástroje a to včetně procesů SEA, EIA a IPPC, byly ustaveny příslušné administrativní orgány a byla zvýšena kontrola, prosazování a vymáhání práva. Zároveň klesá materiálová a energetická náročnost tvorby HDP, energetická

náročnost je však stále výrazně vyšší než je průměr EU, a roste podíl výrob a služeb s vyšším podílem přidané hodnoty. Domácí zásoby nerostů, povrchových a podzemních vod, fosilních paliv a obnovitelných materiálových a energetických zdrojů jsou dostatečně prozkoumány a kvantifikovány. V sektoru nakládání s odpady existují základní kapacity pro sběr a zpracování a je zabezpečena dostatečná kapacita skládek.

V jiných oblastech, například využívání povrchových a podzemních vod, čištění odpadních vod (včetně využívání čistírenských kalů), materiálovém a energetickém využití odpadů nebo těžbě a úpravě nerostů, přetrvává řada problémů. Řada subjektů působících v soukromém sektoru má nízké právní vědomí nebo dokonce záměrně obchází zákony, některé předpisy pro těžbu (horní zákon) nebo výrobu energie (atomový zákon) neumožňují dosud efektivní účast obcí a veřejnosti při správních řízeních. Dále musí být zdokonalena především evidence odpadů a odpadových toků, aby získané údaje byly lépe využitelné k inspekčním a rozhodovacím činnostem. Musí být zabezpečen trvalý monitoring stavu povrchových a podzemních vod podle požadavků Rámcové směrnice 2000/60/ES o vodní politice.

Koordinace mezi kraji, metodické řízení státní správy a samosprávy a posílení inspekční činnosti představují významnou příležitost k odstranění uvedených nedostatků. Proto je velmi důležité plánování na ústřední a krajské úrovni, např. Surovinová politika, Státní energetická politika, POH, Krajské energetické koncepce apod. Významné je také dopracování právního rámce, které by mělo vést k lepšímu provázání environmentální a sektorové legislativy. Uplatnění integrované prevence a zavádění nejlepších dostupných technik (BAT), které umožní další snížení energetické a materiálové náročnosti výroby, bude znamenat rostoucí ekonomický tlak na provozovatele zařízení nevyhovujících současným požadavkům ochrany životního prostředí. Dosažení prioritních cílů je proto možné jen za předpokladu dobré spolupráce mezi soukromým sektorem a veřejnou správou a dále za silné podpory veřejnosti, kterou je nutné zajistit také uplatněním podílu přímé zodpovědnosti za prosazování některých zájmů (oblast prevence před negativními účinky živelních a průmyslových katastrof).

Možná rizika a ohrožení spočívají i v nedostatečném materiálním a odborném zázemí pro výkon veřejné správy, především na jejích nižších úrovních, které musí čelit cílevědomému porušování zákonů, organizované kriminální činnosti a korupci. Nedůvěra neinformované veřejnosti a nedostatek investic v soukromém sektoru může bránit zajištění nových recyklačních a zpracovatelských kapacit. Jedná se i o zavádění nejlepších dostupných technik (BAT). Rizikem jsou rovněž nežádoucí tendence investovat do materiálové a energeticky náročných výrob, příp. do výrob produkujících vysoký podíl odpadů.

Kombinace některých slabých stránek ohrožení (vnější rizika) mohou vést ke zhoršení situace v odpadovém hospodářství a nebo k neudržitelnému využívání přírodních zdrojů. Tomu je nutno předejít zkvalitněním státní správy a zvýšenou spoluprací se soukromým sektorem. Je potřeba zlepšit a rozšířit statistická šetření v oblasti odpadů. Kritickým faktorem se může stát i nedostatek finančních zdrojů na výstavbu technických zařízení včetně ČOV; zde je nutno maximálně využít fondů ES (municipální sféra).

Životní prostředí a kvalita života

Účinnější legislativa, včetně EIA, SEA a IPPC, a pokračující doplňování a přesňování právního rámce je v této oblasti posilováno koncepčním plánováním a rozvíjející se odbornou

a vědeckou základnou. Díky spolupráci resortů životního prostředí a zdravotnictví vznikají koncepční dokumenty na mezinárodní i národní úrovni. Je posilováno institucionální a informační zajištění meziresortní spolupráce (chemické látky, prevence havárií, bezpečnost potravin, redukce zdravotních rizik ze znečištěného životního prostředí apod.). Pokračuje eliminace vlivu starých ekologických zátěží, i když vzhledem k náročnosti jejich sanace je postup pomalý. Rovněž pokračuje náhrada zastaralých technologií.

Obecně na nižších stupních veřejné správy mnohde přetrvává nedostatečné materiální a odborné zázemí. Nedostatečná a málo účinná je spolupráce se soukromým sektorem (absence „public-private partnership“). Chybí finanční zdroje (staré ekologické zátěže, monitoring, hlukové mapy, opatření prevence před povodněmi a další), ekonomicky náročné je také zavádění BAT. Negativně se zde projevuje i nedostatečná péče o veřejná prostranství (včetně údržby a ochrany zelených ploch).

Velmi důležité je pokračování v přenosu zkušeností a poznatků ze zemí OECD a další uplatnění evropské legislativy, spolupráce na mezinárodních programech a projektech, jako např. „Zdravá města“, „Evropský den bez aut“ apod. Zkvalitnění výkonu státní správy musí zajistit školení a metodické řízení nižších úrovní státní správy a samosprávy. Je nezbytné posílení úlohy SEA, IPPC a územního plánování. V těchto oblastech je velmi perspektivní využití nových finančních zdrojů z ES.

Existují zde významná rizika a hrozby, zejména živelná suburbanizace, rozvoj zástavby na „zelených loukách“, vznik průmyslem zdevastovaných a opuštěných ploch (brownfields) a nevyužívání stávajících brownfields. Negativně se může projevit i další růst intenzity individuální a nákladní automobilové dopravy (emise, nehody, hluk, zábery plochy). V městských aglomeracích hrozí úbytek a ničení zeleně, vandalismus a zábery veřejných prostranství pro komerční využití, komercializace center a historických částí měst a vznik ghet se sociálně slabým obyvatelstvem. Ekonomický rozvoj může vést i k další kontaminaci půdy, ovzduší a vody dopravou a průmyslem (včetně problémů s využitím a odstraněním odpadů). Tato možná rizika jsou zesilována nedostatkem finančních zdrojů na prevenci a nápravu, malým zájmem veřejnosti, která není dostatečně zainteresována svým podílem na zabezpečení preventivních opatření, a nedostatečným materiálním a odborným zázemím pro výkon veřejné správy, především na nižších úrovních.

Kombinací některých slabých stránek a vnějších rizik by v budoucnosti mohlo dojít k neúnosnému zhoršení současného stavu a to zejména ve velkých městech a jejich bezprostředním okolí. Toto potenciální zhoršení je nutno eliminovat jednak posílením výkonu státní správy a odstraněním slabých míst na úrovni krajů a obcí a dále zvýšením zapojením veřejnosti do rozhodovacích procesů (správní řízení, územní plánování, komunitní plánování, EIA/SEA, IPPC). Tak může být plně využít potenciál nově přijaté i připravované legislativy, která však vyžaduje kvalifikovanou státní správu, dostatečné inspekční a vyučovací kapacity a silnou podporu veřejnosti.

Ochrana klimatického systému Země a omezení dálkového přenosu znečištění ovzduší

Zatímco předešlé tematické oblasti SPŽP byly věnovány řešení environmentálních problémů především na národní úrovni, přijetí nových cílů v oblasti ochrany klimatického

systému Země a omezení dálkového přenosu znečištění ovzduší vyjadřuje spoluodpovědnost ČR za environmentální problémy evropských a globálních dimenzí. Proto je důležitá trvalá a aktivní účast ČR na mezinárodních jednáních (úmluvy, protokoly, pracovní skupiny, programy atd.). Díky tomu má ČR výrazné postavení ve skupině zemí s transformující se ekonomikou i mezi novými členy EU. V minulých letech byly vládou ČR přijaty základní dokumenty, které se periodicky aktualizují, např. Strategie ochrany klimatického systému Země.

Existují však i přetrvávající problémy a slabé stránky, např. omezená možnost regulovat malé zdroje znečištění a rostoucí emise oxidu uhličitého z dopravy. Projevuje se nedostatek ekonomických nástrojů na snižování emisí GHGs i omezené zkušenosti s jejich aplikací. Tato problematika je odborně náročná, takže chybějí lidské kapacity ve státní správě a zapojení krajů do jejího řešení je nedostatečné. Omezený zájem široké veřejnosti je dán zdoluhavostí vyjednávání (např. Kjótský protokol) a složitostí mezinárodně přijatých pravidel.

Ochrana klimatického systému Země a omezení dálkového přenosu znečištění ovzduší musí být integrována do sektorových politik a zároveň uplatněna při přípravě sektorových akčních plánů a strategií. Velkou příležitostí představuje možné využití fondů ES na přípravu praktických projektů i na posílení odborných a administrativních kapacit. V oblasti dálkového přenosu znečištění ovzduší musí být plně využito posuzování přeshraničních vlivů na životní prostředí (EIA/SEA, IPPC). Předcházení negativním vlivům na klimatický systém Země a omezení dálkového přenosu znečištění ovzduší je ekonomicky náročné a předpokládá spolupráci se soukromým sektorem, využívání nových ekonomických nástrojů (např. emisní obchodování a společně realizované projekty) a uzavírání dobrovolných dohod s průmyslem.

Dosažení prioritních cílů a z nich vyplývajících mezinárodních závazků ČR je ohroženo nákladností preventivních opatření (zejména snižování emisí) a malou podporou široké veřejnosti, která pocítí jejich ekonomický dopad. Možný je i katastrofický hospodářský nebo politický vývoj v mezinárodním měřítku způsobený negativními dopady změny klimatu a následný vznik mezinárodních tlaků na zpřísnění závazků a preventivních opatření.

Vnější rizika (ohrožení) nemůže ČR vzhledem k jejich globálnímu charakteru eliminovat jen snižováním svých emisí. To znamená zvýšit aktivitu při mezinárodních jednáních, např. tlak na urychlení ratifikace Kjótského protokolu rozvinutými zeměmi a na významné emitenty skleníkových plynů z řad rozvojových zemí, aby přijali odpovídající redukční závazky. Prioritní je příprava strategie ke zmírnění dopadů změny klimatu v ČR (adaptační opatření). Ta se ovšem týká všech předchozích tematických oblastí SPŽP a měla by být připravena na široké národní a regionální bázi (spolupráce se sousedními zeměmi). Dosud nedošlo k zavedení technologií, které dokážou lépe využívat energii z uhlí.

Kombinace vnějších rizik a slabých stránek může vyvolat značné ekonomické tlaky na signatáře uvedených úmluv. Je proto nutno posilovat spolupráci v rámci ES, včetně využití fondů ES, na přípravu odborné a administrativní kapacity pro implementaci Kjótského protokolu. V této oblasti panují značné nejistoty týkající se negativních dopadů změny klimatu, a proto by měly existovat pravidelně aktualizované scénáře zvládnání mimořádných událostí (včetně přípravy na globální oteplování, sucha, dezertifikaci, šíření epidemií a humanitární/ekologické katastrofy vyvolané v souvislosti s těmito jevy).

III. Cíle aktualizované SPŽP v prioritních oblastech

Na základě Zprávy o životním prostředí České republiky v roce 2002, 6. akčního programu Evropských společenství pro životní prostředí, Environmentální strategie OECD pro první dekádu 21. století, Strategie Evropské unie pro udržitelný rozvoj a dalších strategických dokumentů jak národní, tak i mezinárodní úrovni, byly určeny prioritní oblasti a v nich jednotlivé prioritní cíle, které jsou dále rozvedeny na soubory dílčích cílů a opatření. Zaručena je i návaznost na předcházející SPŽP (kontinuita střednědobých a dlouhodobých cílů), na sektorové operační programy (financování ze zdrojů ES, priority a střednědobé cíle) a na implementační plán pro oblast životního prostředí (vybrané střednědobé cíle implementace Acquis Communautaire).

Kapitoly mají následující strukturu:

- X. Prioritní oblast (např. 1. Ochrana přírody, krajiny a biologické rozmanitosti)
- X.X Prioritní cíl (např. 1.1 Zastavení poklesu biodiverzity)
  - Stručný popis problematiky
  - Dílčí cíle a opatření

1. Ochrana přírody, krajiny a biologické rozmanitosti

1.1 Zastavení poklesu biodiverzity

Stručný popis problematiky

Biologická diverzita (biodiverzita) je definována jako rozmanitost života ve všech formách, úrovních a kombinacích. Zahnuje diversitu ekosystémů, diverzitu druhovou a genovou.

Pokles biodiverzity je celosvětovým problémem, který je způsoben stále se zrychlujícím vymíráním druhů živočichů a rostlin, mizením přirozených a přírodě blízkých biotopů a poklesem genetické variability organismů. Globální riziko představuje i využívání geneticky modifikovaných organismů. Přestože mohou mít určité výhody ve srovnání s přírodními druhy, jejich volné a nekontrolované šíření však může vést k dalšímu snížení druhové a genetické diverzity (vedle ohrožení lidského zdraví).

V České republice je biodiverzita ohrožena intenzifikací zemědělské a výroby, anebo naopak neobhospodařováním a opuštěním zemědělských ploch, nadměrnou či nevhodnou urbanizací, fragmentací krajiny dopravní infrastrukturou i samotným používáním dopravních prostředků. Mizí tzv. přechodové (ekotonové) plochy, které mají stabilizační funkci a vyznačují se velkou biologickou rozmanitostí (rybníční rákosiny, remízky, meze, vlhké nivní louky apod.), výrazně se snižuje průchodnost krajiny (především vlivem liniových staveb a scelováním zemědělských pozemků). Místní druhy rostlin a živočichů jsou negativně ovlivňovány invazními druhy, ať již vysazovanými úmyslně (např. některé druhy ryb), nebo pronikajícími samovolně. Pro zastavení poklesu biodiverzity je třeba chránit nejen samotné druhy volně žijících rostlin a živočichů, ale rovněž jejich stanoviště a genofond a plošný rozsah přírodních a přírodě blízkých ekosystémů.

V České republice, v níž lesy tvoří jednu třetinu z celkového území státu, jsou pro zachování biodiverzity důležité také lesní ekosystémy. Jejich rozmanitost byla v minulosti snížena ve snaze uspokojit poptávku po rychle rostoucích nebo nejčastěji žádaných dřevinách. V důsledku těchto aktivit v současné době převládá neúměrně vysoký, více než trojnásobný poměr

jehličnatých dřevin k listnatým, byť po roce 1995 došlo k významnému nárůstu podílu listnatých dřevin a jedle při zalesňování a přirozené obnově lesa. Nižší rozmanitost lesů se projevuje i ve snížení jejich ekologické stability, jejímž důsledkem je vysoký podíl nahodilých těžeb.

Dílčí cíle a opatření:

1.1.1 Ochrana biologické rozmanitosti na úrovni stanovišť

- Vyhlásit lokality soustavy Natura 2000.
- Dobudovat systém státní správy a managementu pro lokality soustavy Natura 2000.
- Zajistit zkvalitnění ochrany a péče o významná stanoviště (regionálně a národně), jež nejsou součástí zvláště chráněných území a navrhované soustavy Natura 2000.
- Zabezpečit účinnou řízenou péči o soustavu zvláště chráněných území.
- Funkčně propojit soustavu Natura 2000 s existujícím systémem zvláště chráněných území.
- Vytvořit systém a trvale zajišťovat financování managementu a kompenzací pro vlastníky pozemků pro ochranu stanovišť a druhů při využití všech národních a mezinárodních zdrojů.

1.1.2 Ochrana zvláště chráněných druhů rostlin a živočichů

- Zajistit management biotopů pro zvláště chráněné druhy rostlin a živočichů.
- Zajistit opatření proti vymizení nejohroženějších druhů rostlin a živočichů (např. záchranné programy, programy péče pro jednotlivé ohrožené druhy).
- Vytvářet podmínky pro vznik náhradních biotopů zvláště chráněných rostlin.
- Zajistit používání opatření minimalizující rizika poranění a úhynu ptactva na vedeních elektrického napětí.

1.1.3 Posílení ekologické stability krajiny

- Zkvalitňovat územní systém ekologické stability.
- Realizovat jeho chybějící prvky ÚSES.
- Stanovit limity rozvoje území a územních rezerv ve vztahu k ochraně přírodního a krajinného prostředí a prosadit je do nástrojů územního plánování.
- Zajistit pestrou druhovou, věkovou a prostorovou skladbu lesa např. prostřednictvím legislativních, administrativních a ekonomických nástrojů.
- Vypracovat soubor opatření na omezení šíření invazních druhů rostlin a živočichů.
- Omezit introdukci geograficky nepůvodních druhů do volné krajiny přirozených ekosystémů.
- Preferovat při rybářském hospodaření na tocích populace původních druhů ryb.
- Zajistit opatření ke zprůchodňování (stávajících i nově budovaných) komunikací na migračních cestách živočichů.

1.2 Péče o vodní a mokřadní ekosystémy, revitalizace vodních biotopů

Stručný popis problematiky

Vodní ekosystémy a mokřady zasluhují mimořádnou ochranu jako unikátní přírodní ekosystémy s vysokou biodiverzitou, které zároveň slouží jako přirozené rezervoáry vody, které však jsou velmi zranitelné vůči změnám hydrologického re-

žimu a necitlivým antropogenním zásahům, jako může být prohlubování koryt řek, regulace říčních toků, nevhodné lesnické hospodaření, odvodňování, výstavba vodních kanálů a nových vodních cest, budování vodních nádrží, nadměrný odběr podzemních vod a znečištění v důsledku intenzivní zemědělské činnosti a intenzivního chovu ryb.

Na základě Ramsarské úmluvy, která definuje mokřad jako území bažin, slatin, rašelinišť i území pokrytá vodou, přirozená i uměle vytvořená, trvalá či dočasná, s vodou stojatou či tekoucí, sladkou, brakickou či slanou, včetně území s mořskou vodou, jejichž hloubka při odlivu nepřesahuje šest metrů, se v textu SPŽP rozumí mokřadem: rašeliniště, slatiniště, lužní lesy, nivy řek, mrtvá ramena, tůň, zaplavované louky nebo mokré louky, rákosiny, prameniště a jiné vodní a bažinné biotopy, horská jezera a slaniska.

Cíle v této prioritní oblasti se zaměřují i na omezení poškozování vodních ekosystémů, zvýšení přirozené retenční schopnosti krajiny a omezení eutrofizace. Postupné naplňování a realizace programových cílů vedoucích k obnově, stabilizaci, údržbě a následné péči o přirozený vodní režim krajiny je podmíněno razantním zvýšením podílu ekologicky – funkčních zdrojů vody (resp. vláhových recipientů) v krajině.

Dílčí cíle a opatření:

1.2.1 Důsledná ochrana všech typů mokřadů

- Přijmout a realizovat Národní politiku ochrany mokřadů, např. prostřednictvím plánů oblastí povodí.
- Dbát o udržitelné využívání mokřadů a vodních zdrojů v kontextu ekonomických tlaků a globálních změn.
- Přijmout zásady udržitelného hospodaření v krajině v návaznosti na zásady správné zemědělské praxe.
- V rámci stavebního řízení odstoupit od činností a stavebních záměrů, jejichž důsledkem by byly likvidace mokřadů.

1.2.2 Zabezpečování obnovy a revitalizace vodních biotopů a mokřadů

- Vypracovat metodiku výběru vodních biotopů vhodných k obnově nebo revitalizaci a na jejím základě připravit databázi lokalit určených pro obnovu nebo revitalizaci.
- Realizovat revitalizační opatření na základě již existujících (příp. nových) Programů revitalizace.
- Vytvářet náhradní mokřadní stanoviště v místech, kde došlo k jejich narušení nebo likvidaci vlivem antropogenní činnosti.

1.2.3 Vyrovnání vláhové bilance

- Zpracovat na základě zákona o ochraně přírody a krajiny, vodního a lesního zákona a Rámcové směrnice ES o vodní politice nástroje pro oblast vodní politiky a začlenit je do resortních politik.

2. Udržitelné využívání přírodních zdrojů, materiálové toky a nakládání s odpady

2.1 Ochrana povrchových a podzemních vod (jakost a množství, zdroje pitné vody)

Stručný popis problematiky

Zdroje vod patří mezi významné přírodní zdroje, které jsou ohroženy jak bodovým, tak plošným znečištěním. Hlavním

úkolem v nadcházejícím období je zabezpečení požadavků vyplývajících z Rámcové směrnice 2000/60/ES o vodní politice, včetně jejích postupných cílů. Tato směrnice byla přijata proto, aby byly vytvořeny koordinované mechanismy k odstranění překážek bránících postupu při zlepšování stavu vod. V roce 2003 byla novelou vodního zákona č. 254/2001 Sb. zabezpečena transpozice této rámcové směrnice. Hlavními cíli v nejbližším období jsou zejména vymezení a monitorování vodních útvarů, sestavení registru chráněných oblastí vázaných na vodu a jejich ochrana, dále prosazování koordinovaných mechanismů pro zlepšování stavu vod prostřednictvím plánů oblastí povodí, do nichž budou postupně začleněna veškerá opatření na zlepšení ochrany povrchových a podzemních vod. Je třeba pokračovat v rámci nápravy starých ekologických škod v sanaci podzemních vod a zemin kontaminovaných závadnými látkami nad akceptovatelnou úroveň. V praxi budou uplatněny také další související směrnice ES – zejména směrnice Rady 91/271/EHS, o čištění městských odpadních vod, směrnice Rady 91/676/EHS, o ochraně vod před znečištěním dusičnany ze zemědělských zdrojů a směrnice 76/464/EHS o nebezpečných látkách. Největším problémem bude výstavba chybějící vodohospodářské infrastruktury ČOV a kanalizačních systémů, rekonstrukce a zlepšení technologií čištění odpadních vod ke splnění požadavku směrnice 91/271/EHS u aglomerací nad 2000 EO v rámci přechodného období, tzn. do konce roku 2010. V rámci průběžného vyhodnocení plnění Státní politiky životního prostředí ČR za období 2004 – 2006 bude analyzována schopnost České republiky dodržet požadavky přechodného období vyplývající z příslušné směrnice ES. Přínosem k zlepšení jakosti povrchových vod budou Programy na snížení znečišťování povrchových vod nebezpečnými závadnými látkami a zvláště nebezpečnými závadnými látkami. Proces realizace Programů, který je plánován do r. 2010, zahrne celý komplex omezujících opatření a kroků ve všech částech ochrany životního prostředí vedoucích k postupné eliminaci vnosu zvláště nebezpečných závadných látek a zásadnímu omezení vnosu nebezpečných závadných látek do povrchových vod a návazných ekosystémů.

Dílčí cíle a opatření:

2.1.1 Zlepšování čistoty povrchových, zprostředkovaně i podzemních vod

- Postavit a rekonstruovat čistírny odpadních vod a kanalizační systémy v souladu s implementačním plánem směrnice Rady 91/271/EHS.
- Realizovat stavby na ochranu čistoty vod podle „Seznamu aglomerací ČR určených do různých prozatímních kategorií přechodných období (podle směrnice Rady 91/271/EHS)“.

2.1.2 Vymezení útvarů povrchových a podzemních vod, hydrogeologická rajonizace

- Stanovit vodní útvary, analyzovat jejich charakteristiky a zhodnotit dopady lidské činnosti na stav povrchových a podzemních vod.

2.1.3 Zlepšení sledování výskytu a pohybu nebezpečných látek kontaminujících podzemní a povrchové vody

- Zajistit vyhledávací monitoring nebezpečných látek v hydrosféře, včetně inventarizace bodových a plošných zdrojů nebezpečných látek a persistentních organických látek.

- Uplatnit a realizovat výstupy Programů na snížení znečišťování povrchových vod nebezpečnými závadnými látkami a zvláště nebezpečnými závadnými látkami.
- Zahájit a uskutečnit revize povolení k vypouštění odpadních vod s obsahem nebezpečných látek a vydávání povolení nových.

2.1.4 Zlepšení monitoringu podzemních vod

- Dobudovat monitorovací síť podzemních vod zejména hlubokých zvodní.

2.1.5 Integrovaný a koordinovaný přístup k ochraně vod a vodnímu hospodářství na území ČR

- Zpracovat Plán hlavních povodí.
- Zpracovat Plány oblastí povodí.

2.1.6 Ochrana zdrojů podzemních vod

- Zajistit územní ochranu prameniště a sběrných lokalit pramenitých vývěřů.
- Zajistit ochranu infiltračních zón pramenů, prameniště a oblastí přirozené akumulace podzemních vod.
- Prosadit důsledné respektování ochrany zdrojů podzemních vod při územně plánovací činnosti a v územním rozhodování.

2.1.7 Ochrana chráněných oblastí

- Zajistit zřízení registru všech území, nacházejících se v každé oblasti povodí, které byly vymezeny jako území vyžadující zvláštní ochranu jejich povrchových a podzemních vod nebo zachování stanovišť a druhů živočichů a rostlin závislých na vodě.
- Dosáhnout standardů a cílů stanovených Rámcovou směrnicí 2000/60/ES o vodní politice do r. 2015.

2.2 Ochrana neobnovitelných přírodních zdrojů

Stručný popis problematiky

Neobnovitelné zdroje zahrnují vedle fosilních paliv a nerostných surovin také zdroje podzemních vod (viz 2.1), biodiverzitu (viz 1.1) a půdu. Rychlost obnovy těchto zdrojů je vzhledem k jejich spotřebě zanedbatelná. Šetrné hospodaření s fosilními palivy, nerostnými surovinami a půdou je proto důležité z hlediska principu udržitelného využívání přírodních zdrojů. Horninové prostředí, jehož součástí fosilní paliva a nerostné suroviny jsou, bylo na území ČR po staletí ovlivňováno i další činností člověka, než jen těžbou. Negativní dopad měla především kontaminace jeho složek – půdy a podzemní vody.

Příliš intenzivní či nevhodné využívání nerostných zdrojů je v protikladu s principy udržitelného rozvoje. I když nejsou všechna známá ložiska nerostných zdrojů v současnosti těžena, je třeba zachovat možnost jejich využití v příštích letech, případně příštími generacemi. Ochrana ložisek, která je zakotvená v platných zákonech, je třeba prosazovat na všech

úrovňích územního plánování a v surovinových koncepcích. Při těžbě, pokud není zajištěno komplexní využití všech těžených hornin separovaným ukládáním jednotlivých typů hornin (např. šterkopísků a jílu ze skrývky), je znehodnocováno jejich budoucí využití. Vzhledem k industriální historii České republiky je stále důležitější získávat geochemické poznatky o antropogenních kontaminacích půdy, sedimentů a podzemních vod pro jejich budoucí optimální využití a získané údaje a mapy využívat na všech stupních řízení.

Půda, která je základní složkou biosféry, je zároveň neobnovitelným zdrojem pro zemědělství a lesní hospodářství. Snižování obsahu organického uhlíku, změna vodního režimu, zhutňování, zasolování a kontaminace polutanty z bodových a difuzních zdrojů vede spolu s větrnou a vodní erozí k degradaci půdy. To se projevuje i snižováním počtu a pestrosti půdních organismů. Ukládání tuhých a kapalných odpadů, aplikace kontaminovaných kalů z ČOV a atmosférická depozice toxických kovů a persistentních organických polutantů vedla ke kontaminaci podzemních vod a půdy. Nevratná je i ztráta půdy zástavbou, budováním komunikací, parkovišť apod. Je nutno ustavit účinnější legislativní rámec pro územní plánování (nový stavební zákon) i monitoring a stanovit priority pro nápravné a preventivní programy. Důležitá je integrace ochrany půdy do zemědělské, lesnické, dopravní a surovinové politiky a územního plánování (omezení výstavby na zelené louce, využití brownfields). Sanace starých ekologických zátěží snižuje rozsah kontaminace půdy a spodních vod průmyslovými polutanty. Vzhledem k technické náročnosti je výhodné využít Evropské sítě odborníků na dekontaminaci půdy a podzemní vody CLARINET (Contaminated Land Rehabilitation Network for Environmental Technologies). Evropské strukturální fondy (např. EAGGF) podporují ochranu půdy před erozí a záplavami a její udržitelné využití. ČR se zapojí do EUSIS (European Soil Information System) a společných projektů ochrany půdy koordinovaných European Soil Bureau. Je nezbytné podporovat udržitelné způsoby hospodaření na zemědělské a lesní půdě (správná zemědělská a lesnická praxe), včetně správného užívání hnojiv a biocidů, resp. podpory ekologického zemědělství.

Dílčí cíle a opatření:

2.2.1 Územní ochrana ložisek nerostů

- Stanovit chráněná ložisková území (CHLÚ).
- Prosazovat respektování ochrany přírodních nerostných zdrojů při územním plánování.

2.2.2 Posílení respektování udržitelného rozvoje při zajišťování hospodářství nerostnými surovinami

- Prosazovat principy udržitelného rozvoje Komisí pro předhodnocování prognózních zdrojů nerostných surovin ČR.
- Zpracovat environmentální aspekty do regionálních surovinových politik jednotlivých krajů.
- Aktualizovat surovinové politiky ČR a krajů s ohledem na nové podmínky po vstupu ČR do EU a s důrazem na co nejvyšší účinnost využití surovin, včetně druhotných a jejich materiálového a energetického potenciálu a omezení objemu konečného odpadu ukládaného zpět do přírodního prostředí.

2.2.3 Zachování životnosti zásob nerostných zdrojů jejich komplexnějším využíváním

- Analyzovat horní právo a návazné legislativy zemí EU.
- Připravit a upravit horní právo s cílem dosáhnout úrovně legislativy a administrativních postupů uplatňovaných v jednotlivých zemích EU.

2.2.4 Ochrana půdy

- Chránit půdu před kontaminováním nebezpečnými látkami.
- Chránit půdu před záboru a neodpovědným rozšiřováním měst a obcí mimo současná zastavěná území.
- Vymezovat pro potřeby rozhodování na všech úrovních anomálie rizikových látek, vzniklé v souvislosti s lidskou činností, v půdách, hornině, dnových sedimentech a podzemních vodách a zahrnout tyto informace do limitů rozvoje a plánování velkých územních celků a obcí.
- Vyvíjet postupy dekontaminací a sanovat antropogenní anomálie rizikových látek v půdách, dnových sedimentech a litosféře.
- Připravit a realizovat národní program ochrany půdy.
- Upravit legislativní předpisy v oblasti ochrany půdy v závislosti na politice Evropských společenství.
- Zvýšit účinnost odvodů za zábor půdy se zohledněním biologické rozmanitosti na ní jako ekonomického nástroje plošné ochrany půdy např. valorizací sazebníku odvodů za odnětí půdy ze ZPF.

2.3 Využívání obnovitelných zdrojů

Stručný popis problematiky

Tento cíl se týká maximálně možné náhrady neobnovitelných zdrojů (materiálových i energetických) zdroji obnovitelnými. V materiálové oblasti se jedná o využití biotechnologií, biomasy (zejména technických plodin a dřeva). V podmínkách České republiky jsou významnými obnovitelnými zdroji energie především: energie biomasy (dřevo, sláma, nejrůznější biologické odpady, tvarované a upravené biopalivo – brikety, pelety atd.), energie přímého slunečního záření – termosolární systémy a fotovoltaika, energie vody (příčemž z hlediska životního prostředí jsou šetrným způsobem využívání této energie pouze vodní elektrárny s instalovaným výkonem do 10 MW, které jsou dle legislativy ES považovány za obnovitelný zdroj, který je možné podpořit z veřejných prostředků), energie prostředí (tepelná energie hornin, podzemních či povrchových vod a ovzduší využívaná pomocí tepelných čerpadel), geotermální energie, energie větru a paliva z obnovitelných zdrojů energie v dopravě. Obnovitelné zdroje jsou vedle úspor energie jedinými v současné době dostupnými nevyčerpatelnými energetickými zdroji. Jsou reálnou možností, jak zabezpečit energetické potřeby lidstva i v dalších stoletích, nejsou zdrojem skleníkových plynů, vytvářejí větší výrazně nižší množství ostatních emisí, prakticky neprodukují odpady. Přispívají k energetické nezávislosti státu a regionu a umožňují decentralizaci energetických zdrojů. Využívání obnovitelných zdrojů energie (OZE) vytváří nové pracovní příležitosti (především na venkově) a přispívá ke snižování nezaměstnanosti.

Dílčí cíle a opatření:

2.3.1 Dosažení 6 % podílu OZE na celkové spotřebě PEZ k roku 2010

2.3.2 Dosažení minimálně 8 % podílu elektřiny z OZE na hrubé spotřebě elektřiny k roku 2010

- Podpořit investice pro využívání tepelné energie z obnovitelných zdrojů.
- Dosáhnout podílu finanční podpory z veřejných rozpočtů ve výši nejméně 0,1 % HDP.
- Prosadit schválení a následné uplatňování zákona o podpoře výroby elektřiny a tepelné energie z obnovitelných zdrojů.
- Schválit a realizovat Koncepci ekologické daňové reformy.
- Implementovat Směrnici o zdanění energií 96/2003/ES.
- Zjednodušit povolovací řízení při výstavbě zařízení na využívání obnovitelných zdrojů energie.
- Vytvořit jasná pravidla vztahů mezi využíváním obnovitelných zdrojů energie a ochranou přírody a krajiny tak, aby nebyla ani jedna z těchto oblastí diskriminována.

2.3.3 Využívání biomasy a především dřeva jako suroviny širokého využití namísto neobnovitelných surovin

- Odstranit legislativní překážky pro širší využití biomasy pro výstavbu.
- Vytvořit programy na podporu materiálového využití dalších typů biomasy a dalších surovin z obnovitelných zdrojů, zejména dřeva.

2.4 Snižování energetické a materiálové náročnosti výroby a zvýšení materiálového a energetického využití odpadů

Stručný popis problematiky

Snižování energetické a materiálové náročnosti výroby postupuje dle uplatňování vědeckých a technických poznatků v rámci inovačních cyklů a s přílivem vhodných investic. Přes výrazné zlepšení v posledním desetiletí má Česká republika značné rezervy pro další zkvalitňování výroby z tohoto hlediska. Ve věci snižování energetické náročnosti ve všech segmentech konečné spotřeby energie bude vzat v úvahu návrh Směrnice EK final COM (2003) 739 „Directive of the European Parliament and of the Council on Energy End-use efficiency and Energy Services“. Snižování materiálové náročnosti výroby vede i ke snižování produkce odpadů. Výrobní a spotřební odpad představuje vážnou environmentální zátěž. Odpady jsou nejen průvodním jevem neefektivního nakládání s neobnovitelnými přírodními zdroji (2.3), ale zároveň jsou zdrojem surovin a energie, jehož význam roste. Nedostatečné skládkování a spalování odpadů představuje zdroj znečištění půdy, vody a ovzduší nebezpečnými látkami, jako jsou toxické kovy a persistentní organické polutanty.

Odpadová politika Evropských společenství nedosáhla v uplynulých dvou desetiletích mnoha stanovených cílů a v současné době prochází revizí. Prevence vzniku odpadů a zvyšování podílu recyklace naráží na ekonomické limity a vyžaduje nejen nové ekonomické stimuly, ale zejména změnu chování výrobců a spotřebitelů, kteří se musí podílet na tříděném sběru odpadů. Třídění je neefektivnější přímo u svého zdroje – výrobců, obchodníků, provozovatelů služeb a domácností.

Důležitým nástrojem snižování materiálové a energetické náročnosti a prevence odpadů je zavádění nejlepších dostupných technik (BAT) nejen ve výrobě, ale i v oblasti nakládání

s odpady. V rostoucí míře se prosazuje odpovědnost výrobců za celý cyklus výroby a spotřeby a to včetně využití a recyklace vybraných odpadů (odpadní oleje, baterie a akumulátory, autovraky, ledničky, zářivky, elektronika apod.), obalů a obalového odpadu.

Žádoucí hierarchie nakládání s odpady (prevence, minimalizace, opakované používání, využívání a bezpečné odstranění) není v ČR plně respektována a převažuje odstraňování odpadů, zejména skládkování, nad využíváním odpadů. V prostředí tržního hospodářství není zajištěna konkurenceschopnost výrobců vyrobených z odpadů, takže je značně obtížné zvyšovat materiálové využití odpadů.

Rovněž shromažďování odpadů utříděných podle jednotlivých druhů není dostatečné, prosazování této povinnosti má velké rezervy jak v podnikatelské, tak i v občanské sféře. Důsledkem je nižší míra vrácených odpadů do výrobních cyklů jako náhrada vstupních surovin. V případě komunálních odpadů jsou problémovými složkami zejména nebezpečné odpady, biologicky rozložitelné odpady, výrobky zpětného odběru, odpady z plastů atd.

Jedním ze společných problémů Evropského společenství a tedy i ČR je zavedení jednotného systému statistické evidence odpadů, aby bylo možno lépe bilancovat materiálové a odpadové toky. S tím souvisí i kategorizace odpadů nejen dle nebezpečnosti, ale i dle využitelnosti a volný pohyb vybraných odpadů jako komodity v rámci společného evropského trhu.

Cíle pro oblast separovaného sběru a materiálového využití vybraných spotřebních odpadů jsou stanoveny v nařízení vlády č. 197/2003 Sb., o Plánu odpadového hospodářství ČR, kde úkolem např. snížit maximální množství biologicky rozložitelných komunálních odpadů (dále jen BRKO) ukládaných na skládky tak, aby podíl této složky činil v roce 2010 nejvíce 75 % hmotnostních, v roce 2013 nejvíce 50 % hmotnostních a výhledově v roce 2020 nejvíce 35 % hmotnostních z celkového množství BRKO vzniklého v roce 1995.

Dílčí cíle a opatření:

2.4.1 Snížení hmotnostního podílu odpadů ukládaných na skládky

- Využít doporučení Realizačního programu ČR na podporu využívání recyklovaných materiálů.

2.4.2 Snížení maximálního množství BRKO ukládaných na skládky

- Vyčlenit finanční dotace ze SFŽP na budování kapacit na zpracování BRKO.
- Využít doporučení Realizačního programu ČR pro biologicky rozložitelné odpady.

2.4.3 Snížení materiálové a energetické náročnosti výroby

- Urychlovat zavádění BAT technologií.
- Vyjednávat další příznivá opatření ze strany provozovatele.
- Vytvořit systém finanční podpory podniků, které nespádají pod integrované povolení v zavádění BAT.

2.4.4 Zlepšení nakládání s výrobky, obaly a odpady z nich

- Využít doporučení z následujících programů (programy zpracované v období 2003–2004):
  - Realizační program ČR pro obaly a odpady z obalů

- Realizační program ČR pro elektrická a elektronická zařízení
  - Realizační program ČR pro PVC a odpady s obsahem PVC
  - Realizační program ČR pro autovraky
  - Realizační program ČR pro kaly z ČOV
  - Návrh nástrojů na podporu zvýšení materiálového využití odpadů.
- Zpracovat realizační programy ČR pro specifické skupiny odpadů (např. biologicky rozložitelné odpady) v období 2004–2006 a následně využít jejich doporučení.

2.5 Odpovědné nakládání s nebezpečnými odpady

Stručný popis problematiky

V oblasti odpovědného nakládání s odpady se jedná zejména o prevenci vzniku a snižování nebezpečných vlastností odpadů, substituci nebezpečných látek a materiálů, budování technických kapacit pro nakládání s nebezpečnými odpady, odstranění PCB a aktivní účast ČR v Basilejské úmluvě. V produkci nebezpečných výrobních i spotřebních odpadů na obyvatele a HDP převyšuje ČR průměr zemí EU. Také technické kapacity pro nakládání s některými druhy nebezpečných odpadů jsou nedostačující. Celková produkce nebezpečných odpadů se v posledních 5ti letech pohybuje v rozmezí 2,4 až 3,9 mil. tun odpadů, z tohoto množství je 50 % produkováno v průmyslu. Musí být zdokonaleny materiálové bilance a statistické sledování těchto odpadů a posílena dozorová činnost státní správy. Také tato oblast vychází z nařízení vlády č. 197/2003 Sb., o Plánu odpadového hospodářství České republiky, které uvádí v příloze řadu zásad a kvantifikovaných cílů.

V dané oblasti musí být striktně uplatněn princip předběžné opatrnosti a prosazována ochrana lidského zdraví, živých organismů, podzemních vod a půdy před toxickými a nebezpečnými látkami. Prevence vzniku odpadů se dosud v potřebné míře neprosazuje, schází ekonomická stimulace a informovanost o přínosech a výhodách opatření i investic do prevence vzniku odpadů a omezení jejich nebezpečných vlastností. Nebezpečné odpady ze zdravotnické a veterinární péče představují pouze 0,66 % celkové produkce nebezpečných odpadů, přesto představují významné nebezpečí z hlediska vlivu na zdraví lidí a životní prostředí. Tyto odpady jsou vnímány jako rostoucí problém vzhledem k jejich infekčnosti a toxicitě. Množství nebezpečných odpadů vyříděných z komunálního odpadu je nižší než 1 % celkové produkce a signalizuje tak nízkou účinnost systémů odděleného sběru nebezpečných složek vyříděných z komunálního odpadu.

Polychlorované bifenylly a terfenylly (dále jen PCB/PCT) představují skupinu technických látek (transformátorové oleje, izolanty, hydraulické a teplotnosné kapaliny) odvozených od bifenylu. Odhaduje se, že v letech 1959–1984 bylo v Chemko Strážské (nyní území SR) vyrobeno přibližně 21 500 t PCB/PCT. Téměř polovina výroby byla exportována. Vzhledem k ukončení výroby látek na bázi PCB/PCT v roce 1984 množství PCB/PCT v prostředí postupně ubývá, přesto se ztráty do prostředí odhadují na 1/3 až 1/2. Pokrok nastává v souvislosti s prováděním evidence (inventarizace) PCB, zejména v souvislosti s jejich odstraňováním ze zařízení (transformátory, kondenzátory, olejové vypínače) s cílovým rokem 2010.

Dílčí cíle a opatření:

2.5.1 Prevence vzniku a snížení měrné produkce nebezpečných odpadů

- Využít doporučení Realizačního programu ČR pro nebezpečné odpady včetně postupů a opatření vedoucích ke snížení environmentálních a zdravotních rizik při nakládání s nebezpečnými odpady.
- Zpracovat následující programy v období 2004–2006 a následně využít jejich doporučení:
  - Realizační program ČR pro oleje
  - Realizační program ČR pro baterie a akumulátory
  - Realizační programy ČR pro další specifické skupiny odpadů.

2.5.2 Zlepšení nakládání s odpady ze zdravotnictví

- Využít doporučení Realizačního programu ČR pro odpady ze zdravotnictví (program zpracován v období 2003–2004).

2.5.3 Odstranění odpadů PCB a zařízení s obsahem PCB do roku 2010

- Inventarizovat zařízení s PCB.
- Využít doporučení Realizačního programu ČR Plán pro dekontaminaci a odstranění zařízení s obsahem PCB.

2.5.4 Budování celostátní sítě zařízení pro nakládání s nebezpečnými odpady

- Vytvořit systém finanční podpory na výstavbu a modernizaci zařízení pro nakládání s nebezpečnými odpady, mimo skládek a spaloven komunálního odpadu.

3. Životní prostředí a kvalita života

3.1 Snížování zátěže prostředí a populace toxickými kovy a organickými polutanty

Stručný popis problematiky

Pro ochranu obyvatelstva a životního prostředí je minimalizace zátěže toxickými kovy a organickými polutanty základním přístupem pro zvýšení kvality života obyvatel a zamezení vzniku trvale poškozených zón. Vzhledem k ochraně lidského zdraví je třeba stále sledovat kvalitu pitné vody a snižovat zátěž lidské populace plynoucí ze znečištěného ovzduší a potravin polutanty (např. organochlorovými látkami, agrochemikáliemi, ftaláty, benzenem, toxickými kovy, PAH, asbestem, prachovými mikročásticemi PM₁₀ a dalšími). Tyto polutanty také negativně působí na biodiverzitu a ekosystémy (viz 1.1). Ze srovnání se západoevropskými státy vyplývá, že vysoká pozornost musí být v České republice věnována problematice znečištění persistentními polutanty a zejména prachem. Doprava, těžba surovin, výroba energie, lokální topení na uhlí, průmyslová výroba, chemický průmysl, staré ekologické zátěže a zemědělství působí emise primárních polutantů i jejich prekurzorů, sekundárně vzniklého prachu a jsou příčinou přes-hraničního přenosu znečištění (viz 4.2). Uvedené plošné a bodové zdroje emitují do prostředí pestrou škálu značného množství rizikových a toxických látek, které se dále dostávají do potravních řetězců, do lidského organismu, rostlin a živočichů. V poslední době roste negativní vliv lokálního topení, které umožňuje nelegální spalování komunálního odpadu za vzniku řady polutantů (např. dioxinů). Všechny tyto látky migrují atmosférou, hydrosférou, litosférou i biosférou, dostávají se do našich organismů dýcháním, potravinami, vodou. Díky svým stopovým koncentracím jsou často lidskými smysly

nepostřehnutelné, což z laického a psychologického hlediska zlehčuje individuálně vnímanou závažnost tohoto problému a ztěžuje jeho řešení.

Také komerční užívání desítek tisíc chemických látek a přípravků přináší závažná rizika pro lidské zdraví a životní prostředí. Proto je nezbytné dále prosazovat princip předběžné opatrnosti a odpovědnosti výrobců. V současnosti probíhá revize evropské legislativy, aby se odstranil rozdíl při posuzování rizika látek již dříve vyráběných a používaných (před rokem 1981) a látek nově uváděných na trh. Musí se změnit vymáhání odpovědnosti průmyslu za škody na životním prostředí a zdraví, které působí chemické látky a přípravky, zvýšit transparentnost informací nutných pro kvalifikované rozhodování spotřebitelů a postupně vyloučit z užívání vysoce nebezpečné látky (karcinogeny, mutageny, persistentní polutanty aj.). Nově identifikovanou skupinou rizikových látek jsou endokrinní disruptory, které rušivě reagují s hormonálním systémem lidí a zvířat.

Ke snižování zátěže populace toxickými kovy a organickými polutanty je nutné nadále důsledně provádět hodnocení rizika vybraných nebezpečných látek, vyráběných nebo dovážených do ČR, samotných nebo ve formě přípravků. Na základě výsledků hodnocení navrhnout opatření ke snížení rizika těchto látek pro zdraví člověka a pro životní prostředí. Opatření mohou zahrnovat různá omezení (např. koncentrační limity, omezení použití) až po úplný zákaz výroby nebo použití.

Po období extrémních emisí acidifikujících látek stále přetrvává tento druh znečištění, ovlivňující živé a neživé prostředí v určitých oblastech, zejména s citlivými ekosystémy. Nelze vyloučit nárůst acidifikujících látek spolu s oživením ekonomiky. Situace je komplikována rostoucím znečištěním prekursory ozónu pocházejícími z dopravy.

Na půdě Evropské komise se proto připravuje systém REACH (Registration, Evaluation and Authorization of Chemicals), který zahrne všechny látky bez ohledu na dobu jejich uvedení na trh. Na základě provedených hodnocení budou navržena opatření ke snížení rizika těchto látek pro zdraví člověka a pro životní prostředí.

Návrh nové chemické legislativy je v současnosti projednáván v orgánech EU. Očekává se, že nová legislativa bude přijata a stane se závaznou pro členské státy od r. 2006.

Česká republika se účastní jednání o nové chemické legislativě v orgánech EU a hodlá v této oblasti i nadále aktivně vystupovat. Zároveň je Česká republika smluvní stranou protokolů o těžkých kovech a organických polutantech k CLRTAP a Stockholmské úmluvy o persistentních organických polutantech, v jejichž rámci se zapojuje do mezinárodního úsilí o snížení zátěže životního prostředí a lidského zdraví těmito polutanty.

Dílčí cíle a opatření:

3.1.1 Snížování zátěže prostředí a obyvatel toxickými kovy a organickými polutanty

- Pokračovat ve zvyšování efektivnosti monitoringu obsahu organických polutantů a toxických kovů v pitné vodě, prohloubit tento monitoring ve vodě, půdě a ovzduší jako potenciálních zdrojů těchto látek v potravinách.
- Aktualizovat právní předpisy ČR v rámci připravované nové chemické politiky EU.
- Přenést zodpovědnost za hodnocení nebezpečnosti chemických látek pro lidské zdraví a životní prostředí na výrobce a dovozce a stanovit odpovídající povinnosti průmyslovým uživatelům.

- Zavést systém hodnocení nebezpečnosti chemických látek používaných v EU (OECD).
- Omezit výrobu a používání velmi nebezpečných látek a nahrazovat je méně nebezpečnými látkami.
- Zavést systém časově omezených povolení pro používání velmi nebezpečných chemických látek s cílem omezit jejich použití na co nejmenší míru.
- Regulovat uvádění nejvíce nebezpečných chemických látek na trh a používání na základě výsledků hodnocení jejich nebezpečnosti.
- Omezovat lokální topeniště na uhlí, kde dochází při neukázněném spalování komunálního odpadu k tvorbě a emisím toxických látek.
- Rozšířit seznam látek sledovaných integrovaným registrem znečištění.

3.1.2 Snižování zátěže populace toxickými kovy a organickými sloučeninami v potravním řetězci

- Realizovat opatření uvedená ve Strategii bezpečnosti potravin.
- Podporovat mezinárodní spolupráci v oblasti monitoringu organických látek a toxických kovů v životním prostředí jako potenciálních zdrojů těchto látek v potravinách.

3.2 Snižování počtu (celkové rozlohy) území s překročenými kritickými zátěžemi ovzduší (acidifikace prostředí)

Stručný popis problematiky

Česká republika má stále velké části plochy s překročením kritické zátěže SO₂, NO_x, NH₃. Přestože byly v 90. letech omezeny extrémní emise acidifikujících látek (SO_x, NO_x) z velkých spalovacích zdrojů, tento druh znečištění stále přetrvává a negativně ovlivňuje životní prostředí, biodiverzitu a lesní ekosystémy v určitých oblastech (viz kapitola 1.1). Situace je dále komplikována znečištěním ovzduší prekursory přízemního ozónu pocházejícími z dopravy a průmyslu. Jedná se o těžké organické sloučeniny (VOC), které vstupují spolu s oxidy dusíku (NO_x) do složitých fotochemických reakcí probíhajících v přízemních vrstvách atmosféry. Uvedené atmosférické polutanty zůstávají v ovzduší relativně dlouho, což umožňuje jejich transport na velké vzdálenosti. Proto jsou individuální lokality ovlivněny velkým počtem relativně vzdálených emisních zdrojů. Tento komplikovaný vztah mezi zdroji emisí a jejich negativním vlivem na konkrétní lokalitu vede k formulaci nové evropské strategie boje proti acidifikaci, eutrofizaci a přízemnímu ozónu (CAFE, viz také 4.2), která bere v úvahu ekonomickou efektivitu přijatých opatření (poměr mezi náklady a environmentálními přínosy).

Dílčí cíle a opatření:

3.2.1 Zmenšení rozlohy území s překročenými kritickými zátěžemi z ovzduší

- Realizovat Integrovaný národní program snižování emisí.
- Realizovat Krajské programy snížení emisí a zlepšení kvality ovzduší.
- Monitorovat a hodnotit kritické zátěže, predikci a projekci emisí.
- Promítnout výsledky těchto činností do nástrojů územního plánování a do rozhodování umístování staveb zdrojů znečištění ovzduší

3.2.2 Splnění národních a krajských emisních stropů a zlepšení kvality ovzduší

- Realizovat Integrovaný národní program snížení emisí.
- Zpřesnit měření emisí na zdrojích spolu se systematickou kontrolou ČIŽP.
- Zlepšit emisní inventury.
- Zveřejnit metodu hodnocení kvality ovzduší a zdokonalit interpretaci.
- Podporovat omezování všech zdrojů nebezpečných látek a hledat náhradní řešení.
- Finančně podporovat zlepšující opatření ze SFŽP.
- Kontrolovat plnění imisních limitů pomocí měřicí sítě ČHMÚ.
- Pokračovat v realizaci systému monitorování zdravotního stavu obyvatelstva ve vztahu k životnímu prostředí.

3.3 Ochrana životního prostředí a člověka před hlukem

Stručný popis problematiky

Hluk stále více znehodnocuje kvalitu životního prostředí člověka i živočichů. Stává se (spolu s vibracemi) vážnou příčinou snižování produktivity člověka, je příčinou únavy, stresu, nespavosti a může zapříčinit i vývoj dalších chorob. Obecně je značně podceňován. Rostoucí doprava, zejména automobilová, je hlavní příčinou rostoucího hluku (60 %), přičemž v Evropě je nadměrným hlukem postižena asi 1/4 obyvatel. Veškerá technická zařízení je proto potřeba projektovat, posuzovat a provozovat i z hlediska minimalizace hluku v souladu s nařízením vlády č. 9/2002 Sb. v platném znění. Stejně tak je nezbytné v rámci státního zdravotního dozoru důsledně uplatňovat požadavky vyplývající ze zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, v platném znění a navazujícího nařízení vlády č. 502/2000 Sb., o ochraně zdraví před nepříznivými účinky hluku a vibrací, v platném znění, při regulaci imisní hlukové situace v chráněných venkovních prostorech. Implementací strategické směrnice 2002/49/ES Evropského parlamentu a Rady (v návrhu zákona o hodnocení a snižování hluku v životním prostředí s účinností od 1.7.2004) se vytváří podmínky pro naplnění unijních dlouhodobých cílů, a to včetně vymezení a ochrany tichých území ve volné krajině (rekreace, ochrana přírody). Byly definovány odpovídající indikátory L_{den} (day-evening-night) a L_{night} a rozpracovány metody jejich výpočtu spolu s odhadem podílu obyvatel v (%) obtěžovaných nadměrným hlukem. Účinnost opatření (posouzení nákladů a přínosů) souvisí s dostatečným monitoringem, mapováním a vyhodnocováním, které umožní získání poznatků o vztazích mezi hlukovou zátěží, zdroji hluku, zdravotními a environmentálními následky. Na národní úrovni by se měly v první řadě eliminovat účinky zdrojů s nepříjemně vysokými hladinami hluku a vyhlásit a chránit tichá území v krajině (mj. součást ochrany biodiverzity, viz 1.1). V městských a průmyslových aglomeracích bude snižována hlukovost zdrojů zpřísněním požadavků na nové výrobky (dopravní prostředky včetně kolejových vozidel, stavební stroje, sport a hobby). V Akčních plánech, které budou závazně zpracovány na základě uvedeného zákona, se uplatní i územní plánování (dopravní obchvaty a koridory), omezování dopravy, pěší zóny, hlukové zábrany, hlukové izolace obytných a kancelářských staveb a pod.

Dílčí cíle a opatření:

3.3.1 Ochrana tichých území v krajině

- Vypracovat identifikaci tichých oblastí v krajině, navrhnout a zavést opatření na ochranu tichých území v krajině na základě připravovaného zákona o hodnocení a snižování hluku v životním prostředí.

3.3.2 Snižování zátěže populace v sídlech z expozice dopravním hlukem a hlukem z průmyslové činnosti

- Vytvořit a prosazovat legislativní rámec pro hodnocení a snižování hluku v životním prostředí.
- Postupně snižovat hygienický limit pro starou hlukovou zátěž z dopravy.

3.4. Environmentálně příznivé využívání krajiny

Stručný popis problematiky

Cílem environmentálně příznivého využívání krajiny je co nejméně narušovat volnou (nezastavěnou) krajinu, rekultivovat nebo jinak využít narušenou krajinu, odstranit ekologické zátěže, zabránit fragmentaci krajiny, popř. její fragmentaci omezit biokoridory a rozvojem území ekologické stability. V hospodářské činnosti, která je nejvíce spojena s využíváním krajiny (jako je např. zemědělství a lesnictví, těžba nerostů, výstavba, doprava a cestovní ruch), je nezbytné podporovat legislativně, finančně, osvětou ty aktivity, které jsou ke krajině nejšetrnější.

Díličí cíle a opatření:

3.4.1 Obnovit funkce narušené krajiny

- Odstranit ekologické zátěže.
- Snižit rozsah krajiny narušené dobýváním nerostů.

3.4.2 Znovuvyužití narušené krajiny

- Snižit zábory nenarušené krajiny pro nové aktivity.
- Zvýšit efektivnost využití zastavěných území.

3.4.3 Minimalizovat negativní zásahy do krajinných systémů

- Zkvalitnit podklady pro územní plánování prostřednictvím krajinných plánů.
- Zpracovat metodiky krajinných plánů.
- Minimalizovat negativní dopady dobývání nerostů.

3.4.4 Udržitelné hospodaření v krajině

- Přijmout zásady udržitelného hospodaření v krajině a prosazovat je při tvorbě strategických dokumentů.
- Pokračovat ve způsobu udržitelného hospodaření v lesích, jakožto formě ekologického hospodaření.
- Prosadit ekologické aspekty zemědělského hospodaření prostřednictvím Správné zemědělské praxe.
- Zpracovat ekologické aspekty hospodaření v lesích do lesních hospodářských plánů.
- Podporovat ekologicky přijatelné formy a intenzity zátěže území z cestovního ruchu.
- Zpřístupňovat krajinu budováním polních cest, cyklostezek, pěších turistických tras, naučných a tematických stezek, podporovat drobné podnikání v ekoturistice a ekoagroturistice.
- Podporovat „zelený kodex“ provozovatelů hotelů a ubytovacích zařízení.
- Podporovat zavádění environmentálních systémů řízení a hodnocení (akreditace destinací) v cestovním ruchu.
- Podporovat obnovu a údržbu malých železničních tratí a železničních stanic, jako možných center služeb pro ekologicky šetrnou pěší turistiku a cykloturistiku.

3.4.5 Udržitelný rozvoj sídel

- Chránit kvalitní segmenty přírodního charakteru v zastavěných územích.
- Podporovat vznik a rozšiřování zelených prstenců kolem měst.
- Zkvalitnit ochranu a péči o sídelní zeleň a další přírodní složky urbanizovaného území.

3.5 Omezování antropogenních/průmyslových vlivů a rizik

Stručný popis problematiky

Pro ochranu obyvatelstva a životního prostředí je minimalizace průmyslových vlivů a rizik základním přístupem pro zvýšení kvality života obyvatel a zamezení vzniku trvale poškozených zón. Mezi tyto vlivy patří dlouhodobé emise, imise a depozice škodlivin, průmyslové havárie a havarijní úniky nebezpečných látek, emise toxických chemických látek z výroby a dopravy, kontaminace podzemních vod a půdy starými ekologickými zátěžemi, průmyslovými odpady a odpadními vodami, ionizující záření, únik a rizika spojená s geneticky modifikovanými organismy atd.

Důležitým nástrojem k omezování průmyslových vlivů a rizik je integrovaná prevence (IPPC – Integrated Pollution Prevention and Control). Hlavním cílem IPPC je dosáhnout vyššího stupně ochrany životního prostředí jako celku před znečištěním z průmyslu. Cílem integrovaného přístupu k řízení znečištění je zabránit emisím do ovzduší, vody a půdy všude, kde je to prakticky schůdné a zabránit přenosům znečištění mezi jednotlivými toky znečištění. Zavádění nejlepších dostupných technik (BAT – Best Available Techniques) je účinným prostředkem k dosažení tohoto cíle. Směrnice Rady č. 96/61/EC o IPPC, která v rámci celé EU nabyla účinnosti 31. 10. 1999, je účinným nástrojem pro prosazování principů integrované prevence v rámci Evropské unie. Do českého právního systému byla implementována zákonem č. 76/2002 Sb., o integrované prevenci a omezení znečištění, o integrovaném registru znečišťování a o změně některých zákonů (zákon o integrované prevenci) a jeho prováděcími práv-

ními předpisy. Na obdobných principech fungují i dobrovolné nástroje podrobněji popsáné v části 4 na str. 36.

Přínosem tohoto přístupu by mělo být nejen další snížení zátěže životního prostředí zejména využíváním nejlepších dostupných technik a tím i účinnějším využíváním výrobních vstupů, ale zejména změna vztahů provozovatelů zařízení, státních orgánů a široké veřejnosti. Dosažená úroveň výrob a životního prostředí si vyžadují změnu chování jak podnikatelů, tak i dotčených státních orgánů. Výstupem by mělo být společné hledání nejefektivnějších cest k udržitelnému rozvoji společnosti. Je to právě integrovaná prevence, která se může stát zásadním přínosem pro přechod na cestu udržitelného rozvoje.

V souladu s politikou EU je nutno zajistit vysokou úroveň ochrany obyvatelstva odpovídajícím a účinným způsobem, tedy prevencí nebezpečí závažných havárií zahrnujících nebezpečné látky a omezením následků takové havárie pro člověka i životní prostředí a to zejména:

- a) Řízeným umístováním nových objektů, modifikací existujících objektů a nově projektovaných dopravních cest, frekventovaných míst a obytných oblastí v blízkosti existujících objektů.
- b) Uplatněním zásad územního plánování, které musí zajistit, že bude dodržena odpovídající vzdálenost mezi nebezpečnými objekty a obytnými oblastmi.

Také každé použití GMO je třeba posoudit v souladu s principem předběžné opatrnosti podle stávajících právních předpisů, zejména provést hodnocení rizika. Na základě hodnocení rizika povolit pouze ty činnosti s GMO, které představují srovnatelné nebo nižší riziko než činnosti s odpovídajícími nemodifikovanými organismy.

Vzhledem k průmyslové tradici České republiky jsou značným problémem staré ekologické zátěže, které vytvořily nebezpečné antropogenní geochemické anomálie v půdě, lito sféře i hydrosféře a které je potřeba zneškodňovat. Negativní antropogenní vlivy a rizika souvisí i s kontaminovanými areály výrobních závodů, nevhodnými skládkami průmyslových odpadů, kontaminací vojenských prostor pohonnými hmotami nebo starou municí apod.

K zásadním preventivním nástrojům k omezování negativních antropogenních a průmyslových vlivů a rizik patří integrovaná prevence a omezování znečištění (IPPC) a posuzování vlivů na životní prostředí (SEA, EIA).

Dílčí cíle a opatření:

3.5.1 Zmírnění důsledků závažných havárií

- Zavést opatření ke snížení pravděpodobnosti závažných havárií (organizační a technická opatření).
- Vypracovat a realizovat systém řízené umístování a dodržování odpovídajících vzdáleností mezi novými nebezpečnými objekty a zařízeními a obytnými oblastmi v rámci územního plánování a rozhodování o umístění staveb.
- Modifikovat existující objekty a zařízení, frekventovaná místa a obytné oblasti v blízkosti existujících objektů a zařízení tak, aby byla dodržena odpovídající vzdálenost mezi nebezpečnými objekty a obytnými oblastmi.

3.5.2 Prevence závažných havárií

- Vytvořit funkční systém prevence závažných havárií.
- Zavést opatření k eliminaci potenciálních zdrojů rizika (např. změny technologií, náhrady nebezpečných chemikálií, snížení kapacit výbušných materiálů).

3.5.3 Zajistit bezpečné zacházení s GMO

- Vypracovat a implementovat systém odpovědnosti za škody způsobené nakládáním s GMO a jejich uvolňováním do životního prostředí na základě obecných principů odpovědnosti za škody v oblasti životního prostředí.
- Zpracovat a realizovat systém včasného informování o uvolňování GMO do životního prostředí.
- Realizovat systém účasti na rozhodování o nakládání s GMO.
- Zavést systém výměny informací mezi dotčenými resorty (životní prostředí, zdravotnictví a zemědělství) tak, aby byla zajištěna návaznost povolování a kontroly GMO – produkty vyrobené z GMO (potravin, léčiva, krmiva atd.).
- Implementovat novou legislativu Evropských společenství a aktivně se zapojovat do procesů přípravy právních předpisů, mezinárodních norem a metodik a výměny informací na úrovni EU.
- Dokončit systém kontroly nakládání s GMO.

3.5.4 Sanace starých ekologických zátěží

- Odstranit nejrizikovější staré ekologické zátěže s využitím stávajícího mechanismu Fondu národního majetku, sanace lokalit po Sovětské armádě a na základě vodního zákona.
- Urychlit proces odstraňování starých zátěží vzniklých před privatizací.
- Využít fondů EU pro ověření rizikovosti vytipovaných lokalit a zajištění vlastních sanačních prací na lokalitách, kde SEZ již přímo ohrožují složky životního prostředí a zdraví člověka.
- Aktualizovat Regionální seznamy priorit pro odstraňování starých ekologických zátěží s cílem získání aktuálních údajů podchycení informací o lokalitách, jejichž sanace je zajišťována jinými resorty, event. z privátních zdrojů.
- Zdokonalit systém veřejné kontroly rozhodování o sanaci starých ekologických zátěží.
- Vyhodnotit zdravotní rizika vztahující se k sanované ekologické zátěži.
- Sledovat expozici a efekty polutantů ze sanovaných ekologických zátěží na zdraví člověka.
- Biologický monitoring vztahující se k sanované ekologické zátěži.

3.6. Ochrana životního prostředí před negativními účinky živelních událostí a následky krizových situací

Stručný popis problematiky

Krizovou situací se rozumí mimořádná událost při níž je vyhlášen stav nebezpečí, nouzový stav nebo stav ohrožení a to v případech, kdy nastane takový rozsah živelních pohrom, havárií, nehod nebo jiných druhů nebezpečí, které ve značném rozsahu ohrožují životy a zdraví lidí, životní prostředí, majetek, vnitřní pořádek státu a bezpečnost občanů. Závažné teroristické činy, povodně mimořádného rozsahu a další živelní pohromy, velké průmyslové havárie a další krizové stavy i aktuální mezinárodní situace jsou důvodem pro přijímání stále přísnějších opatření legislativního a organizačního charakteru k omezování jejich negativního působení na zdraví a životy lidí, životní prostředí, majetek a pro zachování základních funkcí státu.

Na základě platné krizové legislativy je nutné vytvořit v rámci resortu systém krizového řízení a jeho koncepci na ce-

lostátní, regionální i národní úrovni v koordinaci s legislativou ES a NATO.

Krizové řízení spočívá mimo jiné ve využívání funkcí pracovních procesů v podstatně ztížených podmínkách a zátěžových situacích. Při řešení krizových situací se vychází z bezpečnostní politiky státu a legislativního rámce, daného soustavou právních předpisů o krizovém řízení. Jsou přijímána příslušná opatření, ve formě rozhodnutí a programů, směřující k podpoře spolupráce při zásazích na ochranu životů, zdraví lidí a životního prostředí. Systém krizového řízení ČR vychází z obecně platné legislativy, která je východiskem krizového plánování a řízení.

Krizový plán bude jedním z výchozích dokumentů pro tvorbu celostátní koncepce ochrany přírody a krajiny a tvorbu celostátní koncepce technické ochrany životního prostředí.

Hlavním cílem krizového řízení v rámci resortu je ochrana životního prostředí před vážným poškozením životního prostředí krizovými situacemi.

Dílčí cíle a opatření:

3.6.1. Vytvoření a kodifikace postupů krizového řízení v životním prostředí

- Zpracovat koncepci krizového řízení resortu a zpracovávat její výstupy do příslušných legislativních a koncepčních dokumentů na všech úrovních (národních, regionálních a místních) za účelem vytvoření opatření na zmírnění důsledků ohrožení životního prostředí.

3.6.2 Prevence vzniku krizových situací a omezování jejich škodlivého působení na životní prostředí

- V rámci krizového plánu zpracovat systém krizového řízení resortu na řešení povodní velkého rozsahu, dlouhodobých inverzních situací (typové plány), dále znečištění ovzduší a vod, nadměrného hromadění odpadů zejména nebezpečných, starých ekologických zátěží, starých důlních děl, sesuvů půd a řícení skal, nebezpečných chemických látek a genetické modifikace, který se stane součástí celostátní koncepce ochrany životního prostředí.
- Vypracovat informační systém krizového řízení v oblasti životního prostředí.
- Zpracovat dokumenty o zdrojích krizových rizik, identifikovat je, omezit jejich působení, posilovat ochranné mechanismy.
- Modernizovat předpovědní, varovné a hlášené služby.
- Snížit množství skladovaných a vyráběných nebezpečných chemických látek v záplavových územích.
- Vymezit oblasti s náchylností k porušení stability svahů a rizikem skalního řícení.
- Podporovat ochranu systému kritické infrastruktury v odvětvových politikách, a krizovém plánu MŽP.

4. Ochrana klimatického systému Země a omezení dálkového přenosu znečištění ovzduší

4.1 Snižování emisí skleníkových plynů (GHGs)

Stručný popis problematiky

Globální změna klimatu, která je způsobena emisemi skleníkových plynů (oxid uhličitý, methan, oxid dusný, fluorované uhlovodíky), vede nejen k postupnému růstu teploty zemského povrchu, ale i ke změně rozdělení srážek a zvýšenému výskytu extrémních atmosférických událostí (přivalové deště, větrné smrsti, sucha, vedra apod.). Změna klimatu tak vytváří rostoucí tlak na ekosystémy a globální civilizaci.

Problematika změny klimatu a snižování emisí skleníkových plynů (zejména oxidu uhličitého) je v současnosti jedním z klíčových témat environmentální politiky ve světě. Přestože konkrétní dopady globální změny klimatu budou mít v různých částech světa různé efekty a různou intenzitu, představuje změna klimatu skutečně globální problém, který je třeba řešit formou spolupráce na mezinárodní úrovni. Česká republika se stala smluvní stranou jak Rámcové úmluvy OSN o změně klimatu (Úmluva), tak i Kjótského protokolu (Protokol), který ratifikovala 15.11.2001. V Protokolu se zavázala k redukci agregovaných emisí skleníkových plynů v kontrolním období 2008 – 2012 o 8 % v porovnání s výchozím rokem 1990. Vývoj emisí skleníkových plynů v minulých letech (výrazný pokles) znamená, že při plnění tohoto cíle se ČR nesetká s vážnými problémy. S přihlédnutím k relativním ukazatelům (emise na obyvatele a na jednotku HDP) je situace v ČR horší. Pro politiku ČR v oblasti změny klimatu existují následující významné důvody:

- Konstrukce redukčního závazku. Bezproblémové nastavení mezinárodních závazků pro skupinu států střední a východní Evropy (včetně ČR) je do značné míry způsobeno transformačními procesy, jejichž důsledkem byl pokles produkce v řadě významných sektorů, i když nelze opomenout řadu opatření, která byla v devadesátých letech realizována. Energetická a uhlíková náročnost ekonomiky zůstává na vysoké úrovni a řadí tak tuto skupinu států za průměr současné vyspělé Evropy.
- Vstup do EU. Problematice změny klimatu a související energetické náročnosti ekonomiky je na úrovni EU věnována značná pozornost a změna klimatu bude nosným tématem environmentální politiky následujících let či desetiletí. V budoucnu lze rozhodně očekávat tlak či přinejmenším otevření diskuse o nastavení dalších redukčních cílů relativním způsobem, tedy v emisích na jednotku HDP či na obyvatele, kde by již ČR měla problémy.
- EU bude unilaterálně plnit své závazky i v případě, že Kjótský protokol nevstoupí v platnost.
- Omezené zkušenosti s regulací emisí skleníkových plynů. Týká se zejména aplikace flexibilních mechanismů Protokolu.

- Chybí potřebné institucionální struktury a bude nezbytné včas připravit administrátory a experty v této oblasti.

V oblasti změny klimatu jako takové bude navrženo aktivní využívání flexibilních mechanismů Protokolu (projekty společné implementace (JI) a mezinárodní emisní obchodování), které budou nastaveny tak, aby sloužily k podpoře národních cílů v oblasti snižování emisí skleníkových plynů.

Klíčovým nástrojem bude připravované obchodování s emisemi skleníkových plynů na podnikové úrovni (vybrané velké emisní zdroje), které je upraveno Směrnicí 2003/87/ES. Tento systém začne fungovat 1. ledna 2005 a do budoucna bude klíčovým nástrojem pro redukci emisí skleníkových plynů z podnikové sféry. Jeho nastavení se odvíjí od současně platného národního cíle redukce emisí.

Podrobnější rozpracování strategického přístupu k problematice změny klimatu včetně podrobnější specifikace cílů, opatření a vzájemných vazeb je obsahem materiálu Národní program na zmírnění dopadů změny klimatu v ČR (Národní program).

Dílčí cíle a opatření:

4.1.1 Redukce agregovaných emisí skleníkových plynů a podpora adaptačních opatření

- Naplnit Národní program, zejména následujícím způsobem:
  - Podporovat a realizovat opatření vedoucích ke snížení produkce emisí skleníkových plynů.
  - Podporovat a realizovat adaptační opatření.
  - Vytvořit systém finanční podpory výzkumu v oblasti možných dopadů změny klimatu v ČR včetně adaptačních opatření (studie zranitelnosti).
- Podporovat obchodování s emisemi
  - Implementovat směrnici 2003/87/ES ustavující schéma obchodování s GHG emisními povoleními uvnitř Společenství.
  - Podporovat využití flexibilních mechanismů Kjótského protokolu.

4.2 Snižování přeshraničních přenosů znečištění ovzduší

Stručný popis problematiky

Göteborgský protokol k Úmluvě EHK OSN o dálkovém znečišťování ovzduší přesahujícím hranice států (CLRTAP) a směrnice ES 2001/81/ES o národních emisních stropích vyžadují splnění mezinárodních závazků ČR, které se týkají emisí čtyř prioritních polutantů – SO_x, NO_x, těžkých organických sloučenin (VOCs) a čpavku způsobujících eutrofikaci, acidifikaci a vznik přízemního ozónu. Program ES „The Clean Air For Europe“ (CAFE) rozšiřuje výše uvedený výčet znečišťujících látek o prachové mikročástice (PM₁₀) a věnuje zvýšenou pozornost přízemnímu ozónu. CAFE přináší nový mechanismus hodnocení imisní situace a regulačních mechanismů zlepšujících kvalitu ovzduší.

Dílčí cíle a opatření:

4.2.1 Dosáhnout národních emisních stropů

- Implementovat a realizovat Národní program snižování emisí.

- Vytvořit implementační výbor CAFE programu v ČR.

4.2.2 Snižování emisí u spalovacích procesů

- Prosadit a realizovat nařízení vlády k Národnímu programu snižování emisí u stávajících zvláště velkých spalovacích zdrojů.
- Podpořit náhrady lokálních zdrojů na tuhá paliva (např. obnovitelnými zdroji, úsporami energie).

4.3 Ochrana ozonové vrstvy Země

Stručný popis problematiky

Na rozdíl od přízemního ozónu, který působí zdravotní problémy a plošné poškození vegetace, stratosférická ozonová vrstva naopak chrání živé organismy před škodlivou složkou ultrafialového slunečního záření (UV-B) způsobující rakovinu kůže nebo poškození zraku. Koncentrace ochranného stratosférického ozónu se v posledních desetiletích výrazně snížila a to díky emisím antropogenních sloučenin, které pronikají do ozonoféry a rozkládají molekuly ozónu. Jsou to zejména chlórofluorovodíky (CFC a HCFC) dříve často užívané v chladicích zařízeních, sprejích nebo jako součást některých léků.

Montrealský protokol a Nařízení Rady a Parlamentu ES 2037/2000 a jeho zamýšlené novely významně redukovat možnost dalších emisí látek poškozujících ozonovou vrstvu Země. Jde o technická opatření potřebná k ochraně ozonové vrstvy Země. Na základě těchto požadavků musí ČR zajistit jejich plnění v souladu s požadavky postupu EU, a to od vyloučení látek poškozujících ozonovou vrstvu z použití, včetně zatím nezbytné spotřeby, přes zabránění jejich úniku do atmosféry až po konečnou likvidaci.

Dílčí cíle a opatření:

4.3.1 Vyloučení a snížení emisí látek poškozujících ozonovou vrstvu

- Technicky zajistit Nařízení EP a Rady (ES) 2037/2000.
- Zkvalitnit inspekční činnost.
- Realizovat Strategii vyloučení látek CFC a HCFC.
- Realizovat Strategii sběru a skladování halonů.
- Realizovat Strategii přechodu na léčivé přípravky neobsahující CFC (bezfreonové léčivé přípravky – MDI a PDI).
- Zajistit zneškodňování regulovaných látek CFC a materiálů je obsahujících.

4.3.2 Znovuzískávání regulovaných látek z oblastí servisu a likvidace starých chladicích zařízení. Výměna a náhrada látek CFC u průmyslového chlazení

- Zavést systém a důsledně realizovat zpětný odběr chladicích zařízení.
- Realizovat Strategii vyloučení látek CFC a HCFC.

4.3.4 Zajištění sběru halonů

- Realizovat Strategii sběru a skladování halonů.
- Finančně podpořit v rámci Programu podpory ochrany ozonové vrstvy.

IV. Sektorové politiky

1. Energetika

Cílem SPŽP v oblasti energetiky je minimalizace dopadů získávání energie, racionální spotřeba energie a zásobování energií v režimu udržitelného rozvoje. To předpokládá důraz na úspory a odstranění plýtvání na straně spotřeby, šetrné využívání neobnovitelných zdrojů energie a zásadně vyšší využití obnovitelných zdrojů energie a potenciálu úspor na straně výroby a rozvodů energie. Vytvářet podmínky pro uplatnění obnovitelných zdrojů energie s plněním národního cíle výroby elektřiny z obnovitelných zdrojů energie na hrubé spotřebě elektřiny (8 % v roce 2010). Předpokládá se, že vliv energetiky na životní prostředí bude nadále klesat vzhledem k očekávanému vývoji struktury primárních zdrojů energie, postupnému odstraňování cenových deformací a zahrnování externích nákladů, naplňování zákonných požadavků v oblasti ochrany ovzduší a přirozené obměně technologií.

Předpokladem udržitelného zásobování energií je sladění tradic rozvinutých ekonomických a sociálních aspektů s moderním environmentálním pohledem, který je zatím nedoceňován. K podpoře aktivit směřujících k udržitelnému zásobování energií je nutno vytvořit vhodné legislativní, ekonomické a informační prostředí. Z hlediska ochrany životního prostředí je důležitá prevence negativních dopadů na životní prostředí při podnikání v energetice, podpora vyššího využití obnovitelných zdrojů energie, rozvoj nových technologií a kombinované výroby tepla a elektřiny. Zákon o hospodaření energií definuje instituty k ochraně životního prostředí jako zpracování státní energetické koncepce, zpracování územních energetických koncepcí, zpracování energetických auditů, „šitkování“ energetických spotřebičů, zvyšování účinnosti energetických cyklů, povinnost kombinované výroby tepla a elektřiny a další. Stát bude i nadále podporovat aktivity k efektivnímu užití energie (Státní program podpory úspor a využití obnovitelných zdrojů energie). Podle vědeckých odhadů je nutnost systematicky usilovat o dosažení všeobecného cíle zastavení klimatických změn a to snížením v dlouhodobém výhledu národní i světové emise skleníkových plynů o asi 70 % oproti objemům z roku 1990.

Environmentální požadavky na energetickou politiku:

- podporovat vyšší využití obnovitelných a druhotných zdrojů energie a potenciálu úspor prostřednictvím zákona na podporu výroby energie z obnovitelných zdrojů a v rámci Státního programu podpory úspor a využívání obnovitelných zdrojů energie, vytvářet podmínky pro vyšší uplatnění obnovitelných zdrojů energie s plněním národního cíle výroby elektřiny z obnovitelných zdrojů energie na hrubé spotřebě elektřiny (8 % v roce 2010); (minimálně 15 % v roce 2030), vytvářet podmínky pro postupné zvýšení podílu obnovitelných zdrojů energie v tuzemské spotřebě primárních energetických zdrojů ve výši minimálně 15 % v roce 2030;
- zajistit meziroční pokles energetické náročnosti (spotřeba energie na jednotku HDP) ve výši nejméně 2,6 % do roku 2005, dále ve smyslu plnění cílů Státní energetické koncepce;
- podporovat realizaci klíčových opatření v rámci Národního programu na zmírnění dopadů změny klimatu v ČR;
- plnit emisní stropy a Národní program snížení emisí u zvláště velkých spalovacích zdrojů a snižovat příspěvek k imisním koncentracím;

- podporovat vědecký a technologický vývoj k udržitelné energetice;
- podporovat zavádění moderních energetických technologií s vysokou účinností a co nejnižšími externími náklady (např. palivové články, tepelná čerpadla, fototermální systémy, fotovoltaika, vodíkové hospodářství, tepelné výměníky, centrální výtopny na biomasu, kogenerace na biomasu a bioplyn, větrné elektrárny, malé vodní elektrárny, technologie využívající odpadní teplo, fluidní spalování, plynové a paroplynové cykly) a kombinované výroby tepla a elektřiny;
- podporovat užití nízkouhlíkových paliv před užitím tuhých paliv, v případě užití tuhých paliv upřednostňovat užití technologií s vysokým využitím energie;
- regulovat výstavbu zařízení na využívání alternativních zdrojů energie podle připravované Metodiky pro plánování, umístování a schvalování větrných elektráren /VE/ a malých vodních elektráren /MVE/, vymezit oblasti na území ČR vhodné pro výstavbu VE, vymezit toky, kde budování MVE nepředstavuje zásadní zásah do ekosystému;
- zajistit dodržování manipulačních řádů a dodržování stanovených min. průtoků ve vztahu k vodní energetice a při výstavbě malých vodních elektráren zajistit ponechání dostatku vody ve vodních tocích;
- podporovat kvalitní řešení konce palivového cyklu u jaderných zařízení a při vyřazování jaderných zařízení z provozu a uložení jaderného odpadu koncipovat tak, aby mohl být v budoucnu využit a v maximální míře deaktivován;
- snižovat energetickou náročnost národního hospodářství zpracováním územních energetických koncepcí, energetických auditů a aktivitami směřujícími ke snížení ztrát energie při přenosu;
- zajistit přístup k rozvodným sítím decentralizované výroby elektřiny i tepla, posílit schopnost územní autonomie menších zásobovacích obvodů při haváriích a poruchách nadřazených zdrojů a rozvodných systémů;
- nadzemní elektrickou síť a sloupy elektrického vedení stavět a modernizovat tak, aby nedocházelo k zabíjení a poranění ptactva;
- klást větší důraz na hodnocení cyklu stavby z hlediska energie a na užití energeticky úsporných technologií;
- podporovat úspory energie při vytápění i chlazení budov, rozvoj energetických auditů a certifikace systémů pro vytápění, zkvalitnění izolací budov, osvětlovacích systémů včetně podpory výstavby nízkoenergetických domů;
- podporovat budování potřebných kapacit pro úpravu odpadů vhodných pro zpracování na palivo, není-li vhodnější jejich materiálové využití a podporovat budování a využití vhodných technologií k využití paliv vyrobených z odpadů;
- podporovat odborné poradenství a osvětu v oblasti efektivního užití energie a iniciovat změnu vzorců chování konečných odběratelů energie směrem k efektivnímu užití energie a zvyšovat informovanost veřejnosti o energeticky účinných koncových spotřebičích;
- prohlubovat internalizaci externích nákladů v energetice (vč. příslušných externích nákladů z dopravy);
- uplatňovat v této souvislosti cenovou a daňovou politiku v souladu s trendy v EU a posílit motivující systém podpory úspor energie, využívání obnovitelných zdrojů energie a kombinované výroby tepla a elektřiny;
- reinvestovat finanční prostředky získané z výběru externích nákladů z energetiky do vývoje a aplikace moderních energetických technologií s nízkými externími náklady a do programů na ochranu životního prostředí (např. prostřednictvím SFŽP);

- ovlivnit vnitřní trh s elektřinou a plynem zohledňováním environmentálních priorit a umožnit volbu dodavatele environmentálně vyrobené elektřiny a bioplynu;
- stanovit regulační rámce zohledňující environmentální požadavky pro energetická odvětví;
- při těžbě domácích energetických surovin přihlížet k potřebám ochrany životního prostředí;
- klást důraz na zahlazování těžebních činností;
- využít doporučení Realizačního programu ČR pro odpady z energetiky a pro nebezpečné odpady včetně postupů a opatření vedoucích ke snížení environmentálních a zdravotních rizik při nakládání s nebezpečnými odpady v energetice;
- vypracovat havarijní plány pro energetiku a v rámci integrovaného povolení IPPC zabezpečit požadované environmentální cíle v energetice.

2. Těžba nerostných surovin

Horninové prostředí je dlouhodobě ovlivňováno činností člověka. Kromě těžby rudních i nerudních nerostných surovin se jedná o různé stavební aktivity, včetně ukládání odpadů, jak na povrchu, tak v podzemí i o činnosti spojené s kontaminací horninového prostředí, půdy a podzemních vod.

Vzhledem ke snižování energetické náročnosti ekonomiky a restrukturalizaci energetických zdrojů lze očekávat pokračování útlumu těžby fosilních paliv. Naproti tomu je i nadále třeba počítat s využíváním surovinových zdrojů zejména pro tradiční odvětví lehkého průmyslu (kaolin, jíly, živce, sklářské písky, vápence), při němž by se mělo dbát na optimální využití užitkových nerostů. Pokračovat bude rovněž i těžba stavebních surovin (dekorační a drcený kámen, štěrkopísky, aj.), která má vliv na stav krajiny. Zvýšenou potřebu vápence vyžaduje odsiřování energetických zdrojů. V souladu s principy udržitelného rozvoje i s politikou zaměstnanosti je nezbytné zajistit maximální zhodnocení vytěžených nerostných surovin v jednotlivých regionech ČR. Bude nutné nadále zvýšit podíl recyklovaných stavebních hmot na celkové spotřebě, čímž bude zajištěno krytí případných zvýšených požadavků stavebnictví při modernizaci infrastruktury a snížení nároků na prostor pro skládkování stavebních odpadů. Vzhledem k industriální historii České republiky je stále důležitější získávat geochemické poznatky o antropogenních kontaminacích půdy, sedimentů a podzemních vod pro jejich budoucí optimální využití a získané údaje a mapy využívat na všech stupních řízení.

Environmentální požadavky v těžbě nerostných surovin:

- snižovat negativní vlivy dobývání nerostných surovin na životní prostředí a krajinu, zajišťovat či likvidovat stará důlní díla ohrožující zákonem chráněný obecný zájem, včetně bezpečnosti osob, rekultivovat a revitalizovat oblasti ovlivněné těžbou;
- vytvářet podmínky k zajištění potřeb našeho hospodářství nerostnými surovinami při respektování principů udržitelného rozvoje a environmentálních limitů těžby;
- podporovat plnění environmentálních cílů Surovinové politiky;
- dále rozpracovat jednotnou surovinovou politiku státu do konkrétních podmínek regionů a lokalit pro účely rozhodování v území respektující principy udržitelného rozvoje;
- zvýšit míru recyklace zejména stavebních materiálů a využívání odpadů jako druhotných surovin;
- vytvářet prostředí stimuluje ke komplexnímu využívání nerostných zdrojů a k minimalizaci odpadů při využívání nerostných zdrojů; snížit tak celkový dopad těžby nerostných surovin na životní prostředí a zvýšit tak životnost zásob nerostných zdrojů;
- dosáhnout úrovně zemí EU v nižším čerpání neobnovitelných zdrojů nerostných surovin technickým rozvojem, jejich komplexním využitím a vyšším využíváním druhotných surovin a recyklace;
- aplikovat principy udržitelného rozvoje, environmentálních limitů těžby při využívání neobnovitelných přírodních zdrojů a při prosazování vyššího využití druhotných surovin i v územním plánování;
- omezit prohlubování koryt řek s cílem získávání surovin;
- provést analýzu horního práva z hlediska návazné legislativy zemí EU, na základě této analýzy připravit jeho žádoucí úpravy s cílem dosáhnout úrovně legislativy a administrativních postupů uplatňovaných v zemích EU a vyšší účasti obcí a veřejnosti při rozhodování o těžbě surovin na jejich území;
- přehodnotit systém a výši plateb úhrad z dobývacích prostorů s cílem jejich diferenciaci podle hodnoty dotčeného území, míry dopadu a charakteru prováděných prací, návazně provést legislativní úpravy;
- maximálně omezit dopad využívání nerostných zdrojů na CHKO s využitím provedených analýz;
- důsledně prosazovat a provádět územní ochranu ložisek nerostů (neobnovitelných přírodních zdrojů) formou stanovování chráněných ložiskových území a respektování těchto přírodních nerostných zdrojů při územním plánování;
- snižovat emise metanu při těžbě a dobývání uhlí.

3. Průmysl

Udržitelný rozvoj společnosti si nelze představit bez rozvoje průmyslu. Proto je a bude kladen hlavní důraz na omezování škodlivých vlivů průmyslu na životní prostředí a život lidí. Vstup České republiky do Evropské unie si vyžaduje důrazný všeobecný přechod výrobních podniků na rozvoj preventivních opatření přímo ve výrobě. Právní rámec pro plnění tohoto úkolu vytváří např. zákon č. 76/2002 Sb., o integrované prevenci a omezování znečištění. Neméně významná je realizace zákona č. 406/2001 Sb., o hospodaření s energií (energetických úsporách).

Velkou tradici dnes již má zavádění systémů jakosti a environmentálního řízení podniků podle norem řady ISO 9000 a ISO 14000. Státní podpora SFŽP a programu MPO Trh je orientována na malé a střední podniky.

Nezastupitelné místo však mají i další dobrovolné aktivity a dohody, zejména:

- Národní program čistší produkce,
- Národní program zavádění systémů environmentálního řízení (EMAS),
- Program energetického značení výrobků a další.

Dosažené výsledky a značné množství podnikatelskými subjekty vynaložených prostředků jsou dobrým vstupem do dalšího období, ve kterém se neočekávají skokové změny ve snižování množství emisí, jak tomu bylo v poslední dekádě minulého století, ve kterém bude nutné společně hledat možné cesty pro další rozvoj.

Integrovaný přístup povolování provozu zařízení vede ke společnému hledání dalšího možného zvýšení ochrany životního prostředí podnikatele i dotčené orgány státní správy. Proto bude mít v nejbližších letech nezastupitelné místo Systém výměny informací o nejlepších dostupných technikách.

V následném období bude potřebné, aby se nejen průmysl, ale i celá společnost orientovaly na integrovanou výrobovou politiku, tedy nejen na vliv výrobní technologie na životní prostředí, ale i na snižování vlivů výrobků na životní prostředí v průběhu jejich celého životního cyklu. Jen se zapojením široké veřejnosti lze aplikovat moderní koncept udržitelné výroby a spotřeby.

Environmentální opatření v průmyslové politice:

- důsledněji uplatňovat environmentální hlediska v sektorových politikách průmyslu;
- zdůraznit environmentální aspekty ve všech strategických záměrech rozvoje průmyslových a obchodních aktivit s cílem dosáhnout dalšího snížení zátěže životního prostředí produkované sekundární sférou, respektování principů udržitelného rozvoje a další „ekologizace“ průmyslu, která mj. povede ke zvýšení konkurenceschopnosti a vyloučení obvinění z ekodumpingu;
- zajistit ve spolupráci s MŽP a odvětvovými sdruženími podniků soulad průmyslové politiky a navazujících koncepcí se SPŽP a principy udržitelného rozvoje;
- rozvinout strukturální záměry průmyslové výroby směrem k výrobkům s vyšší finalitou s lepším zhodnocením vstupů, příznivějším vlivem na životní prostředí;
- podpořit dobrovolné zavádění BAT, včetně finanční podpory;
- zpracovat program podpory plošné aplikace nízkoemisních, nízkoodpadových a energeticky úsporných technologií s přiměřenými náklady a uzavřených výrobních cyklů;
- podporovat programy zaměřené na rozvoj ekologického strojírenství a na podporu ekologických investic pro ochranu čistoty ovzduší, pro úpravu a čištění odpadních vod, pro zpracování a odstraňování odpadů a pro zavádění „čistších“ technologií;
- zajistit splnění emisních stropů a splnění Národního programu snížení emisí u zvláště velkých spalovacích zdrojů, snížení příspěvku k imisním koncentracím, snížení emisí VOC;
- snižovat emitované polutanty do vzduchu a do vody a neznečišťovat vodní toky průmyslovými vodami a odpadními a chemickými látkami a zdokonalovat čištění odpadních a důlních vod;
- omezovat výrobu, dovoz a používání nebezpečných chemických látek a nahrazovat je alternativními produkty;
- podporovat rozvoj testovacích metod pro zkoušení chemických látek a jejich zavádění do praxe a podporovat rozvoj testovacích laboratoří a jejich technickou i odbornou vybavenost.

4. Obchod

Vést trh k orientaci na životní prostředí

Zdravé, krásné a na podněty a přírodní zdroje bohaté prostředí je nepochybně jedním z výrazných předpokladů a ukazatelů ekonomické úrovně hospodářství a životní úrovně obyvatel. Jako takové je nesporně výraznou hodnotou na straně „poptávky“ jak při rozhodování o lokalizaci investic, tak při rozhodování obyvatel o místě bydlení a rekreace. Na jeho kvalitě výrazně závisí podnikání zejména v cestovním ruchu, který může být výraznou součástí ekonomického profilu země, regionů, měst a obcí. Vzhledem k obchodu ve službách jde o důležitý ekonomický atribut území.

Přístup k hospodářské sféře se až doposud do značné míry orientoval na stanovení norem a cílů a následného zajištění, aby společnost tyto normy dodržovala. Tento přístup byl doplněn nástroji založenými na působení tržních mechanismů, jako je např. využití spotřebních daní vztahujících se na určité výrobky k ochraně životního prostředí. Účelem těchto nástrojů je změnit cenové signály na trhu ve prospěch výrobků, procesů a služeb, jež jsou ohleduplnější k životnímu prostředí. Dále se v obchodě může pozitivně projevit ekologická daňová reforma, která kombinuje nové nebo zvýšené daně se snížením zdanění práce za účelem podpory zaměstnanosti. Za příznivých okolností mohou být daně k ochraně životního prostředí vysoce efektivní, a to jak z hlediska nákladů, tak z hlediska potřeb životního prostředí. Tyto daně rovněž znamenají stimuly pro výzkum a investice podniků do technologií, které jsou ohleduplnější k životnímu prostředí nebo jsou méně náročné na spotřebu zdrojů.

Trhy a poptávku spotřebitelů lze vést směrem k výrobkům a službám, jež budou z hlediska životního prostředí lepší než konkurenční výrobky, a to prostřednictvím poskytování informací, výchovy a zárukou, že tyto výrobky do nejvyšší možné míry ztělesňují skutečné environmentální náklady. Spotřebitelům bude takto rovněž umožněno, aby přijali životní styl ohleduplnější k životnímu prostředí a mohli se rozhodovat na základě příslušných informací. Další oblastí tržního dění, které je třeba věnovat pozornost, jsou státní subvence, které vedou k nezamýšleným, ale neblahým dopadům na životní prostředí.

Mezinárodní obchod má významné pozitivní i negativní vlivy na ochranu životního prostředí. Jednak umožňuje šíření moderních environmentálně šetrných technologií, ale zároveň se při jeho nedůsledné regulaci podílí na kácení tropických pralesů, tajgy a ohrožování živočišných i rostlinných druhů.

Environmentální opatření v obchodní politice:

- odborně správně a snadno srozumitelně informovat spotřebitele o environmentálních vlastnostech výrobků, služeb a destinací cestovního ruchu, pokud jejich rozhodování má podpořit iniciativy a podniky ohleduplné k životnímu prostředí;
- důsledně zavádět informace o přítomnosti nebo nepřítomnosti nebezpečných látek, o původu materiálů používaných v určitém výrobku, o recyklovatelnosti výrobku apod.;
- zavést pravidla pro informování o výrobcích u všech typů výrobků a prohlášení výrobce týkající se dopadů výrobku na životní prostředí;
- zavést vhodné mechanismy sledování pravdivosti těchto prohlášení výrobců o dopadech jejich výrobků na životní prostředí;
- vypracovat zásady, které by měly podnikům pomoci při plnění požadavků připravované směrnice o zaváděcí reklamě;

- podporovat ekologicky ohleduplné pořízování zboží a služeb pomocí příslušných směrnic a zásad a přezkoumat postupy nákupu věcí v institucích z hlediska míry ohleduplnosti nakupovaných výrobků a služeb k životnímu prostředí tak, aby tyto instituce byly dobrým příkladem ostatním;
- využívat dle nových zásad Evropské komise státní podpory v oblasti životního prostředí, které rozšiřují možnosti využití potenciálu subvencí pro ekologické účely, přičemž je současně minimalizován dopad na konkurenceschopnost v rámci jednotného trhu;
- v případech, kdy finanční instituce nabízí ekologické resp. „zelené“ investiční fondy, stanovit dobrovolné zásady pro to, co lze a co nelze nazývat ekologickou resp. „zelenou“ investicí;
- reagovat při spolupráci s Evropskou investiční bankou a Evropskou bankou pro obnovu a rozvoj na zesílené zohlednění zájmů životního prostředí a cílů v oblasti péče o životní prostředí při poskytování půjček;
- zajistit, aby bylo prováděno hodnocení dopadů obchodních dohod na udržitelný rozvoj;
- podporovat správné postupy při ochraně životního prostředí u přímých zahraničních investic a u vývozních úvěrů;
- legislativními opatřeními ukončit dovoz surovin i výrobků pocházejících z dřevin tropických pralesů a tajgy, které nejsou pěstovány udržitelným způsobem a nejsou certifikované, a snížit tak tlak na katastrofální vykácení tropických pralesů a tajgy;
- zajistit nepovolení dovozu i vývozu dřeva z lesů, které nebylo pěstované udržitelným způsobem a které není z tohoto hlediska certifikované (tropické pralesy, lesy mírného pásma i tajga);
- využít doporučení z Realizačních programů Plánu odpadového hospodářství ČR, zejména Realizačního programu pro obaly a odpady z obalů, pro elektrická a elektronická zařízení, pro oleje, pro pneumatiky, pro baterie a akumulátory, pro autovraky, pro průmyslové odpady a další, které budou obsahovat vhodná doporučení;
- zvýšit energetické štítkování na zboží;
- zvýšit kontrolu pohybu nebezpečných látek v obchodě;
- zajistit problematiku GMO v rámci dovozu a vývozu;
- podpořit dovoz a vývoz čistších technologií a BAT, principy uplatnit u velkých a středních zdrojů;
- omezovat dovoz zastaralých zařízení, strojů a postupů;
- připravit obchodování s emisemi skleníkových plynů;
- zakázat dovoz látek poškozujících ozónovou vrstvu ze třetích zemí a důsledně provádět regulaci dovozu podle požadavků EU;
- omezit nežádoucí vývoz surovin s malou přidanou hodnotou bez zpracování.

5. Doprava

Doprava je v současnosti jedním z nejrychleji se rozvíjejících oborů lidské činnosti. Významně ovlivňuje život člověka a to jak v pozitivním, tak i v negativním směru. Zatímco negativní vlivy na životní prostředí u jiných odvětví v České republice klesají, u dopravy, zejména silniční, rostou. Nepříznivě se vyvíjí i srovnání přepravních výkonů ve prospěch environmentálně nejméně šetrných druhů dopravy a to dopravy silniční nákladní.

Koncepcí postupného přesunu části nákladní přepravy, zejména v silniční dopravě, na druhy dopravy přijatelnější pro životní prostředí, jako je doprava železniční a kombinovaná patří k základním atributům resortních dokumentů dopravy

(Dopravní politika ČR, Střednědobá strategie sektoru dopravy, telekomunikací a poštovních služeb, Rozvoj dopravních sítí v ČR do roku 2010). V osobní dopravě je hlavním cílem městskou a aglomerační pravidelnou dopravu přednostně zajišťovat veřejnou hromadnou dopravou prostřednictvím integrovaných dopravních systémů včetně podpory systémů park-and-ride a bike-and-ride.

Dlouhodobým úkolem je dále snižování vlivů dopravy na kvalitu ovzduší, a to zvláště v residenčních oblastech. Tento úkol je postupně realizován přijímáním redukčních opatření ke snižování zátěže životního prostředí z dopravy a projevuje se trvale snižujícími měrnými emisemi z dopravních prostředků. Nové právní úpravy stanoví přísnější požadavky na motorová vozidla v oblasti emisí výfukových plynů, jakosti pohonných hmot u dopravních prostředků a u nesilničních mobilních strojů a zabezpečují tak kompatibilitu s technickými požadavky příslušných směrnic EU. Aplikovaná redukční opatření bude potřebné do budoucna doplnit o opatření restriktivního a ekonomického charakteru (např. omezení provozu ve více exponovaných oblastech, vyčíslení externích nákladů a jejich postupné převedení na majitele a provozovatele vozidel, apod.).

Negativně dále působí dopravní hluk, vibrace a kontaminace půdy a vody v důsledku úniků znečišťujících látek v místech nakládky, vykládky a aplikace látek škodících životnímu prostředí. Nastavení norem příslušných dopravně právních předpisů je plně v souladu s trendem snižování zdravotních rizik působených nadměrným hlukem a vibracemi především v dopravě silniční, letecké a železniční. Podmínky a kritéria jsou totožné s předpisy mezinárodních dopravních organizací.

Dalším z významných problémů je bariérový efekt způsobený stávající dopravní infrastrukturou (často násobný nebo síťový). Ten ztěžuje nebo znemožňuje migraci volně žijících živočichů, což má za následek ztrátu přirozených stanovišť. Zprůchodňování stávající infrastruktury je mnohdy velmi obtížné, přesto by se v úsecích silně fragmentované krajiny mělo realizovat. U nové výstavby a rekonstrukce silnic, dálnic a železnic je nutné důsledně uplatňování procesů SEA a EIA.

Neméně závažným problémem, který negativně ovlivňuje životní prostředí, je problematika nakládání s vyřazenými dopravními prostředky. Dopravní prostředky s ukončenou životností jsou z pohledu jejich materiálového složení vhodnou komoditou k recyklaci. Z tohoto důvodu je nutné vytvářet podmínky, podporovat a přijmout opatření, která by otevřela cestu pro rozsáhlejší vstup podnikatelské sféry do recyklace autovrakov.

Politika EU v oblasti životního prostředí v posledních několika letech směřuje k prevenci znečišťování. Bylo vyvinuto

a v některých případech i zavedeno mnoho nástrojů, které naplňují základní myšlenku strategie čistší produkce. Jedním z nich je systém environmentálního managementu (EMS), zaváděný podle mezinárodních standardů řady ISO 14 001 a Nařízení Evropského parlamentu a Rady o environmentálně orientovaném systému řízení a auditu (EMAS). Jeho úspěšné dobrovolné zavedení v organizacích napomáhá zabezpečovat ochranu životního prostředí v rozsahu větším než stanoví zákon.

Z pozice mezinárodních aktivit je problematika negativních vlivů dopravy na zdraví a životní prostředí řešena v rámci společné aktivity WHO a EHK/OSN Pan-evropský program pro dopravu, zdraví a životní prostředí.

Environmentální opatření v dopravě:

- podporovat změnu podílu osobní a nákladní přepravy ve prospěch environmentálně šetrnějších druhů, jako je železniční, kombinovaná a dále veřejná osobní a cyklistická doprava;
- při modernizaci silniční sítě využívat především stávající silnice, popř. jejich koridory a omezit tím fragmentaci krajiny novými trasami a nesnižovat průchodnost krajiny pro živočichy;
- podporovat vhodná technická a infrastrukturní opatření (silniční obchvaty měst, protihlukové bariéry podél silnic i železničních tratí) vedoucí k minimalizaci zdravotních rizik a negativních vlivů na životní prostředí působených nadměrným zatížením sídel hlukem a emisemi škodlivých látek z pozemní dopravy;
- systematicky podporovat výraznější podíl ekologicky šetrných druhů dopravy v rámci regionu při tvorbě rozvojových koncepcí a plánů na úrovni krajů;
- v rámci realizace Národní strategie rozvoje cyklistické dopravy ČR budovat hustou síť bezpečných oddělených cyklostezek;
- podporovat výstavbu zařízení pro cyklistickou dopravu v kombinaci s veřejnou dopravou (systém bike-and-ride) a pěší dopravou;
- nadále podporovat budování komplexních integrovaných dopravních systémů ve městech a jejich okolí s výraznějším uplatněním kolejové dopravy (vč. železnice) jako environmentálně šetrnějšího druhu veřejné hromadné dopravy;
- v městských aglomeracích podporovat kombinovaný systém individuální a veřejné dopravy (systém park-and-ride), doplněný regulací parkování a přístupu osobních automobilů do center;
- vytvářet strategii a podporovat rozvoj systému veřejné dopravy v chráněných územích;
- snižovat spotřebu neobnovitelných zdrojů energie v resortu dopravy;
- podporovat využití alternativních paliv (zejména v městské hromadné dopravě), včetně výstavby distribuční sítě tak, aby v roce 2020 činil jejich podíl minimálně 20%;
- zdokonalit systém kontroly technického stavu motorových dopravních prostředků v provozu tak, aby nedocházelo k nadměrnému poškozování složek životního prostředí;
- omezovat dopravní hlučnost, pokračovat v monitorování hluku v okolí pozemních dopravních cest (silničních a železničních);
- podporovat realizaci opatření k redukci nadměrného hluku z letecké dopravy a vymezení hlukových ochranných pásem kolem letišť podle doporučení EU s cílem eliminovat či kompenzovat vliv leteckého provozu na okolí;
- realizovat programy, které budou vést ke snižování emisí z dopravy;
- snižovat a postupně vyloučit použití látek poškozujících ozónovou vrstvu v klimatizacích automobilů;
- zaměřit pozornost na zvyšování bezpečnosti při přepravě nebezpečných věcí;
- minimalizovat odpady z dopravy s důrazem na jejich opětovné využití;
- zamezovat šíření invazních druhů rostlin a živočichů při importu zboží;
- podporovat opatření ke zvýšení bezpečnosti dopravy a ochrany pěších a cyklistů;
- pokračovat v postupné internalizaci externích nákladů z dopravy a vytvářet tak rovné podmínky v dopravě;
- podporovat zavádění telematických systémů, které minimalizují riziko vzniku kongescí;
- reinvestovat finanční prostředky získané z výběru daní a poplatků z dopravy do vývoje a aplikace moderních environmentálně šetrných dopravních technologií včetně příslušné infrastruktury;
- podporovat zavádění dobrovolných nástrojů (např. EMS) s cílem zabezpečení ochrany životního prostředí nad rámec příslušných zákonů v rámci resortu dopravy;
- ve výdajích z rozpočtu Státního fondu dopravní infrastruktury zohledňovat environmentální hlediska;
- podporovat environmentální výchovu, vzdělávání a osvětu v oblasti snižování negativních vlivů dopravy na zdraví a životní prostředí;
- soustavně monitorovat a vyhodnocovat vlivy jednotlivých druhů dopravy na stav životního prostředí;
- podporovat vědecko-výzkumnou činnost zejména v souvislosti s prohlubováním a rozšiřováním projektů zaměřených ke snižování nepříznivých vlivů dopravy na jednotlivé složky životního prostředí;
- rozvíjet mezinárodní spolupráci při řešení problematiky ochrany životního prostředí před nepříznivými vlivy dopravy (program THE PEP EHK/OSN, WHO, CEI).

6. Zemědělství a lesní hospodářství

Většinu území České republiky tvoří zemědělská nebo lesní půda. Přestože komerční aktivity jak v zemědělství, tak i v lesnictví jsou směřovány především k produkci, obě mají vztah k dostupným přírodním zdrojům, které svou činností ovlivňují.

Zemědělství prošlo v českých zemích v období uplynulých 60 let etapou zásadních změn, které utvářely jeho charakter i jeho vliv na okolní přírodu a krajinu. Nadměrné zcelování pozemků a snaha o zajištění potravinové soběstačnosti se projevily zprůměrněním zemědělství (používání nadměrného množství hnojiv, pesticidů, těžké zemědělské techniky). V posledním desetiletí došlo k částečnému snížení degradace přírodních zdrojů díky poklesu spotřeby hnojiv a prostředků na ochranu rostlin, snížení počtu zejména ustájeného skotu, zatravnění nebo zalesnění orné půdy a rozvoji ekologického zemědělství.

Nadále není zachována biologická rozmanitost na zemědělské půdě, což se projevuje snížením populací původních druhů volně žijících živočichů (koroptve, zajáci, sysli). Snižuje se také biodiverzita hospodářských zvířat a zemědělských plodin, mnohá původní plemena zvířat a odrůdy rostlin mizí. V řadě případů zemědělská půda, zvláště vyšších bonit, není dostatečně chráněna. Jsou narušené odtokové poměry, půda je zhutněna a podléhá erozi, a tím se lokálně zvyšují rizika povodní. Pro zemědělství a životní prostředí je také nepříznivá degradace zemědělské půdy a její znečištění, což se projevuje snižováním rozmanitosti půdní flóry a fauny a ploš-

ným znečištěním vod. Problémem může být i ladem ležící zemědělská půda, pokud není tato půda udržována, vznikají nálety, a proto je nutné podporovat pěstování energetických a technických plodin na těchto plochách. Velkochovy hospodářských zvířat znamenají velký zdroj čpavku a skleníkových plynů, jsou závažné i z hlediska nových rizik pro člověka i životní prostředí.

Lesní ekosystémy jsou pro výskyt planě rostoucích rostlin a volně žijící živočichy ještě významnější než zemědělské, 26,5 % výměry všech lesů ČR se nachází ve zvláště chráněných územích. Mají také zásadní význam pro zlepšování životního prostředí, zejména kvalitu atmosféry a zdrojů pitné vody. Víceúčelové lesní hospodářství tak vedle funkce hospodářské (produkce dřeva) plní řadu dalších veřejně prospěšných funkcí sociálních, zdravotně hygienických, ekologických a vodohospodářských.

Zdravotní stav lesů se převážně potýká s problémy vzniklými v minulosti. Je to zejména špatný zdravotní stav lesů v oblastech s vysokými imisemi, které způsobily okyselení půdy. Lesní půda je nejčastěji poškozována nešetrnými technologiemi při těžbách porostů, zejména při přibližování a odvozu dřeva. Nepříznivá je také druhová, věková a prostorová struktura lesů způsobená dřívější snahou podporovat pěstování rychleji rostoucích dřevin jako je smrk, který je dlouhodobě nežádánějším druhem. Zdravotní stav lesů negativně ovlivňují vysoké stavy zvěře, hmyz (např. lýkožrout smrkový), patogenní houby (např. václavka) a klimatické extrémy, po kterých obvykle nastupují hmyzí kalamity.

Environmentální opatření v oblasti zemědělství a lesním hospodářství:

- vytvořit podmínky pro rozvoj multifunkčního zemědělství, na co největší ploše, posilovat mimoprodukční funkce půdy, zlepšovat možnosti rekreačního využití zemědělské krajiny (vyšší rozmanitost druhů hospodářských zvířat a zemědělských plodin, lepší prostupnost, péče o pozemky), podporovat komplexní pozemkové úpravy zlepšující ekologickou stabilitu krajiny;
- podporovat ekologicky šetrné způsoby hospodaření (ekologické a integrované zemědělství), s cílem zvýšit podíl plochy zemědělského půdního fondu, na kterém je provozováno ekologické zemědělství do roku 2005 alespoň na 6 % a do roku 2010 minimálně na 10% zejména ve zvláště chráněných územích a chráněných oblastech přirozené akumulace vod;
- optimalizovat zastoupení jednotlivých druhů pozemků v závislosti na přírodních a stanovištních podmínkách;
- specifikovat konkrétní pozemky vhodné pro uplatnění restrukturalizace zemědělství v souvislosti s novou Koncepcí agrární politiky z pohledu potřeb ochrany a tvorby životního prostředí;
- rozšířit programy pro pozemky ohrožené vodní nebo větrnou erozí a pro vyšší retenci vody v krajině v zájmu zvyšování ekologické stability krajiny;
- podporovat extenzivní a polointenzivní chov ryb;
- podporovat omezení devastace pozemků vyňatých ze zemědělského půdního fondu a popř. navrácení biologické funkce pozemkům devastovaným předchozí hospodářskou činností;
- rozšiřovat sledování znečištění půdy a zemědělských plodin zvláště nebezpečnými látkami – PCB, dioxiny, těžké kovy apod. v oblastech s možnými riziky (staré ekologické zátěže, havarijní znečištění);

- omezovat používání nebezpečných pesticidních a biocidních přípravků a nahrazovat je méně nebezpečnými přípravky;
- připravit program zemědělského využití pro pozemky, které z důvodu znečištění nelze použít pro produkci potravinářských nebo krmivářských plodin, popř. pro pastvu a podporovat jejich dekontaminaci a případné využití pro nezemědělskou činnost a pěstování technických nebo energetických rostlin;
- vyřešit problém začlenění ploch, na nichž jsou pěstovány rychle rostoucí dřeviny a případně jiné netradiční trvale rostoucí dřeviny;
- podporovat zvýšené využívání zemědělské biomasy jako obnovitelných surovin a pro energetické účely, aniž by docházelo k nežádoucímu rozšíření invazních druhů rostlin;
- podporovat programy na technické a energetické využití biologicky rozložitelných odpadů a jiných biodegradabilních látek;
- omezit plošné i bodové znečištění povrchových a podzemních vod, zejména kontrolou dodržování správné zemědělské praxe při skladování a aplikaci agrochemikálií a statkových hnojiv;
- podporovat zavádění nejlepších dostupných technik, ekologických systémů řízení, čistší produkce a dalších environmentálně šetrných postupů v sektoru zemědělství a potravinářství;
- podporovat průběžné zvyšování podílu melioračních a zpevňujících dřevin při obnově lesů a zalesňování, omezit poškozování mokřadů těžbou dřeva a omezit jejich vysoušení;
- zachovat mokřady v zemědělské krajině a v lesních ekosystémech;
- zachovat a využívat genofond lesů;
- podporovat obnovu lesních ekosystémů v imisně postižených oblastech;
- podporovat certifikační proces v rámci systému PEFC a uplatnění šetrných technologií při hospodaření v lesích;
- podporovat maximální využívání dřevní hmoty, jako přírodního dobře zpracovatelného materiálu a energetické suroviny z obnovitelného přírodního zdroje;
- dosáhnout a následně udržovat rovnováhu mezi stavy lesních ekosystémů a stavy zvěře.

7. Ochrana a užívání vod

Voda je přírodní zdroj a jako složka životního prostředí představuje nezastupitelnou podmínku života. Vývoj lidské společnosti je úzce spjat s vodními zdroji – pozitivně při jejich využívání, ale i negativně poškozováním přirozeného charakteru vodních ekosystémů a zhoršováním kvality i kapacity vodních zdrojů vlivem civilizačních faktorů. Vodní zdroje mají v České republice zcela jedinečné postavení, protože do České republiky přitéká zanedbatelné množství vody, zatímco díky pahorkatému reliéfu velmi rychle odtéká z území ČR. Obnovitelné zdroje zásoby vody jsou proto téměř výhradně závislé na atmosférických srážkách na území ČR. Vodní toky, rybníky, mokřady a prameniště nejsou jen zásobárnou vody, ale zároveň snadno zranitelnými ekosystémy. Voda v krajině je nenahraditelné bohatství přírody, které určuje její mnohotvárnost, druhovou rozmanitost i ekologickou stabilitu. Ve všech podobách je voda současně významným krajinnotvorným a estetickým prvkem.

Základním dokumentem, z něhož vychází vodní politika je Rámcová směrnice Evropského parlamentu a Rady 2000/60/ES o vodní politice ze dne 23. října 2000 ustavující rámec pro činnost Společenství v oblasti vodní politiky.

V tomto dokumentu se mimo jiné uvádí nutnost koordinace úsilí členských států ke zlepšení ochrany vod z hlediska množství a jakosti, k podpoře jejich udržitelného užívání, k řešení problémů přesahujících hranice státu, k ochraně vodních a suchozemských ekosystémů a mokřadů přímo na nich závislých a k zachování a rozvoji potenciálního užívání vod Společenství.

Ochrana množství vod spočívá v racionálním nakládání s vodami a v průběžném vytváření podmínek pro zvyšování akumulační schopnosti krajiny. Těchto cílů je dosahováno především pomocí integrované ochrany množství a jakosti povrchových a podzemních vod realizované v ucelených hydrologických povodích a hydrogeologických rajónech.

Ochrana jakosti vod je založena na omezování přístupu znečišťujících látek ze zdrojů znečištění do vod a jejich prostředí a na ochraně zdrojů vod cestou prevence. Jakost povrchových a podzemních vod ovlivňují bodové zdroje znečištění jako jsou města a obce, průmyslové závody a objekty soustředěné zemědělské živočišné výroby a plošné zdroje znečištění, mezi které patří hlavně znečištění ze zemědělského hospodaření, atmosférická depozice a erozní splachy z terénu. Bodové a plošné zdroje způsobují znečištění povrchových vod chemickými látkami, mikrobiální znečištění vodních toků a eutrofizaci povrchových vod ve vodních nádržích. Jedním z faktorů, negativně ovlivňující jakost povrchových a podzemních vod, je i havarijní znečištění, kde nejpočetnější skupinou znečišťujících látek jsou ropné a chemické látky.

V roce 2002 bylo kvalitní pitnou vodou zásobováno více než 89,8 % obyvatel a na kanalizace napojeno 77,4 % obyvatel. Dosud není zajištěno čištění odpadních vod u všech aglomerací s více než 2 000 EO. U všech aglomerací s více než 10 000 EO není dosud zajištěno čištění odpadních vod s odstraněním $N_{celk.}$ a $P_{celk.}$ Požadavky vyplývající se směrnice Rady 91/271/EHS je podle podmínek přechodného období nezbytné zajistit do r. 2010 (do roku 2006 je nutné zajistit čištění odpadních vod u aglomerací s počtem ekvivalentních obyvatel nad 10 000).

Plošné znečištění vod zemědělskou činností je způsobeno nadměrným používáním agrochemikálií v minulosti. Postupně zlepšení kvality podzemních a povrchových vod zajišťuje Nařízení vlády č. 103/2003 Sb., o stanovení zranitelných oblastí a o používání a skladování hnojiv a statkových hnojiv, střídání plodin a provádění protierozních opatření v těchto oblastech. Vysoká erozní schopnost odtékající vody, která je provázána zabahněním nebo zanesením vodních toků a nádrží je způsobena nedodržováním správné zemědělské praxe.

Území České republiky bylo v relativně krátkém časovém sledu, v červenci 1997 a v srpnu 2002, postiženo dvěma katastrofálními povodněmi. Z hlediska hydrologického šlo vždy o výjimečný povodňový jev. V období po povodni v roce 1997 byla díky legislativě i dalším nástrojům a iniciativám navržena a přijata řada mnohostranných opatření, která vedla k podstatně zvýšené kvalitě i rozsahu opatření pro ochranu před negativními účinky povodní. Období nadbytku vodních srážek však byla doprovázena také extrémně suchým obdobím, např. v letech 1999 a 2003. Také na tuto skutečnost je nutné reagovat, přestože nástroje na zmírnění následků sucha jsou omezenější než v případě ochrany před povodněmi. Proto jsou sledována další opatření, která mohou být prospěšná jak v prevenci před povodněmi, tak i v omezení následků sucha a jsou především zaměřena na zlepšení retence a zvýšení retardace vody v krajině.

Environmentální opatření ve vodní politice:

- splnit požadavek směrnice Rady 91/271/EHS o čištění městských odpadních vod do roku 2010;
- zajistit v roce 2010 zásobování 91 % obyvatel kvalitní pitnou vodou;
- snížit plošné znečištění povrchových a podzemních vod a zabránit, popř. snížit, následky havarijního znečištění;
- zajistit zpracování a přijetí Plánu hlavních povodí České republiky a plánu osmi oblastí povodí;
- trvale monitorovat organické polutanty a toxické kovy v povrchové a podzemní vodě;
- zvýšit prevenci ochrany před povodněmi a zmírnit dopady období sucha zvýšením retenční a retardační schopnosti krajiny, zpomalením a vyrovnáním odtoku srážkové vody, snížením erozních účinků povrchově odtékající vody a ověřením dostatečnosti stávajících vodních zdrojů na překlenutí období sucha;
- pokračovat v realizaci programu Prevence před povodněmi, který zahrnuje obnovu a výstavbu malých vodních nádrží, suchých poldrů a hrází, vypracování studií odtokových poměrů a vymezení záplavových území u všech významných vodních toků a území ohrožených zvláštními povodněmi;
- podporovat odbahňování rybníků;
- podporovat přirozené tvary vodních toků (meandry);
- podporovat protipovodňová opatření v kanalizačních systémech měst, jejichž katastrof zasahuje do záplavového území vodních toků;
- zpřísnit podmínky pro povolování staveb a činnosti v záplavových území s cílem předcházet zbytečným škodám;
- při realizaci vodních děl důsledně respektovat zájmy ochrany přírody a krajiny;
- realizovat revitalizační opatření v krajině a na drobných vodních tocích s ohledem na komplexní řešení vodního režimu krajiny a na různé krajinné typy;
- zajistit podmínky pro život a reprodukci původní populace ryb, popř. dalším technickým i biologickým opatřením zvýšit výskyt původních vodních živočichů a omezit výskyt nepůvodních druhů ryb;
- plnit implementační plán Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2000/60/ES z 23. října 2000 ustavující rámec pro činnost Společenství v oblasti vodní politiky.

8. Životní prostředí a zdraví

Vzájemné postavení obou resortů a charakter jejich spolupráce je svým způsobem odlišný od situace v jiných resortech, což je dáno faktem, že zdravé životní prostředí je jednou ze základních vnějších podmínek pro ochranu lidského zdraví a pro zlepšování kvality lidského života obecně. Tato skutečnost vedla k tomu, že oba resorty mají společný koncepční materiál (Akční plán České republiky pro zdraví a životní prostředí, schválený usnesením vlády ČR č. 810 ze dne 9. 12. 1998 – tzv. NEHAP), jehož implementaci koordinuje a vyhodnocuje Rada pro zdraví a životní prostředí, zřízená usnesením vlády č. 296 ze dne 7. 4. 1999 jako poradní orgán vlády. Řadu cílů, jejichž plnění vyžaduje úzkou spolupráci obou resortů, stanovuje také Dlouhodobý program zlepšování zdravotního stavu obyvatelstva – Zdraví pro všechny v 21. století („Zdraví 21“), který byl přijat vládou ČR usnesením č. 1046 ze dne 30. října 2002.

Tak jako u jiných kapitol „sektorově orientované“ části aktualizované SPŽP je hlavním účelem specifikovat nejvýznamnější oblasti synergického působení obou resortů tak, aby

realizace environmentální politiky přispívala ke snižování až eliminaci rizik, jimiž znečištěné životní prostředí působí na zdraví lidí, a naopak činnost resortu zdravotnictví napomáhala lidem tato rizika lépe pochopit, vnímat a předcházet jim, resp. snižovat jejich působení.

Hlavní cíle spolupráce obou resortů směřují k implementaci usnesení vlády k realizaci závěrů Třetí ministerské konference o životním prostředí a zdraví (č. 706 ze dne 12. července 2000), jímž vláda ČR „stanoví ochranu zdraví a životního prostředí jako prioritu své politiky“. Formulace cílů v aktualizované SPŽP jsou uvedeny v obecnější, strategické úrovni; důvodem je skutečnost, že řada specifických, velmi konkrétních a kvantifikovaných cílů je již definována v citovaných programových dokumentech (NEHAP, „Zdraví 21“). Plnění těchto cílů je sledováno a pravidelně vyhodnocováno prostřednictvím Rady pro zdraví a životní prostředí. Nastavený institucionální i procedurální mechanismus spolupráce umožňuje kooperaci jak v úrovni strategického řízení, tak při řešení operativních úkolů.

Environmentální opatření v oblasti životního prostředí a zdraví:

K nejvýznamnějším úkolům v oblasti spolupráce resortů životního prostředí a zdravotnictví náleží:

- stálá aktivní účast na práci Rady pro zdraví a životní prostředí jako orgánu koordinace vzájemné meziprojektové spolupráce;
- pokračování implementace Akčního plánu zdraví a životního prostředí ČR spoluprací resortů zejména v následujících oblastech: politika ochrany zdraví a životního prostředí; identifikace a hodnocení nebezpečnosti faktorů životního prostředí ve vztahu ke zdraví; monitorování stavu a vývoje životního prostředí; rozvoj nástrojů – informačních, osvětových, výchovně-vzdělávacích, ekonomických, dobrovolných – podporujících šetrné využívání přírodních zdrojů a soustavné snižování rizik znečištěného životního prostředí na lidské zdraví; zlepšování systému nakládání s chemickými látkami a přípravky; rozvoj prevence závažných havárií a zvyšování kvality krizového řízení; koordinovaná mezinárodní spolupráce);
- spolupráce na aktualizaci Akčního plánu zdraví a životního prostředí České republiky, která proběhne v r. 2004/2005 a bude respektovat:
  - závěry Čtvrté ministerské konference o životním prostředí a zdraví (Budapešť, 23. – 25. 6. 2004, tzv. Budapešťská konference);
  - úkoly stanovené Evropskou strategií životního prostředí a zdraví a adekvátním Akčním plánem (připravují Evropská společnost jako příspěvek Evropské unie pro Budapešťskou konferenci – viz dokument COM(2003) 338 final ze dne 11. června 2003);
  - relevantní závěry významných mezinárodně přijatých dokumentů (Deklarace tisíciletí OSN z roku 2000) a konferencí (Světový summit o udržitelném rozvoji – Implementační plán z r. 2002; 5. ministerská konference „Životní prostředí pro Evropu“, tzv. Kyjevská konference – Ministerská deklarace z r. 2003 aj.).Hlavní pozornost bude soustředěna na ochranu životního prostředí a prevenci onemocnění a úrazů dětí, na rozvoj indikátorů sledujících souvislost kvality životního prostředí a zdravotního stavu, na činnost systému monitorování zdravotního stavu obyvatelstva ve vztahu k životnímu prostředí.

- pokračování implementace Dlouhodobého programu zlepšování zdravotního stavu obyvatelstva – Zdraví pro všechny v 21. století (pro resort životního prostředí zvláště plnění úkolů z následujících oblastí: monitoring výskytu škodlivin v životním prostředí, představujících riziko pro lidské zdraví, včetně formulování podnětů pro redukci zdravotních rizik ze znečištěného životního prostředí; podpora vzdělávání, výchovy a osvěty podporující šetrný přístup k životnímu prostředí a přechod k udržitelným vzorcům spotřeby a výroby, přispívajících též k formování životního stylu příznivějšího pro zdraví; soustavná podpora integrace environmentálních a zdravotních hledisek do aktivit jiných resortů, především energetiky, průmyslu, dopravy a zemědělství).

Zvláště vysoká pozornost bude věnována:

- implementaci přijatých a ratifikovaných mezinárodních právně závazných nástrojů z oblasti životního prostředí a zdraví (tj. Protokolu o vodě a zdraví k Úmluvě EHK OSN o ochraně a využívání hraničních vodních toků a mezinárodních jezer);
- přípravě ratifikace a implementaci mezinárodního právně závazného nástroje z oblasti životního prostředí a zdraví, podepsaného v roce 2003 na Kyjevské konferenci (tj. Protokolu o strategickém posuzování životního prostředí k Úmluvě EHK OSN o posuzování vlivů na životní prostředí přesahujících hranice států); v této souvislosti důsledně prosazovat uplatňování procesu posuzování vlivů koncepcí a strategií jiných resortů na životní prostředí a zdraví obyvatelstva (tzv. SEA);
- intenzivní koordinaci přípravy a implementace programových dokumentů obou resortů (tj. zejména SPŽP a NEHAP);
- intenzivní spolupráci na přípravě obecně závazných právních předpisů v oblastech souvisejících s ochranou životního prostředí a ochranou zdraví (s důrazem na předpisy týkající se problematiky hluku, autorizace osob pro hodnocení vlivů životního prostředí na obyvatelstvo, role orgánů ochrany životního prostředí a orgánů ochrany veřejného zdraví při implementaci zákona č. 76/2002 Sb., o integrované prevenci a o omezení znečištění, o integrovaném registru znečišťování a o změně některých zákonů – zákona o integrované prevenci);
- vzájemnému operativnímu uplatňování poznatků získaných v působnosti Ministerstva zdravotnictví, resp. Ministerstva životního prostředí, při stanovování cílů a strategií environmentálních, resp. zdravotnických politik (zvláště při hodnocení vlivů životních podmínek na zdraví obyvatelstva; při určování, hodnocení a řízení zdravotních rizik plynoucích ze znečištěného životního prostředí – včetně chemických látek a přípravků, resp. geneticky modifikovaných organismů; při monitorování zdravotního stavu obyvatelstva ve vztahu k životnímu prostředí; při stanovování souvisejících povinností k ochraně veřejného zdraví);
- posílení spolupráce a koordinace při podpoře vypracovávání a implementace místních plánů a programů pro z kvalitnění životního prostředí a zdraví populace (místní Agendy 21, Zdravá města apod.);
- posílení spolupráce a koordinace přípravy a implementace osvětových, vzdělávacích a výchovných programů, směřujících k šetrnému chování vůči životnímu prostředí (včetně přechodu na vzorce spotřeby a výroby, které jsou v souladu s principy udržitelného rozvoje), ke zdravému životnímu stylu a k preventivní ochraně zdraví obyvatel;
- soustavné spolupráci na zvyšování kvality a účinnosti varovných systémů, upozorňujících obyvatelstvo na možná ohrože-

ni a poskytujících srozumitelné a jednoduché návody na chování obyvatelstva při výjimečných situacích (průmyslové havárie, přírodní katastrofy, ale také smogové situace, epizody extrémních meteorologických podmínek apod.).

9. Regionální rozvoj, obnova venkova a cestovní ruch

Regionální rozvoj vychází z Národního rozvojového plánu a ze Strategie regionálního rozvoje České republiky. Jeho cílem je přispět k dosažení udržitelného rozvoje a růstu kvality života obyvatel regionů, která je mimo jiné založena na ochraně a zlepšování životního prostředí. Je to cílevědomá činnost státu, který se snaží, aby všechny regiony měly stejnou šanci na další ekonomické, sociální, environmentální rovnoprávné soužití v rámci jednoho společného státního útvaru i v rámci EU. Hlavní cíl Národního rozvojového plánu lze definovat jako „Udržitelný rozvoj založený na konkurenceschopnosti ekonomiky“. Jedním ze specifických cílů je také přiblížení se standardům EU v oblasti životního prostředí. Regionální rozvoj by měl řešit různou míru poškození životního prostředí v minulosti, které často záleželo na surovinově a energeticky náročných hospodářských aktivitě, na nešetrné těžbě surovin, na dopravním zatížení, na přítomnosti bývalých posádek sovětské armády a na vlivu přeshraničních emisí.

Pod pojmem venkov se rozumí veškerý prostor mimo města. Strategické koncepty rozvoje venkova vycházejí ze skutečnosti, že klíčem k příznivému vývoji společnosti jsou schopnosti a tvůrčí aktivity lidské osobnosti. Přestože gestorem Programu obnovy venkova je Ministerstvo pro místní rozvoj, řadu dílčích programů garantují další ministerstva především Ministerstvo zemědělství a Ministerstvo životního prostředí. Na programu obnovy venkova se podílejí i nevládní ekologické organizace, regionální podpůrné programy i nejmenší obce.

Cestovní ruch jako ekonomická činnost dlouhodobě a komplexně působí na přírodní i společenské prostředí. Řízení územního rozvoje cestovního ruchu proto vyžaduje mezioborový přístup, který by měl zahrnovat nejen ekonomickou přijatelnost projektů v cestovním ruchu, ale také zohledňovat dopady cestovního ruchu na životní prostředí (ekologické, sociální, kulturní, technologické, politické a další aspekty). Současným vývojovým trendem cestovního ruchu je zohledňování jeho environmentálních aspektů v procesu plánování a rozhodování. Rámcové cíle resortu životního prostředí v oblasti ovlivňování vývoje cestovního ruchu je nutno dále upřesňovat ve smyslu rozhodnutí 7. zasedání Valného shromáždění OSN a Komise OSN pro udržitelný rozvoj, které doporučuje vládám členských zemí OSN, aby zpracovaly koncepce, strategie a plány pro udržitelný rozvoj cestovního ruchu.

Environmentální opatření v oblasti regionálního rozvoje, obnovy venkova a cestovního ruchu:

- ustavit Regionální rady pro udržitelný rozvoj v jednotlivých vyšších územních samosprávných celcích;
- podporovat města a obce při realizaci jejich záměrů v oblasti životního prostředí, zvláště pokud tyto záměry nebo zamýšlené dopady přesahují hranice jedné obce, popř. pokud jsou nad finančními možnostmi obcí;
- podporovat a chránit krajinný ráz území a jeho prvky jako jsou např. osamělé stromy, zelené pásy podél silnic a cest, zdroje pitné vody, mokřady a drobné vodní nádrže a toky,

monitorovat výskyt zvláště chráněných druhů živočichů a rostlin;

- podporovat programy, které souvisejí s péčí o přírodu a krajinu, a to nejenom ty, které jsou orientovány na zemědělskou půdu;
- podporovat místní samosprávy a nevládní organizace při realizaci Programu obnovy venkova;
- provázat program obnovy venkova s realizací Místní agentury 21;
- v Programech obnovy venkova podporovat místní ochranu přírody a krajiny a spojit ji s environmentální výchovou vzděláváním a osvětou;
- zajistit vytvoření a podporovat používání metodiky únosnosti území při územním rozvoji cestovního ruchu (aplikovat koncept únosné kapacity a model LAC);
- monitorovat vývoj cestovního ruchu s využitím indikátorů jeho dopadů na životní prostředí a místní rozvoj – vypracovat návrh a prosazovat systematizaci územního, časového a věcného sledování dopadů cestovního ruchu;
- podporovat rozvoj šetrných, ekologicky únosných forem cestovního ruchu, resp. usilovat o zvýšení podílu tohoto typu cestovního ruchu na celkovém objemu cestovního ruchu;
- vytvořit síť regionálních center šetrné turistiky koordinované národním centrem za účelem ekologizace regionálního cestovního ruchu, metodické i praktické podpory;
- podporovat vývoj Národního systému certifikace ekologicky šetrných služeb cestovního ruchu (ubytovacích a stravovacích služeb, tour-operátorů a celých destinací), podporovat zavádění environmentálních systémů řízení v cestovním ruchu, podporovat ekologické certifikace jakožto kritérium případných dotačních titulů;
- ve zvláště chráněných územích zajistit implementaci principů „Evropské charty udržitelného cestovního ruchu v chráněných oblastech“ a zohlednit zavádění soustavy NATURA 2000;
- rozšiřovat cestovní ruch a turistiku do méně atraktivních oblastí pomocí Evropských strukturálních fondů;
- zavést ekologickou certifikaci a propagaci destinací cestovního ruchu, respektujících zásady ochrany životního prostředí.
- pečovat o krajinu rozvojem venkovské turistiky, ekoturistiky a ekoagrotistiky, využívat tuto formu turistiky pro výchovu návštěvníků a nepřímo i místních obyvatel k vytváření si vztahu, a tím i zodpovědnému přístupu k tvorbě, zhodnocování a ochraně životního prostředí;
- podporovat rozvoj environmentálně šetrných dopravních systémů ve všech oblastech cestovního ruchu, podporovat veřejnou hromadnou dopravu, zejména ve chráněných krajinných oblastech, národních parcích a v historických městech, a omezit tak individuální automobilovou dopravu v těchto oblastech;
- zajišťovat podmínky pro pěší, příp. cyklistickou, přístupnost krajiny rekonstrukcí a zřizováním polních a lesních cest v souvislosti s prováděnými pozemkovými úpravami, jako nástrojem realizace péče o krajinu;
- podporovat vytváření pěších zón v centrech měst či v jejich historicky cenných částech a usnadnit jejich dostupnost pro cyklisty;
- revitalizovat železniční tratě a železniční stanice, jako možná centra služeb pro ekologicky šetrnou pěší turistiku a cykloturistiku;
- adaptovat stávající nevyužité hospodářské budovy pro ubytovací, restaurační a informační služby.

V. Nástroje realizace SPŽP

1. Zvyšování povědomí veřejnosti v otázkách životního prostředí, environmentální vzdělávání, výchova a osvěta

Vysoké veřejné povědomí v environmentální oblasti je základním a prioritním předpokladem úspěšné realizace Státní politiky životního prostředí, ale rovněž připravované Národní strategie udržitelného rozvoje. Zvyšování veřejného povědomí o záležitostech životního prostředí vede veřejnost nejenom k většímu pochopení environmentálních souvislostí hospodářského a sociálního života společnosti, ale rovněž ke zvýšení kvality rozhodování spotřebitelů, ke zvyšování právního povědomí občanů a zprostředkovaně rovněž ke zvýšení kvality života. V rámci konceptu udržitelného rozvoje byly identifikovány tzv. klíčové skupiny („major groups“) obyvatel, kterých se problematika udržitelného rozvoje, tedy i jeho environmentálního pilíře, dotýká především. Těmito skupinami jsou: NNO, ženy, děti a mládež, národnostní menšiny, místní a regionální samospráva, zaměstnanci a jejich organizace, podnikatelé, obchod a průmysl, akademická obec a zemědělci. Na takto definované klíčové skupiny je třeba brát ohled rovněž při zvyšování environmentálního povědomí veřejnosti. Základním nástrojem pro zvyšování veřejného povědomí v záležitostech životního prostředí, je environmentální vzdělávání, výchova a osvěta (EVVO). Ostatní nástroje viz kapitola Informační nástroje, Nástroje strategického plánování a Nástroje zapojování veřejnosti.

Nedostatečné vzdělávání obyvatel k ochraně životního prostředí způsobila nízkou úroveň jejich environmentálního povědomí, což se postupně odrazilo na několika generacích v podobě neznalosti, hostejnosti, nedostatečné environmentální výchově dětí, a ostatních klíčových skupin k ochraně přírody, k ochraně zdraví a k udržitelnému rozvoji.

V roce 2000 byl zpracován a vládou schválen Státní program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v ČR (SP EVVO ČR) a Akční plán SP EVVO ČR na léta 2001–2003. Akční plán je každé tři roky aktualizován, v současné době je schválen nový Akční plán SP EVVO ČR na léta 2004–2006. Jeho součástí je i systém environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty úředníků správních úřadů a zaměstnanců veřejné správy.

Lze konstatovat, že úroveň environmentálního vzdělání, výchovy a osvěty stávajícího systému v rámci Státního programu EVVO ČR je pozitivně ovlivněna schopností přijímat, zpracovávat a využívat množství nabízených informací, ochotou využít je co nejlépe pro praxi, ale je trvale limitována citelným nedostatkem finančních prostředků státního rozpočtu, především v resortech životního prostředí a školství, mládeže a tělovýchovy. Lze konstatovat, že realizace Státního programu EVVO ČR je úspěšná ve všech oblastech, které nevyžadovaly přílišné finanční náklady. V nadcházejících letech bude úroveň EVVO nepříznivě ovlivněna odchodem donorů, zejména zahraničních nadací, které financovaly nestátní neziskové organizace a jejich aktivity, do jiných potřebnějších regionů. Je proto nutné využít co nejlépe disponibilních zdrojů, například „Operačního programu Rozvoj lidských zdrojů“ pro environmentální vzdělávání, výchovu a osvětu.

Environmentální vzdělávání, ekologie a ochrana životního prostředí pronikla významněji do osnov vysokých škol, středních a základních škol i předškolní výchovy. Přesto je tře-

ba roli EVVO v rámci vzdělávání ve školách všech stupňů dále posilovat, a to včetně podpory mimoškolních aktivit, zaměřených na pozitivní přístup k přírodě a životnímu prostředí. Zvýšený ohled je třeba dbát na podporu přímého kontaktu dětí a mládeže s přírodou, ať už formou terénních exkurzí a výletů, nebo formou pozemkových a pěstitelských prací, apod. Dále je nutné zabezpečit environmentální vzdělávání pedagogických pracovníků, tzn. především učitelů všech předmětů a všech výchovných pracovníků.

Zájem veřejnosti o problematiku ochrany životního prostředí se od počátku devadesátých let snížil a často je omezen na mediálně přitažlivé kauzy případně na problémy v těsném okolí bydliště či pracoviště. V této souvislosti se výrazně projevuje absence pravidelných výchovně vzdělávacích pořadů v rozhlase a veřejnoprávní televizi zaměřených na ekologii a problematiku životního prostředí a jeho ochrany.

Opatření:

- realizovat Státní program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v ČR a zajistit jeho provázanost s ostatními programy;
- zohlednit cíle Státního programu environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v ČR v související právní úpravě – novela zákona 123/98 Sb. o právu na informace o životním prostředí;
- ratifikovat Aarhuskou úmluvu, prosadit její uplatnění v praxi a rozšíření okruhu úpravy i na GMO;
- zavést povinné environmentální vzdělávání na základních školách;
- podporovat environmentální vzdělávání, výchovu a osvětu na všech stupních škol, včetně mimoškolních aktivit, dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků a v hromadných sdělovacích prostředcích;
- podporovat environmentální vzdělávání, výchovu a osvětu pracovníků veřejné správy, volených zastupitelů, poslanců a senátorů podle diferencovaných vzdělávacích programů;
- rozvojem environmentálního vzdělávání, výchovy, osvěty včetně poradenství posilovat zájem a podporu účasti občanů v rozhodovacím procesu při řešení environmentálních problémů;
- podporovat environmentální vzdělávání, výchovu a osvětu podnikatelské sféry, zemědělců a zaměstnanců služeb;
- podporovat environmentální vzdělávání, výchovu a osvětu nestátních neziskových organizací, podporovat činnost nestátních neziskových organizací, které zajišťují environmentální vzdělávání, výchovu a osvětu včetně poradenství a hodnotit a využívat jejich schopnosti a aktivity jako významnou veřejně prospěšnou práci;

- začlenit studium environmentálně orientované akustiky do programu výuky na vybraných vysokých školách;
- začlenit postupy a metody hodnocení nebezpečnosti a rizika nebezpečných látek do výuky na vybraných vysokých školách;
- podporovat šíření informací o:
  - environmentálním vzdělávání, výchově, osvětě, poradenství a zacházení s informacemi
  - předpokladech a principech udržitelného rozvoje
  - právu na informace o životním prostředí
  - šetrném chování k přírodě a přírodním zdrojům ve všech pozitivních i negativních souvislostech
  - ekologickém zemědělství a souvislostech ve vztahu ke zdraví a k péči o krajinu
  - zdravém životním stylu
  - možnostech ekologicky šetrné turistiky
  - nebezpečných látkách
  - zdrojích znečištění nebezpečnými látkami
  - GMO a rizikových látkách
  - obsahu rizikových látek ve spotřebitelských produktech, v potravinových produktech
  - obnovitelných zdrojích energie a úsporách energie;
- vychovávat veřejnost k preventivní opatrnosti vzhledem k chemickým látkám a GMO;
- zvýšit právní povědomí veřejnosti ve věcech životního prostředí včetně důvodů, příčin, následků a dalších souvislostí.

2. Právní nástroje

Právo je jedním z nejdůležitějších nástrojů environmentální politiky. Jeho význam pro vytváření podmínek trvalé udržitelnosti vyplývá z povahy práva jako souboru pravidel chování, pravidel upravujících vztahy mezi jednotlivými subjekty ve společnosti. Právo obecně je do značné míry nástrojem reaktivním, řešícím vzniklé problémy. Především takto bylo právo v České republice chápáno na počátku 90. let. Právo však může působit i „perspektivně“, může být proaktivní, tj. může předjímat budoucí vývoj, vytvářet potřebné instituce. Tato role práva vystupuje výrazněji do popředí právě v případech ochrany životního prostředí a naplňování požadavků udržitelného rozvoje obecně.

Právo životního prostředí je relativně mladým odvětvím práva. V České republice představovaly právní předpisy publikované do roku 1989 (např. zákon o vodách, zákon o lesích, zákon o státní ochraně přírody) pro ochranu životního prostředí vcelku jen skromný příspěvek. Skutečný počátek legislativy zaměřené na ochranu životního prostředí nastal u nás až po roce 1989. Během poměrně krátké doby došlo nejen k vydání zákonů, které na tomto úseku dosud scházely (např. zákon o ochraně ovzduší, zákon o odpadech, zákon o posuzování vlivů na životní prostředí), ale i k obměně většiny dřívějších, již zastaralých předpisů (zákon o lesích, zákon o ochraně zemědělského půdního fondu, zákon o ochraně přírody a krajiny). Prvních několik let po roce 1989 bylo též výrazně ovlivněno postupným přístupováním ČSFR a následně ČR k mezinárodním úmlouvám na poli ochrany životního prostředí a transpozicí požadavků těchto dokumentů plynoucích do českého právního řádu. V posledních letech byla právní úprava na úseku ochrany životního prostředí dále výrazně ovlivněna procesem harmonizace českého práva s právem Evropských společenství. Došlo v něm k četným a mnohdy i podstatným legislativním změnám, které se promítly do vydání některých předpisů (nový zákon o ovzduší, nový zákon o vodách, nový zákon o odpadech, zákon o obalech a další).

Tento veskrze překotný vývoj měl kromě mnohonásobně pozitivního efektu jeden negativní důsledek – nedostatky v provázanosti mezi právní úpravou jednotlivých oblastí ochrany životního prostředí. Právní předpisy neberou v potřebné míře na zřetel vazby věcně souvisejících složek (oblastí) životního prostředí, právní úprava se mnohdy překrývá nebo v ní existují neodůvodněné rozdíly, případně mezery. Principy ochrany životního prostředí, instituty právní úpravy, postupy apod. jsou upraveny nejednotně. Příkladem jsou různé druhy souhlasů, vyjádření, stanovisek atd., která mají podle právních předpisů upravujících jednotlivé složky ochrany životního prostředí různou povahu.

První, ne však právě zdařilý pokus o ucelenější, ale jen velmi rámcovou právní úpravu ochrany životního prostředí jako celku byl učiněn vydáním (federálního) zákona č. 17/1992 Sb., o životním prostředí.

Důležitým krokem ve směru ke sjednocení práva životního prostředí byl v nedávné době zákon o integrované prevenci (76/2002 Sb.), jenž pro stanovený okruh subjektů (zařízení) ustanovuje jediný, integrovaný postup, na jeho konci je na místo složkových stanovisek a jiných individuálních správních aktů vydáno jedno integrované povolení.

Dalším významným krokem je probíhající příprava nové právní úpravy správního trestání, která pod záštitou Ministerstva vnitra zakotví jednotné principy ukládání sankcí, doposud rozlomené do dvou odlišných institutů – přestupek pro fyzické osoby a jiný správní delikt pro právnické osoby a podnikající fyzické osoby, přičemž právě úprava jiných správních deliktů je pro neexistenci obdoby přestupkového zákona (200/1990 Sb.) odlišná předpis od předpisu.

Zcela zásadní jednotící efekt pro právo životního prostředí bude mít zákon o životním prostředí, který nahradí zákon č. 17/1992 Sb. a jehož věcný záměr bude podle plánu předložen vládě České republiky v září 2004. Ambice tohoto projektu jsou vysoké, zejm. sjednotit tzv. obecnou část práva životního prostředí, to jest postavit veškeré instituty společné pro všechny nebo alespoň několik úseků ochrany životního prostředí na stejnou úroveň a dát jim společnou formu.

Kromě uvedených pozitivních tendencí ve vývoji práva životního prostředí lze ovšem zaznamenat i tendence negativní, dané mj. tím, že ochrana životního prostředí z celospolečenského hlediska přímo konkuruje jiným veřejným zájmům (dopravní infrastruktura, energetika apod.) a často se bohužel ocitá v podřízeném postavení. Obzvláště patrná je v této souvislosti tendence k odbourávání a oslabování progresivních demokratizujících prvků vydobytých v předchozích letech. Přitom sám ústavní pořádek je v tomto ohledu dostatečně srozumitelný, když praví, že „každý má právo na příznivé životní prostředí“ a „každý má právo na včasné a úplné informace o stavu životního prostředí a přírodních zdrojů“ (článek 35 Listiny základních práv a svobod).

Pro další vývoj práva životního prostředí je zásadním okamžikem také vstup České republiky do Evropské unie. Z nedávného vývoje komunitárního práva v oblasti ochrany životního prostředí je zřejmé, že je to oblast velmi dynamická a postupně zasahujících do všech oblastí ochrany životního prostředí. Fakticky tak dochází k přesunu normativní tvorby z vnitrostátní úrovně na úroveň celoevropskou. Zcela nesporně to platí o aktech komunitárního práva, která mají formu nařízení, protože ta budou na území České republiky přímo aplikovatelná a bezprostředně účinná. Do velké míry to však platí i pro akty komunitárního práva, která mají formu směrnice, přestože obecně platí, že směrnice zavazuje členské státy pouze svým cílem, prostředky jsou libovolné. Jelikož podrobnost textů směrnic se s postu-

pujícím časem stále stupňuje, libovůle členského státu je o to více omezena. Z toho důvodu je nutno položit velký důraz na účast zástupců České republiky při přípravě právních předpisů institucemi Evropské unie (Komise, Rada, Evropský Parlament), včetně zapojení široké veřejnosti. Při transpozici legislativy ES je třeba v souladu se zásadou udržitelného rozvoje dbát o zajištění konkurenceschopnosti hospodářství České republiky.

Opatření:

- transponovat směrnice ES, popř. adaptovat právní řád nařízení ES, jak přísluší členským státům Evropské unie;
- aktivně se podílet na tvorbě právních předpisů ES a při jejich přípravě důsledně prosazovat hlediska ochrany životního prostředí v České republice;
- ve spolupráci MMR, MŽP a MV dokončit přípravu nového stavebního zákona, posilujícího důraz na udržitelnost rozvoje území;
- na základě analýzy horního práva a související právní úpravy v jednotlivých zemích EU navrhnout změny právních předpisů s cílem dosáhnout úrovně legislativy a administrativních postupů uplatňovaných v zemích EU a více posílit zakotvení environmentálního dohledu nad těžbou, účasti obcí a veřejnosti v našem právním řádu;
- připravit věcný záměr nového zákona o životním prostředí, který bude integrovat společné znaky a instituty složkových právních předpisů a sjednotí základní pojmy, ekonomické nástroje a sankce v souladu s potřebami ochrany životního prostředí;
- připravit paragrafované znění návrhu nového zákona o životním prostředí;
- zvážit účelnost a možnosti další kodifikace práva životního prostředí, vedle nového zákona o životním prostředí, který by měl obsáhnout jeho obecnou část;
- ochraňovat vydané demokratické prvky práva životního prostředí (právo na informace, účast veřejnosti, tzv. přístup ke spravedlnosti) a usilovat o jejich další posílení.

Příloha 1: Současný stav české legislativy

3. Ekonomické nástroje

Ekonomické nástroje jsou jedním z neefektivnějších nástrojů pro zajištění cílů SPŽP. Pro širší využití těchto nástrojů je potřeba postupně vytvářet vhodné podmínky, a to zejména na základě nové koncepce ekonomických nástrojů, která bude připravena jako rozpracování SPŽP. Jejím základem bude ekologická daňová reforma (EDR), jejíž hlavní myšlenkou je přesun daňové zátěže ze zdanění práce na zdanění energií škodlivých životnímu prostředí při respektování daňové neutrality.

Vedle nástrojů negativní stimulace (daně, poplatky apod.) je významnou součástí ekonomických nástrojů poskytování podpor do oblasti životního prostředí jak z domácích zdrojů (SFŽP, resortní programy), tak i ze zdrojů zahraničních včetně fondů Evropské unie (tj. Fond soudržnosti, strukturální fondy, program LIFE, INTERREG). Je důležité, aby výdaje z veřejných rozpočtů byly vynakládány na prioritní oblasti při zachování ekonomické efektivity. Je potřeba zajistit, aby všechny podpory z veřejných zdrojů byly vynakládány na opatření s pozitivním, min. nulovým negativním vlivem na životní prostředí.

V návaznosti na začlenění ČR do EU je potřeba zajistit, aby poskytovaná podpora byla v souladu s pravidly na ochranu hospodářské soutěže EU. Ekonomické nástroje budou rovněž uplatňovány např. v oblasti ochrany klimatu ve vazbě na směrnici 2003/87/ES o obchodování s emisemi skleníkových plynů.

Přetrvávajícími problémy pro ochranu přírody jsou nevyjasněné vlastnické vztahy k pozemkům, především starým ekologickým zátěžím, a dosavadní neschopnost účinně ocenit (vyjádřit) hodnotu přírodního prostředí pro ekonomické porovnání ztrát z případných záborů s přínosy uvažovaného nového využití.

Opatření:

- zpracovat koncepci ekonomických nástrojů jako strategický dokument, který bude východiskem pro nové přístupy k aplikaci ekonomických nástrojů po vstupu České republiky do Evropské unie;
- připravit realizaci ekologické daňové reformy;
- připravit návrh souhrnné finanční politiky pro oblast životního prostředí, jehož součástí bude i koncepce a politika SFŽP ČR a koncepce využívání zahraničních finančních zdrojů;
- posílit výdaje ze státního rozpočtu na životní prostředí;
- v oblasti životního prostředí zaměřit dotační politiku ze státního rozpočtu i ze SFŽP prioritně na plnění závazků vyplývajících z vyjednávání s EU a z prioritních cílů SPŽP;
- zajistit efektivní využívání zahraničních finančních zdrojů, zejména fondů EU;
- podporovat přímými i nepřímými způsoby využívání obnovitelných zdrojů energie a efektivní využívání energie a úspory energie;
- dopracovat systém ekonomických nástrojů pro oblast nakládání s odpady a obaly;
- navrhnout ekonomické nástroje využitelné pro oblast ochrany přírody a krajiny;
- zpracovat návrhy na zavedení nových obecních daní a dalších nástrojů na místní či regionální úrovni, které budou mimo jiné podporovat i ochranu ŽP a realizaci cílů SPŽP ČR;
- zpracovat návrhy na možné využívání dalších (netradičních) ekonomických nástrojů a finančních zdrojů pro ochranu ŽP;
- využívat partnerství veřejného a soukromého sektoru;
- postupně rozvíjet metodiku pro posuzování (hodnocení) dopadů legislativních a ekonomických opatření a pravidelně provádět u cílů a opatření SPŽP kvantifikaci celkových nákladů nutných k jejich zajištění a analýzu jejich ekonomické a environmentální efektivity;
- přehodnotit a komplexně upravit celkovou strukturu stávajícího systému plateb za znečišťování a využívání životního prostředí; řešit přitom zejména sjednocení celého systému a zjednodušení administrativních procedur spojených s ukládáním, vybíráním a vymáháním poplatků;
- u poplatků za znečišťování ovzduší připravit návrhy na postupný přechod od placení poplatků za vypouštění škodlivin do ovzduší k poplatkům za spotřebu paliv (tento přechod musí být koordinován s přípravou ekologické daňové reformy);
- zpracovat návrhy na ekologickou složku poplatků za využívání povrchových vod;
- zavést daňové úlevy či jiné ekonomické nástroje pro zvýhodnění podniků, které část z vytvořených finančních zdrojů alokují na ochranu životního prostředí, recyklaci nebo nové zpracování odpadů jako druhotných surovin;
- aktualizovat stávající systém ekonomických nástrojů v oblasti těžby surovin (například výši plateb z plochy zabrané těžbou vázat na úhradu ekologické újmy za zásahy do přírody);
- přehodnotit institut pokut za porušování zákonů v oblasti životního prostředí;

- implementovat a aktualizovat systém oceňování životního prostředí a ekologických (mimoprodukčních) funkcí jeho složek;
- zavést systém obchodování s emisemi skleníkových plynů v návaznosti na politiku EU (Směrnice 2003/87/ES o obchodování s emisemi skleníkových plynů);
- ekonomickými nástroji přednostně podporovat preventivní opatření v ochraně životního prostředí;
- prosadit používání ekonomických nástrojů pro hodnocení (oceňování) vybraných částí přírody ve smyslu výsledků projektu VaV/610/5/01, vypracovaného ČEU ve 12/2003, pro stanovení ekologické újmy za zábery přírodního prostředí.

4. Dobrovolné nástroje

Je neoddiskutovatelné, že legislativa v oblasti životního prostředí je jednou ze strategických priorit v nadcházejícím desetiletí. V současnosti však součástí péče o kvalitu životního prostředí je i podpora rozvoje trhu orientujícího se na životní prostředí, jehož součástí jsou kromě technologických inovací i nové systémy řízení a další nové přístupy, tzv. dobrovolné nástroje, podporující ekonomický růst společnosti, konkurenceschopnost, rentabilitu a vytváření nových pracovních míst a samozřejmě zohledňující dopady na životní prostředí. To znamená, že kromě využívání přísné legislativního přístupu je nutné zvolit k vyvolání potřebných změn ve změně chování výrobců a spotřebitelů – ve vzorcích naší výroby a spotřeby – další spektrum nástrojů a opatření k ovlivnění rozhodování, jež činí hospodářská sféra, spotřebitelé, občané a tvůrci koncepcí a politik v ostatních oblastech, které budou také pozitivně ovlivňovat kvalitu životního prostředí.

Řada podnikatelských organizací a společností již dnes integrují do svých základních podnikatelských strategií dobrovolné nástroje. Do této skupiny zařazujeme slibně se rozvíjející dobrovolné nástroje, které v ČR v současnosti využíváme – označování ekologicky šetrných výrobků – ekolabelling, včetně podpory tzv. zeleného nakupování, zavádění environmentálních systémů řízení podle EMAS nebo ISO 14001, uplatňování principů čistší produkce, uzavírání dobrovolných dohod mezi státní administrativou s různými výrobními sdruženími, ústíci v závazky organizací používat šetrnější technologie a postupy z hlediska dopadů na životní prostředí.

Zásadní otázka ochrany životního prostředí, vyžadující snižování využívání přírodních zdrojů a snižování negativních environmentálních dopadů úzce souvisí i s rozvojem dalších dobrovolných nástrojů, podporujících změnu vzorců spotřeby a výroby jako jsou LCA (hodnocení životního cyklu výrobků), ekodesign, reporting, zelené nakupování (green purchasing) a na to navazující vytváření maloobchodních sítí nabízející výrobky a služby příznivé k ŽP (retail), prosazování environmentálních aspektů do základních kritérií pro ozeleňování veřejných zakázek (green procurement) a řady dalších.

Je jednoznačné, že všechny výrobky a služby mají dopad na životní prostředí, ať už během své výroby, používání nebo likvidace. Současně platí, že výroba a používání výrobků výrazně ovlivňuje pokračující hospodářský růst a prosperitu. Proto ČR v souladu s postupy EU přistupuje k tvorbě tzv. integrované výrobkové politiky (dále jen IPP), jejímž cílem je vytvářet pro naši výrobu a spotřebu podmínky, (strategie winwin), kdy zlepšení z hlediska životního prostředí souvisí přímo i s lepším výkonem výrobků a služeb a kdy zlepšení v oblasti životního prostředí podporují dlouhodobou konkurenceschopnost průmyslu, zemědělství služeb a dalších odvětví.

Při zpracování IPP je nutné uplatnit základní přístupy a zásady:

- uvažování v dimenzích životního cyklu (life-cycle-thinking) – berouce v úvahu životní cyklus výrobků zaměřit se na snížení jeho kumulativních dopadů na životní prostředí „od kořalky do hrobu“ s cílem neustálého zlepšování a za účelem snížení negativního dopadu výroby a výrobků na životní prostředí a to napříč jeho životním cyklem – v designu, výrobě, užívání nebo odstraňování.
  - partnerská spolupráce s trhem – stanovení stimulů prostřednictvím podněcování nabídky a poptávky u zelenějších výrobků a služeb tak, aby se trh pohyboval udržitelnějším směrem, speciálně se zaměřit na malé a střední podniky.
  - integrace nových nástrojů do politik různých odvětví včetně zapojení zainteresovaných stran s cílem implementovat nové přístupy do jejich každodenní praxe (průmysl, zemědělství, služby, další odvětví, spotřebitelé, vláda).
  - rozmanitost nástrojů politiky – v rámci IPP jednoznačná tendence pracovat i s dobrovolnými nástroji, které jdou nad rámec zákonných povinností.

Opatření:

- nadále podporovat rozvoj a implementaci stávajících dobrovolných nástrojů do praxe ČR (označování ekologicky šetrných výrobků, zavádění EMAS a ISO 14000, principy čistší produkce, dobrovolné dohody, zelené nakupování);
- kontinuálně rozpracovávat nové přístupy a nástroje snižující negativní dopady na životní prostředí a zvyšující konkurenceschopnost českých výrobků a služeb na domácím a mezinárodních trzích (LCA, ekodesign, retail a další);
- rozpracovat a připravit IPP v souladu s postupy EU s důrazem na rozpracování a rozšiřování dalších dobrovolných nástrojů pro zvyšování konkurenceschopnosti a kvality životního prostředí pro veškerá odvětví hospodářství;
- zabezpečovat větší informovanost podnikatelské a spotřebitelské sféry o nových přístupech a vytvářet tím podmínky pro jejich lepší implementaci v praxi;
- do prosazování nových dobrovolných nástrojů ve větší míře zapojit výrobce a spotřebitele;
- hledat a realizovat podpůrné nástroje na postupné ozeleňování trhu;
- podporovat „ozeleňování státní administrativy“.

5. Informační nástroje

Z technicko-organizačního hlediska jsou informační systémy resortu MŽP připravovány jako součást budovaného Jednotného informačního systému o životním prostředí, jehož částí jsou i veřejné knihovnické a informační služby. Se vstupem do EU se zvyšuje potřeba garantovaných informací jak ze strany EU, tak z české strany, např. pro vyhodnocování a prosazování žádostí na dotace ze strukturálních fondů nebo jako podklad pro zpracování územně plánovací dokumentace, územně plánovacích podkladů a různých oborových koncepcí. Informační a datové zdroje budou vázány povinností garantovat údaje. Mezi hlavní souhrnné publikační nástroje resortu patří www stránky MŽP, přístupový portál ŽP, mapový server, indikátorový server a metainformační systém. Přibývá požadavků na mezioborové řešení problémů (např. integrovaný reporting), včasnost a dostupnost informací (krizové řízení) či jejich kvalitu a obsažnost (strukturální fondy). Im-

plementace Aarhuské úmluvy přinese zvýšení požadavků veřejnosti na kvalitu a dostupnost informací o životním prostředí.

S postupem legislativních úprav bude narůstat význam centrální ohlašovny, která by měla postupně sjednotit ohlašovací procesy podle jednotlivých složkových zákonů. V roce 2003 vznikl na MŽP koncept centrální ohlašovny pro potřeby Integrovaného registru znečišťování, který je provozován v součinnosti s Agenturou integrované prevence. Rovněž bude vhodné podporovat informační systémy dalších subjektů v šíření potřebných environmentálních informací jako např. Systém výměny informací o nejlepších dostupných technikách, za který zodpovídá MPO.

Z důvodů odborné náročnosti řešení otázek životního prostředí je třeba dále rozvíjet veřejné knihovnické a informační služby (česká a zahraniční periodika, účelové monografie a speciální informační prameny z oblasti životního prostředí, knihovnické, bibliografické, referenční, plnotextové a specializované databáze zaměřené na problematiku životního prostředí, spravovat databáze Informačního systému aproximace práva, kde se zajišťuje přenos informací do této databáze, s koordinací a revizí překladů technických a právních předpisů Evropských společenství a s pořizováním překladů českých právních předpisů v gesci MŽP, které jsou předmětem procesu sblížení s právními předpisy ES).

Je třeba podporovat důsledné šíření informací o životním prostředí a jeho ochraně a ovlivňovat environmentální povědomí veřejnosti prostřednictvím médií s celostátní, regionální i lokální působností, městských informačních středisek i osvětovými a účelovými zařízeními a zařízeními nevládních neziskových organizací.

MŽP zavede střední článek řízení mezi zadavatelem a tvůrcem informací, který by dohlížel na formální správnost a návaznost akvizice informací. Vzhledem k neustálému nárůstu požadavků na tvorbu nových datových sad a stagnaci financování jejich tvorby bude přikročeno k vyhodnocení priorit na tvorbu dat, přehodnocení požadavků na metodiky a zvýšení důrazu na sjednocení požadavků na pořizování. Nezbytnou součástí bude rozbor procesů spojených s akvizicí dat a jejich optimalizace v souladu s doporučeními EEA a Generálního ředitelství státní služby.

Tento střední článek řízení vznikne transformací Českého ekologického ústavu a bude fungovat jako řídicí a expertní mezičlánek mezi požadavky na tvorbu informací a dat o ŽP a jejich tvorbou resortními organizacemi. Zároveň bude sloužit jako clearingové centrum pro informace o ŽP, zapojí se do informační sítě pro řízení katastrof, bude integrovat informace o rizicích rozvoje, integrované prevenci a zajistí technologický a znalostní transfer. Tato instituce bude hrát důležitou roli i při přípravě a modelování budoucích strategií, sledování nástrojů a efektivity Státní politiky životního prostředí, vyhodnocování dopadů zákonných povinností a reportingu.

Opatření:

- zajistit informační podporu MŽP při uplatňování zákona č. 123/1998 Sb., o právu na informace o životním prostředí a zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, v oblasti publikovaných informací MŽP a implementací Aarhuské úmluvy;
- posílit mezioborovou provázanost, technickou návaznost i ucelené metodické řízení tvorby a poskytování dat o životním prostředí;

- kontinuálně identifikovat prioritní data a informace resortu pro plnění zákonných povinností, strategické plánování, reporting a informování veřejnosti;
- zavádět mechanismy elektronizace výkonu státní správy (eGovernment);
- zabezpečit plnění zákonné informační povinnosti orgánů v resortu MŽP;
- podporovat spolupráci při šíření informací o životním prostředí s médii s celostátní, regionální i lokální působností, s městskými informačními středisky i s osvětovými a účelovými zařízeními a zařízeními nestátních neziskových organizací;
- rozvíjet publikační proces veřejných knihovnických a informačních služeb na www stránce MŽP, popř. Portálu ŽP, s cílem zajistit integrovaný přístup k informačním zdrojům a službám MŽP a organizací resortu z oblasti VKIS;

- rozvíjet systém veřejných knihovnických a informačních služeb resortu v návaznosti na reorganizaci veřejné správy;
- zefektivnit procesy spojené s akvizicí dat a jejich optimalizací v souladu s doporučeními EEA a Generálního ředitelství státní služby;
- posílit mechanismus zpětné vazby od uživatele informace k jejímu tvůrci a požadování garance informace, vč. sankce za pochybení a úhrady případně vzniklých škod z nesprávné, neváčasné nebo odepřené informace;
- podporovat vznik manažerského informačního systému, který umožní sledovat v reálném čase potřebné informace o ŽP k rozhodování – informace o znečišťování a znečišťovateli, kauzách, dotacích, pokutách atd.;
- postupně rozšířit Integrovaný registr znečišťování a převést jej do formy PRTR;
- zdokonalit systém statistiky a evidence odpadů;
- podporovat spolupráci při výměně informací o BAT na základě BREF mezi EU resorty MŽP, MPO, MZe, podniky a profesními svazy;
- zkvalitnit sbíraná data o produkci a nakládání s nebezpečnými odpady do IRZ (zavést a optimalizovat ohlašovací prahy, např. pro těžké kovy);
- zajišťovat systém sběru dat a informací v oblasti ochrany před hlukem;
- napojit se na informační instituce EU (např. EEA) a uvést data do souladu;
- rozvíjet systém veřejných knihovnických a informačních služeb resortu v souvislosti se členstvím v Evropské unii s využitím klasických knihovnických a informačních služeb, elektronických služeb a publikačního procesu na Internetu;
- vytvářet integrovaný informační systém mezi MŽP, MZe, MZ, MPO ohledně GMO;
- zkvalitnit inventury emisí skleníkových plynů, připravit registr převodů jednotek emisí skleníkových plynů dle požadavků;

- davků evropského schématu obchodování s emisemi a dle požadavků Úmluvy;
- propojit celostátní, resortní informační systém krizového řízení do jednotného informačního systému;
  - podporovat nevládní neziskové organizace v oblasti šíření informací o životním prostředí;
  - připravit a zavést informační systém o síti Natura 2000;
  - při přípravě a zavádění informačního systému využívat vědecké instituce;
  - rozvíjet informační systém veřejné správy ve vodě ve spolupráci s MZE a krajskými úřady;
  - zabezpečit inventury látek a zařízení poškozujících ozónovou vrstvu;
  - analyzovat vytvoření Informační agentury, která bude fungovat jako mezičlánek mezi požadavky na tvorbu informací a dat o ŽP a jejich tvorbou resortními organizacemi a zároveň bude sloužit jako clearingové centrum pro informace o ŽP, zapojí se do informační sítě pro řízení katastrof, bude integrovat informace o rizicích rozvoje a zajistí technologický a znalostní transfer;
  - v rámci prohloubení systému statistiky v oblasti životního prostředí udržovat statistiku výdajů na ochranu životního prostředí a sledovat případný posun v mezinárodních požadavcích na metodiku;
  - v oblasti environmentálního účetnictví na makroekonomické úrovni rozpracovat dle doporučení EUROSTATu „Maticí národních účtů zahrnující účty životního prostředí“ (NAMEA) a „Účet výdajů na ochranu životního prostředí“ (EPEA).

6. Nástroje strategického plánování

Strategické a akční plány jsou komplexními programovými dokumenty obcí, měst, mikroregionů, krajů a států. Formulují strategii rozvoje celé komunity, všech sfér jejího fungování i celého území, s důrazem na souvislosti a vzájemnou podporu navržených cílů. Vzhledem k roli, jakou strategické plánování hraje v rozvoji komunity, je zapotřebí zajistit, aby respektovalo zásady udržitelného rozvoje a snažilo se propojit ekonomické a sociální aspekty s oblastí životního prostředí. Proces strategického plánování musí být zároveň zcela otevřený a transparentní.

Místní Agenda 21 je nástroj pro uplatnění principů udržitelného rozvoje na místní a regionální úrovni. Je to proces, který prostřednictvím zkvalitňování správy věcí veřejných, strategického plánování (řízení), zapojování veřejnosti a využívání všech dosažených poznatků o udržitelném rozvoji v jednotlivých oblastech, zvyšuje kvalitu života ve všech jeho aspektech. Směřuje k zodpovědnosti občanů za jejich životy i životy ostatních bytostí v prostoru a čase.

Územní plánování je velmi účinným nástrojem prosazování cílů udržitelného rozvoje, má tradici, stabilizovanou legislativu i organizační, technickou a odbornou základnu. Řešení územních plánů na dlouhou dobu zakládá míru a závažnost ovlivňujících faktorů životního prostředí, ať se jedná o zábor a využití ploch, fragmentaci krajiny dopravními stavbami či generování přepravních nároků. Aby bylo možno zapracovat požadavky v oblasti územních plánů do životního prostředí, je třeba spolupracovat mezi MŽP a orgány odpovědnými za jejich zpracování již ve fázi shromažďování podkladů a formulace zadání a konceptů územně-plánovací dokumentace. Územní plány tak umožní účinnou ochranu přírody, budování územních systémů ekologické stability a ochranu rekreačního zázemí městských sídel a průmyslových aglomerací. Protože územní

plány mají největší podrobnost a vypovídací schopnost o souvislostech funkčního využití území na úrovni jednotlivých obcí, je nezbytné zpracovávat kapitulu o vlivech opatření na životní prostředí již pro územní plány obcí.

V připravované novele zákona č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí, která zahrne také posuzování koncepcí, plánů a programů na životní prostředí, je navržen postup ohledně posuzování jejich případných přeshraničních vlivů. ČR má již zapracována různě konkrétní ustanovení o posuzování přeshraničních vlivů na životní prostředí v dvoustranných dohodách o spolupráci při ochraně životního prostředí s Německem, Slovenskem a Polskem. Se všemi sousedními státy však jsou v současnosti připravovány nové bilaterální dohody tak, aby řešily operativní postup při mezinárodním posuzování, jak to předpokládá článek 8 Úmluvy EHK OSN o posuzování vlivů na životní prostředí přesahujících hranice států.

Také v připravovaném novém stavebním zákonu, který má od roku 2005 nahradit zákon č. 50/1976 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (Stavební zákon), jsou navrhovány zpřísněné požadavky posuzování vlivu na životní prostředí v souladu s evropskou legislativou.

Opatření:

- zajistit podporu strategického a akčního plánování napříč resorty;
- provázat podporu na všech úrovních veřejné správy;
- usilovat o zlepšování kvality řízení v regionech na základě MA21 (včetně indikátorů UR a dalších expertních metod);
- vytvořit kritéria pro posuzování kvality procesu MA21;
- usnadnit podmínky a motivovat, aby se kvalitní MA21 staly běžným nástrojem fungování veřejné správy v ČR;
- zařadit realizace procesu MA21 jako pomocné kritérium pro hodnocení žádostí o přidělování dotací (NNO z prostředků MŽP, obcím a regionům z prostředků MMR);
- zapojit MA21 do legislativního a metodického rámce, který bude určovat kvalitu strategického plánování v obcích/městech/mikroregionech/krajích;
- propagovat a zvyšovat informovanost o nástrojích strategického plánování na základě konkrétních příkladů dobré praxe MA21 v obcích, městech, mikroregionech a krajích;
- na mezinárodním fóru zvyšovat prestiž ČR na základě kvalitních příkladů dobré praxe MA21 v obcích, městech, mikroregionech a krajích;
- zakotvit posuzování vlivů na životní prostředí i do prováděcích předpisů k novému Stavebnímu zákonu;
- respektovat zvláště chráněná území, lokality soustavy Natura 2000, mokřady, ochranná pásma vodních zdrojů, chráněné oblasti přirozené akumulace vod a potencionálně využitelná ložiska nerostných surovin;
- začlenit územní systémy ekologické stability;
- maximálně využít opuštěných nebo málo využívaných areálů a staveb tzv. brownfields pro průmyslové i jiné lidské aktivity;
- zabránit přílišné fragmentaci krajiny a podpořit její ekologickou stabilitu;
- zachovat, případně rozšiřovat rozsah území s dobrou kvalitou ovzduší a dodržovat emisní limity a emisní stropy;
- zohlednit umístování provozů, které by mohly být zdrojem vážných havárií mimo lidská sídla, zvláště chráněná území a chráněné oblasti přirozené akumulace vod a vyznačit oblasti antropogenních anomálií rizikových látek, pokud tvoří překážku (limit) pro nové funkční využití území;

- zohlednit plány odpadového hospodářství na úrovni národní, na úrovni krajů a původců;
- zohlednit plán hlavních povodí a plány oblastí povodí;
- respektovat ochranu před hlukem;
- prověřovat při návrzích umístění velkých zdrojů energie nadřazeného významu při územním plánování variantně i decentralizovaný systém zásobování energií.

7. Nástroje zapojování veřejnosti

Aktivní zapojování všech klíčových skupin i obecné veřejnosti je jedním ze základních principů udržitelného rozvoje.

Pro zapojování veřejnosti na národní úrovni jsou hlavními nástroji legislativní opatření, ale i tzv. měkké nástroje (nemají povahu legislativních opatření). Z měkkých nástrojů je to především institut referenda a místního referenda, instituce ombudsmana, možnosti připomínkování veřejnosti v oblastech tvorby ekonomických, legislativních nástrojů, dotačních politik aj.

- Právo životního prostředí a právo vůbec (správní právo) obsahuje již v jeho platné podobě všechny tři nástroje tzv. procesní triády, na jejím základě je konstruována Aarhuská úmluva. Přehled příslušných právních předpisů je uveden v příloze materiálu.
- Prvním nástrojem uvedené triády je právo na informace, které je nezbytnou součástí práva na životní prostředí (podle čl. 35 odst. 2 Listiny základních práv a svobod „každý má právo na včasné a úplné informace o stavu životního prostředí a přírodních zdrojů“) a je také nezbytným předpokladem pro kvalifikované využití dalších dvou nástrojů zapojení veřejnosti (účast na rozhodování a přístup ke spravedlnosti). Základy práva na informace obsahuje obecný zákon o svobodném přístupu k informacím a speciální zákon o právu na informace o životním prostředí.

Účast veřejnosti na rozhodování správních úřadů je především zakotvena v obecných předpisech správního práva. Správní řád (§ 14) přiznává postavení účastníka těm, o jehož práva, právem chráněné zájmy či povinnosti v řízení jde, těm, jehož práva, právem chráněné zájmy či povinnosti mohou být přímo dotčeny (resp. to tvrdí, pak však pouze do doby, než se prokáže opak) a konečně těm, kterým postavení účastníka přiznává zvláštní právní předpis. Takovým zvláštním předpisem je stavební zákon a dále zákon o integrované prevenci, zákon o ochraně přírody a krajiny a další.

Kromě toho upravují právní předpisy účast veřejnosti na tvorbě aktu správního práva, které se nevydávají formou správního rozhodnutí, popřípadě na tvorbě dokumentů tvořených povinnými osobami pod dohledem veřejné správy (např. bezpečnostní zpráva podle zákon o prevenci závažných havárií). Takovými předpisy jsou především stavební zákon (územně plánovací dokumentace), zákon o posuzování vlivů na životní prostředí (stanovisko), zákon posuzování vlivů rozvojových koncepcí a programů na životní prostředí (stanovisko) a další.

Třetí pilíř tzv. procesní triády (přístup ke spravedlnosti) je zajištěn novou právní úpravou správního soudnictví, obsaženou v soudním řádu správním. V rámci správního soudnictví rozhodují soudy o žalobách proti rozhodnutím správních úřadů, o ochraně proti nečinnosti správního úřadu a ochraně před nezákonným zásahem správního orgánu (a o kompetenčních žalobách).

Účast veřejnosti na tvorbě koncepcí, plánů a na rozhodování je v ČR zatím zajištěna nedostatečně prostřednictvím některých ustanovení stavebního zákona, předpisů pro EIA, SEA, IPPC, ochranu přírody a krajiny a obou zákonů o přístupu k in-

formacím. Teprve nový stavební zákon a novela zákona o posuzování vlivů na životní prostředí upraví tyto procesy do úplného souladu se směrnicemi ES, s úmluvou z Espoo a Aarhuskou úmluvou a umožní místní, regionální a celostátní koncepcí nejen kritizovat, ale i spoluvytvářet.

Na místní a regionální úrovni je prioritním nástrojem zapojování veřejnosti MA21 (viz kapitola 6 Nástroje strategického plánování a její opatření).

Opatření:

- ratifikovat a implementovat Aarhuskou úmluvu (včetně směrnic ES, které ji provádějí) a Agendu 21;
- posilovat úlohu nestátních neziskových organizací, partnerů pro udržitelný rozvoj;
- zajišťovat technické, organizační a ekonomické podmínky pro přístup veřejnosti k informacím o životním prostředí (veřejné informační středisko, resortní informační systém, vydávání ročenek, zpráv o životním prostředí, publikace, semináře, internet) a k jejich aktivnímu využívání při participaci na koncepční činnosti a rozhodování orgánů veřejné správy;
- zajistit účast obcí a veřejnosti při rozhodování o využití nerostných zdrojů na jejich území;
- posílit aktivní zapojení občanů do péče o životní prostředí (separovaný sběr odpadů, výsadba zeleně, využívání lokálních topenišť s ušlechtlejšími a ekonomičtějšími technologiemi atd.)

Příloha 2: Přehled zákonů vztahujících se k zapojování veřejnosti

8. Výzkum a vývoj

Zajištění podpory výzkumu a vývoje je významnou součástí Lisabonského procesu. Pro podporu výzkumu a vývoje nabyl účinnosti zákon č. 130/2002Sb., o podpoře výzkumu a vývoje z veřejných prostředků a o změně některých souvisejících zákonů.

Výzkum a vývoj jsou výrazné disciplíny, které svými výstupy ovlivňují snižování negativních vlivů lidských aktivit na životní prostředí, nápravu a odstraňování vzniklých škod i monitorování změn kvality životního prostředí. Nové technologie znamenají vysoký potenciál pro ochranu a zlepšování životního prostředí a udržitelný rozvoj.

Opatření:

- aktivně se podílet na realizaci 6. Environmentálního akčního programu a 6. rámcového programu EU pro vědu a výzkum;
- využívat vědeckých institucí (AV ČR, vysokých škol a výzkumných ústavů) při formulování priorit výzkumu a vývoje v oblasti ochrany životního prostředí a odborné garanci resortních programů;
- spolupracovat s Komisí pro životní prostředí AV ČR a Technologickým centrem AV ČR;
- zajistit transformaci odborné informační základny;
- prosazovat výzkum technologií a zařízení pro ochranu a zlepšování životního prostředí a udržitelný rozvoj;
- vytvořit informační systém výzkumu a vývoje;
- aktivně podporovat výzkum nových biotechnologických směrů v zemědělství spojený s hodnocením rizik jejich implementace pro životní prostředí;

- zajistit výzkum efektivního využití přírodních materiálových a energetických zdrojů, ochrany přírodních zdrojů v materiálových tocích a nakládání s odpady, ochrany vodních zdrojů a vody v krajině;
- výzkumnými přístupy podpořit racionální využití energie a vytvořit podmínky pro rozvoj nových technologií pro obnovitelné energetické zdroje;
- aktivně prosazovat opatření k ochraně proti emisím skleníkových plynů v ČR, progresivní trendy ochrany atmosféry;
- nadále zajišťovat a prohloubit výzkum v oblasti studia vlivů životního prostředí na lidské zdraví;
- iniciovat, podporovat a rozvíjet výzkum prostředků pro tvorbu akusticky přijatelného prostředí, včetně vývoje zařízení s nízkými emisemi hluku a akusticky nejvhodnějších dopravních systémů
- podporovat výzkum s cílem vytvořit efektivní nástroje ochrany životního prostředí, především ekonomické;
- formulovat metody a indikátory pro monitorování a ochranu životního prostředí, monitorování dlouhodobých změn v ekosystémech.

9. Mezinárodní spolupráce

Ochrana životního prostředí v kontextu směřování k udržitelnému rozvoji se stala globálním problémem, jehož řešení nelze hledat pouze na území jednoho státu či regionu, ale jenž si vyžaduje komplexní přístup přesahující hranice států i kontinentů. Společný a koordinovaný mezinárodní přístup je jediná efektivní cesta k řešení globálních environmentálních problémů. Tento přístup se v posledních letech vyznačuje velkou dynamikou, kterou dokazuje rostoucí počet mnohostranných a dvoustranných smluv o prevenci, snížení a eliminaci negativních dopadů hospodářského rozvoje, lidských činností, přírodních katastrof a ekologických havárií na životní prostředí.

Novou dimenzi v rozvoji mezinárodní spolupráce znamenal Světový summit o udržitelném rozvoji, který se uskutečnil v září 2002 v jihoafrickém Johannesburgu. Summit potvrdil vzájemnou provázanost hospodářských, sociálních a environmentálních politik a přijal řadu komplexních cílů k dosažení udržitelného rozvoje.

Vedoucí úlohu v mezinárodních environmentálních procesech bezesporu sehrává Evropská unie a Česká republika tak dostává příležitost intenzivněji se zapojovat do dialogu na mezinárodní úrovni nad otázkami ochrany životního prostředí a udržitelného rozvoje, do mechanismů mezinárodní spolupráce a aktivitami na svém území i podporou aktivit v jiných oblastech světa se podílet na řešení existujících problémů v širším kontextu environmentální politiky Evropské unie.

Mezinárodní spolupráce tedy náleží mezi důležité nástroje SPŽP, přičemž hlavním cílem je podpora mezinárodní spolupráce v oblasti ochrany životního prostředí na bilaterální a multilaterální úrovni a přísné uplatňování environmentálních standardů odpovídajících mezinárodním závazkům i požadavkům národní legislativy.

Mnoho národních politik má vedlejší efekty na rozvoje států, zejména pak však současné trendy spotřeby a výroby v evropském regionu s sebou přinášejí environmentální dopady na třetí země a přispívají ke globálním environmentálním problémům. Dalším důležitým nástrojem uplatňování SPŽP je proto spolupráce s rozvojovými zeměmi, a to formou zahraniční rozvojové spolupráce a partnerství mezi státním a nestátním sektorem zaměřené na podporu udržitelného rozvoje a na zlepšení stavu životního prostředí a kvality života obyvatel přijímajících zemí.

Nezbytnou součástí zapojení se do mezinárodních aktivit a organizací je také sběr informací, pravidelné předávání požadovaných informací a zpráv (tzv. reporting) a jejich výměna.

Mezi nejdůležitější opatření v oblasti mezinárodní spolupráce náleží:

- Spolupráce a prosazování priorit v rámci EU
  - spoluprvytvářet a implementovat legislativu ES v oblasti ochrany životního prostředí;
  - zajistit provázanost všech strategických a koncepčních materiálů ČR s materiály EU;
  - zapojit se do partnerských iniciativ EU;
  - vytvořit účinné mechanismy a administrativní kapacity pro přípravu programů pro čerpání zdrojů z fondů EU a jejich efektivní využívání;
  - soustředit se na podporu a prosazování priorit ČR v rámci EU v oblasti životního prostředí – ochranu klimatického systému Země a ovzduší, ochranu krajiny, vod, půdy a nerostného bohatství, komplexní management chemických látek a přípravků a udržitelnou spotřebu a výrobu.
- Mezinárodní smlouvy
  - plnit závazky vyplývající pro ČR jako smluvní stranu z mezinárodních environmentálních smluv;
  - vytvářet podmínky pro přístup ČR, přijetí či ratifikaci dalších mezinárodních environmentálních smluv a pro jejich efektivní naplňování;
  - dokončit ratifikační proces Úmluvy o přístupu k informacím, účasti veřejnosti na rozhodování a o právní ochraně v záležitostech životního prostředí (Aarhuská úmluva), Evropské úmluvy o krajině a Protokolu k omezení acidifikace, eutrofizace a přízemního ozonu k Úmluvě o dálkovém znečišťování ovzduší přesahujícím hranice států;
  - podporovat a hledat finanční prostředky pro implementaci MEAs (mnohostranné environmentální smlouvy – multilateral environmental agreements) a environmentální ochranu v rozvojových státech;
  - rozvíjet spolupráci a aktivní zapojení ČR v rámci mezinárodní spolupráce při ochraně vod, a to prostřednictvím multilaterálních smluv o Mezinárodní komisi pro ochranu Labe, Mezinárodní komisi pro ochranu Odry před znečištěním a Úmluvy o spolupráci pro ochranu a únosné využívání Dunaje a bilaterálních dohod o spolupráci na hraničních vodách se sousedními státy (SRN, Rakouskem, Slovenskem a Polskem).
- Spolupráce s mezinárodními organizacemi
  - aktivně se zapojovat do spolupráce a aktivit v rámci mezinárodních, mezivládních a regionálních organizací zabývajících se problematikou ochrany životního prostředí (OECD, EHK OSN, UNEP, UNDP, WHO, WTO, atd.) a uplatňovat v národních podmínkách standardy a plnit závazky přijaté v rámci členství ČR v těchto mezinárodních organizacích.
- Bilaterální a přeshraniční spolupráce
  - rozvíjet bilaterální a přeshraniční spolupráci, zejména v oblasti ochrany vod a čistoty ovzduší;
  - zapracovat do připravovaných bilaterálních smluv ustanovení o posuzování přeshraničních vlivů plánů a programů na životní prostředí, nebo uzavřít smlouvy nové.

- Zahraniční rozvojová spolupráce
  - rozvíjet mezinárodní spolupráci s rozvojovými zeměmi a zvyšovat podíl zahraniční rozvojové spolupráce zaměřený na podporu udržitelného rozvoje a na zlepšení stavu životního prostředí;
  - soustředit zahraniční rozvojovou pomoc na udržitelné způsoby využívání přírodních zdrojů a zavádění environmentálních technologií;
  - spolupracovat na rozšíření přenosu zkušeností ČR do rozvojových zemí, zejména do regionu jihovýchodní a východní Evropy, Kavkazu a střední Asie;
  - zahraniční rozvojovou spolupráci napomáhat intenzifikací politických a hospodářských vztahů mezi partnerskými zeměmi a ČR;
  - napomáhat zapojení českých firem do mezinárodních programů Světové banky, MMF, Evropské banky pro obnovu a rozvoj.

Příloha 3: Přehled mezinárodních environmentálních smluv

10. Institucionální nástroje

Institucionální nástroje mají nepostradatelný význam pro prosazování Státní politiky životního prostředí. Kromě vlastní realizace opatření SPŽP provádějí kontrolu jejího plnění, vyhodnocují jednotlivé indikátory apod.

Základním nástrojem k prosazování SPŽP jsou instituce státní, a to jak zřízené Ministerstvem životního prostředí, tak i ostatními resorty, stejně jako organizační složky státu. Mají největší význam zejména v realizaci přijatých opatření a v kontrole.

Nezastupitelnou kontrolní pravomoc má Česká inspekce životního prostředí. Řada organizací zřízených Ministerstvem životního prostředí se podílí na výzkumu a řešení různých otázek spojených se životním prostředím. Vzhledem k tomu, že oblast životního prostředí je součástí řady sektorových politik, řeší se tato problematika také v mnoha ostatních státních institucích.

Jedním z nejdůležitějších institucionálních nástrojů je Státní fond životního prostředí ČR. Tato veřejnoprávní státní finanční instituce rozhodujícím způsobem podporuje environmentální investice municipálních i ostatních subjektů. Fond tedy konkrétně poskytuje přímou a nepřímou finanční podporu ve smyslu § 3 a § 4 zákona č. 388/91 Sb., o Státním fondu životního prostředí ČR, a to formou dotace, půjčky či příspěvku na částečnou úhradu úroků. O použití finančních prostředků Fondu rozhoduje ze zákona ministr životního prostředí České republiky. Poradním orgánem ministra je dle zákona o Fondu Rada Fondu. K podpoře financování jednotlivých projektů jsou vydávána Rozhodnutí ministra o poskytnutí podpory z Fondu. Kancelář Fondu zabezpečuje realizaci podpor, které vyplývají z Rozhodnutí ministra ŽP. Význam této instituce vzroste, protože se bude podílet na spolufinancování projektů hrazených z fondů EU – Fondu soudržnosti a Operačního programu Infrastruktura.

Důležitým krokem pro řízení informačních toků v resortu je zřízení středního článku řízení informačních toků (viz kap. 5 Informační nástroje). Tato instituce bude mít podobnou pozici v resortu jako má EEA vůči Evropské komisi, tj. zajišťuje svodný reporting, řídí akvizici informací, zajišťuje zpětnou vazbu.

Pro realizaci SPŽP hrají nezastupitelnou úlohu orgány regionální a místní samosprávy. Mají blíže k místě svého působení, a proto mohou daleko účinněji prosazovat konkrétní opatření ke zlepšení životního prostředí. Jsou také vystaveny tlaku

voličů, protože problematika životního prostředí bývá jedním z klíčových bodů volebních programů. Důležitým úkolem státní správy je proto zlepšit informovanost a metodické vedení regionální a místní samosprávy a zároveň podpora zpětné informační vazby z těchto samospráv na ústřední orgány.

S novou vyvíjející se legislativou v oblasti životního prostředí je třeba také seznámit soudy, zejména správní.

Další významnou skupinou jsou akademické obce, nejruznější obecně prospěšné organizace, občanská sdružení i jednotlivci, které mohou přispět nejruznějším způsobem – výzkumem, přímými aktivitami v tvorbě životního prostředí, osvětovou a kontrolní činností. Jejich činnost při řešení dílčích problémů je nezastupitelná. Tyto organizace je potřeba podpořit institucionálně, informačně – poskytováním veřejně přístupných včasných informací o stavu životního prostředí, finančně – udělováním grantů pro různé projekty a výzkumy v požadovaném zaměření a mediálně – zveřejňováním nebo oceňováním úspěšně realizovaných projektů.

Ani podnikatelský sektor nemusí být pouhým subjektem legislativních nebo ekonomických opatření SPŽP, ale může pomocí dobrovolných nástrojů (EMAS, EŠV) dát dobrý příklad ostatním podnikatelským subjektům, jak minimalizovat vliv podnikání na životní prostředí.

Opatření:

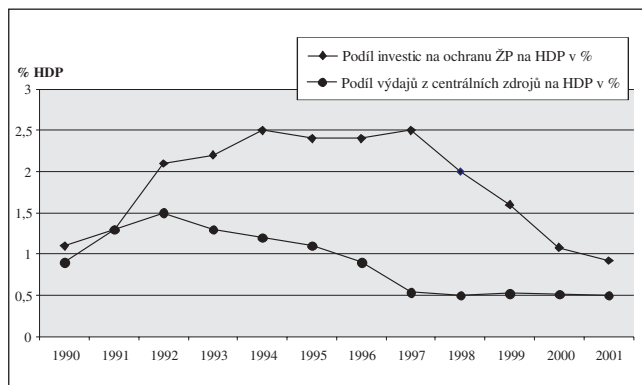
- zajistit spolupráci s institucemi Evropské unie, jako je např. Evropská environmentální agentura a nově vznikající Agentura pro chemické látky;
- zlepšit koordinaci a spolupráci s ostatními mezinárodními institucemi v oblasti životního prostředí, např. OECD, OSN, UNEP;
- využít Radu vlády pro udržitelný rozvoj k propagaci environmentálního pilíře udržitelného rozvoje;
- spolupracovat při vytváření informačního střediska technologií podporujících ekonomický růst při stabilitě nebo při poklesu spotřeby energie a surovin;
- zkvalitnit sbíraná data o produkci a nakládání s nebezpečnými odpady;
- vypracovat emisní projekce, emisní inventury a emisní monitoring;
- institucionálně zajistit obchodování s emisemi;
- zajistit institucionální zabezpečení problematiky změny klimatu;
- podpořit vytvoření krajských rad pro udržitelný rozvoj;
- zlepšit komunikaci mezi ústředními orgány státní správy, institucemi jimi zřízenými, kraji, akademickou obcí a občanskou společností;
- poskytovat průběžné informace o činnosti institucí a zveřejňovat je zejména na veřejně dostupných elektronických stránkách;
- spolupracovat s akademickou obcí na výzkumu a řešení úloh spojených s životním prostředím;
- posilovat zpětnou informační vazbu mezi institucemi místními, regionálními a centrálními;
- podporovat tvorbu regionálních a místních programů na zlepšování životního prostředí a na ochranu přírody a krajiny;
- podporovat řešení místních problémů na místní úrovni ve spolupráci a v dané lokalitě působícími místními občanskými sdruženími i s jednotlivými obyvateli;
- poskytovat informace podnikatelským subjektům v oblasti minimalizace dopadů podnikatelské činnosti na životní prostředí a lepší využití surovin a energie.

VI. Náklady a efektivnost navrhovaných cílů

1. Přehled aktuálního ekonomického vývoje

Vývoj financování opatření v oblasti životního prostředí úzce souvisí s vývojem makroekonomických indikátorů a je nutné vycházet z ekonomické situace České republiky. Tempo růstu hrubého domácího produktu ve stálých cenách roku 1995 dosáhlo v roce 2002 2,0 %, přičemž v roce 2003 se předpokládá růst 2,4 %. Vývoj v dalších letech lze vyčíst z grafu.

Vývoj hlavních makroekonomických indikátorů, údaje v %.

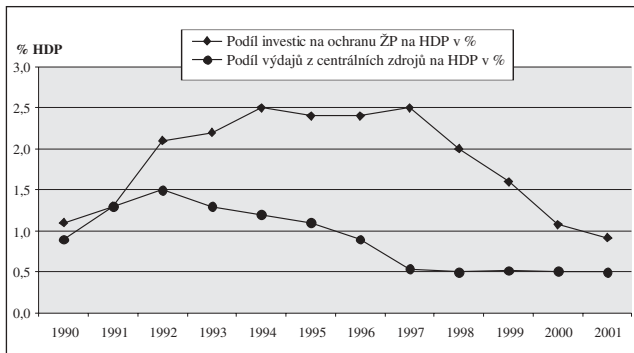
Zdroj: Makroekonomická predikce Ministerstva financí (červenec 2003)

V souvislosti s výší HDP na hlavu měřený Standardem kupní síly (umělé vyjádření parity kupní síly národních měn, které eliminuje efekt odlišné úrovně cen mezi jednotlivými zeměmi) je nutné uvést, že Česká republika je jako celek považována za oblast ekonomicky slabou, neboť HDP na 1 obyvatele nedosahuje 75 % úrovně průměru Evropské unie, a proto je vhodná pro poskytování podpory z veřejných prostředků. Průměr HDP na 1 obyvatele za předcházející období se pohybuje ve všech regionech srovnatelně (kromě Prahy) pod úrovní 60 % průměru zemí EU.

2. Vývoj a současný stav v oblasti financování ochrany životního prostředí v ČR

U statisticky sledovaných investic na ochranu životního prostředí došlo po roce 1990 k výraznému zvyšování celkově vynaložených investic, včetně úrovně podílu na HDP. V roce 1990 byly vynaloženy investice na ochranu životního prostředí ve výši 6 mld. Kč, tj. 1,1 % HDP, až na 28,3 mld. Kč v roce 1994, tj. 2,5 % HDP. V letech 1994 až 1997 podíl environmentálních investic na HDP mírně stagnoval, a to v roce 1995 a 1996 na 2,4 % HDP a 2,5 % HDP v roce 1997, kdy bylo vynaloženo 40,5 mld. Kč. Redukci environmentálních investic v letech 1998 až 2001 v běžných cenách ukazuje následující graf jako podíl na HDP v běžných cenách:

Podíl investic na ochranu životního prostředí na HDP v %

Centrální zdroje = státní rozpočet, FNM, SFŽP ČR.

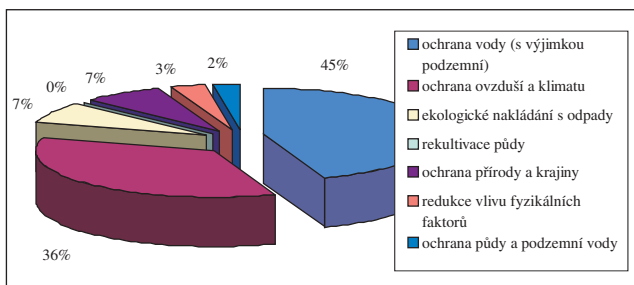
Zdroj: ČSÚ, MF, MŽP.

V roce 2001 se jednalo o podíl environmentálních investic ve výši 0,9 % HDP, což v podobě konkrétní znamená částku 19,9 mld. Kč. Podíl environmentálních investic na celkovém výdaji byl v roce 2001 ve výši 3,3 %.

V období 1994 až 1997 bylo téměř 60 % environmentálních investic směřováno na ochranu ovzduší a klimatu, které byly vyvolány zákonem č. 309/1991 Sb., o ochraně ovzduší, později nahrazený zákonem č. 86/2002 Sb. Výrazného snížení znečištění ovzduší bylo dosaženo investičními prostředky vynaloženými na koncové technologie „end of pipe“, např. filtry, lapače. U těchto technologií se nejedná o preventivní opatření před znečišťováním, ale pouze o snižování vzniklých emisí. Investice v oblasti ochrany vod byly v letech 1994 až 1997 stabilně na úrovni cca 10 mld. Kč (v roce 1994 ve výši 10,8 mld. Kč a v roce 1997 ve výši 11,3 mld. Kč), tj. v rozmezí 27 – 38 %. Celkové investice do životního prostředí činily cca 34,5 mld. Kč ročně v období 1994 až 1997.

Vývoj investic podle jednotlivých složek životního prostředí v porovnání roků 1997 a 2001 ukazuje přesun z výrazného investičního financování oblasti ochrany ovzduší v roce 1997 do oblasti ochrany vod týkající se především podpory odvádění a čištění odpadních vod. Investice vynakládané na ochranu ovzduší byly v letech 1994 – 1997 vyvolány zákonem o ochraně ovzduší. V současné době je kladem důraz především na implementaci směrnice Rady 91/271/EEC, o čištění městských odpadních vod, kde je nutné do konce roku 2010 zajistit výstavbu a rekonstrukci čistíren odpadních vod a kanalizací pro aglomerace kategorie 2 000 až 10 000 EO a požadovaný vyšší stupeň čištění pro čistírny odpadních vod nad 10 000 EO v citlivých oblastech.

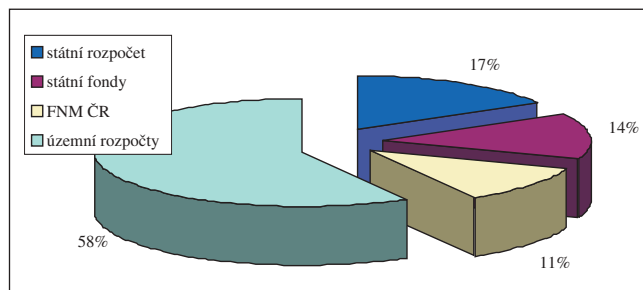
Podíl investice na ochranu životního prostředí podle jednotlivých složek v roce 2001

V roce 2001 tvořily vlastní zdroje investorů v absolutním vyjádření cca 12,5 mld. Kč, což odpovídá cca 63 % z celkových investic vynaložených na ochranu životního prostředí, a návratné úvěry 2,5 mld. Kč, tj. 12,5 %.

Výdaje na životní prostředí jsou významnou položkou výdajů veřejných rozpočtů. Explicitně vyjádřeno bylo v letech 1990 až 2001 vynaloženo v rámci statisticky sledovaných investic na ochranu životního prostředí 295,7 mld. Kč.

Výdaje ze státního rozpočtu, státních fondů, Fondu národního majetku a územních rozpočtů na ochranu životního prostředí v roce 2002

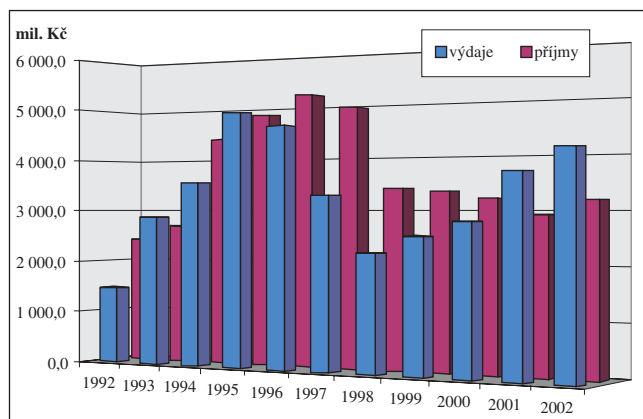
Výdaje Fondu národního majetku zahrnují finanční prostředky vynaložené na řešení starých ekologických škod vzniklých u podniků před privatizací. Výdaje státního rozpočtu v roce 2002 byly zaměřeny především na ochranu vody ve výši cca 1,1 mld. Kč a ochranu biodiverzity a krajiny ve výši cca 1,8 mld. Kč. Ze zdrojů státních fondů, tj. zejména Státního fondu životního prostředí ČR, byla nejvýrazněji financována oblast ochrany vody ve výši cca 1,9 mld. Kč a ochrany ovzduší ve výši cca 1,4 mld. Kč. Výdaje územních rozpočtů byly v roce 2002 směřovány především do oblasti ochrany vody ve výši cca 6,8 mld. Kč a nakládání s odpady ve výši cca 5,4 mld. Kč.

SFŽP patří mezi nejvýznamnější zdroj financování environmentálních investic v ČR.

Z finančních prostředků Státního fondu životního prostředí ČR bylo v letech 1992 – 2002 vydáno 36,1 mld. Kč.

Z tohoto grafu je patrné, že příjmy Fondu tvoří zejména poplatky za vypouštění odpadních vod do vod povrchových, poplatky za vypouštění škodlivých látek do ovzduší, poplatky podle zákona o odpadech, odvody za odnětí půdy ze zemědě-

Vývoj příjmů a výdajů Státního fondu životního prostředí ČR podle složek životního prostředí, 1992 – 2002

ského půdního fondu, poplatky za skutečný odběr podzemních vod ve výši 50 % jejich celkového objemu, úhrady odváděné do státního rozpočtu za vydobyté nerosty, pokuty uložené orgány správce Fondu a Českou inspekcí životního prostředí za porušení předpisů a opatření k ochraně životního prostředí, peněžní příjmy z postihu žadatelů za neoprávněné použití nebo zadržení prostředků Fondu, další příjmy stanovené obecně závaznými právními předpisy v jednotlivých úsecích životního prostředí.

Z celkových výdajů státního rozpočtu na ochranu životního prostředí v roce 2002 bylo 67 % vynaloženo na běžné výdaje především v oblasti ochrany biodiverzity a krajiny (zahrnuje výdaje na ochrana druhů a stanovišť, ochrana významných ekosystémů a lokalit, péče o vzhled obcí a veřejnou zeleň). Ze zdrojů Státního fondu životního prostředí ČR byla podporována z 89 % investiční opatření především v oblasti ochrany vody (odvádění a čištění odpadních vod, kaly, prevence znečištění vody, úprava drobných vodních toků) a ochrany ovzduší (odstranění tuhých emisí, odstraňování plynných emisí, změny technologií vytápění, opatření ke snižování produkce skleníkových plynů a plynů poškozujících ozónovou vrstvu, změnu výrobních technologií za účelem výrazného odstranění emisí, monitoring ochrany ovzduší). Z územních rozpočtů bylo uvolněno 55 % na běžné výdaje a z toho nejvíce do oblasti nakládání s odpady (sběr a svoz nebezpečných odpadů a komunálních odpadů, využívání a zneškodňování nebezpečných a komunálních odpadů, prevence vzniku odpadů, monitoring nakládání s odpady). Podrobnější informace o výdajích Státního fondu životního prostředí ČR podle jednotlivých programů jsou obsahem každoročně připravené a schválené Zprávy o činnosti Fondu.

Dalšími zdroji na financování projektů v oblasti životního prostředí jsou předvstupní fondy EU Phare a ISPA a mezinárodní finanční instituce např. úvěr od Evropské investiční banky. V posledních letech se podpora v rámci programu Phare soustředila na twinning projekty – působení dlouhodobých poradců (twinnerů) z členských států EU v určité oblasti (zejména v oblasti ochrany vod, ovzduší, IPPC a odpadů), a projekty investiční (např. přístroje na monitorování kvality ovzduší a vod, přístroje v oblasti odpadů a GMO, výpočetní technika, apod.). Na regionální úrovni je využíván program CBC Phare (Cross-Border Co-operation), který je zaměřený především na podporu investičních projektů do infrastruktury, a který bude po vstupu do EU nahrazen programem INTERREG III. V sektoru životního prostředí bylo nejvíce finančních prostředků ze CBC Phare alokováno na výstavbu, rekonstrukci a intenzifikaci čistíren odpadních vod a kanalizací. V rámci finančního nástroje ISPA (Instrument for Structural Policies for Pre-accession) je určen na podporu projektů ke zlepšení infrastruktury v oblasti životního prostředí a dopravy. V sektoru životního prostředí jsou finanční prostředky ISPA směřovány do následujících prioritních oblastí: ochrana vod, ochrana ovzduší a klimatu a nakládání s odpady. Úvěr Evropské investiční banky je využíván prostřednictvím rozpočtu Ministerstva zemědělství a jsou z něj podporovány opět projekty v oblasti infrastruktury ve vodním hospodářství.

Závěry vyplývající z vývoje a současného stavu financování v oblasti ochrany životního prostředí:

- podíl investic na ochranu životního prostředí se v letech 1994 – 1997 pohyboval v úrovni 2,4 a 2,5 % HDP, v absolutním vyjádření se jednalo o 28,3 mld. Kč v roce 1994 a o 40,5 mld. Kč v roce 1997, přičemž v roce 2001 se jednalo o podíl ve výši 0,9 % HDP, což odpovídá částce 19,9 mld. Kč,
- celkový podíl výdajů ze státního rozpočtu, státních fondů a Fondu národního majetku na HDP v letech 1994 – 1997 se snižoval z 1,2 % na 0,54 %, což odpovídá v roce 1994 částce 13,7 mld. Kč a v roce 1997 9,0 mld. Kč,
- celkové výdaje územních rozpočtů byly v letech 1997 – 2001 ve výši 119,3 mld. Kč, tj. ročně v průměru 23,9 mld. Kč,
- v roce 2002 byly celkové výdaje ze státního rozpočtu cca 4,95 mld. Kč, z toho kapitálové cca 1,63 mld. Kč, celkové výdaje státních fondů byly cca 4,2 mld. Kč, z toho kapitálo-

vé cca 3,7 mld. Kč, celkové výdaje územních rozpočtů byly 17,3 mld. Kč, z toho kapitálové cca 7,8 mld. Kč, celkové výdaje Fondu národního majetku na odstraňování ekologických škod byly cca 3,2 mld. Kč,

- v polovině 90. let byly vynakládány investiční prostředky především do oblasti ochrany ovzduší, zatímco v současné době se přesouvá nejvyšší podíl vynakládaných investic do oblasti ochrany vod,
- podíl environmentálních investic na HDP se od roku 1997 výrazně snižoval z 2,5 % až na 0,9 % v roce 2001, zatímco podíl výdajů z centrálních zdrojů (státní rozpočet, státní fondy, FNM) klesal od roku 1992 z 1,5 % na cca 0,5 % v roce 1997 a v letech 1997 – 2001 tento podíl stagnoval na úrovni cca 0,5 %. Celkové investiční náklady na implementaci legislativy ES v oblasti životního prostředí se předpokládají ve výši 285 mld. Kč, které musí být vynaloženy v období 2000 – 2010. Konkrétní finanční alokace jsou zahrnuty v dílčích dokumentech schválených vládou jako např. Rámcová strategie financování investic na zajištění implementace právních předpisů Evropských společenství v oblasti životního prostředí, Aktualizované strategie financování implementace směrnice Rady 91/271/EHS, o čištění městských odpadních vod, směrnice 91/676/EEC o ochraně vod před znečištěním dusičnany ze zemědělských zdrojů a směrnice Evropského parlamentu a Rady 94/62/ES o obalech a obalových odpadech, Implementační plán pro oblast Životní prostředí. V souvislosti s implementací Směrnice ES 2001/42/ES novelou zákona č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí, lze počítat se zvýšenými náklady pro výkon státní správy na MŽP a krajských úřadech (odhad pro rok 2004 38 mil. Kč, z toho kraje 35 mil. Kč).

V současné době je nutné při zajišťování finančních prostředků ze státního rozpočtu, státních fondů a územních rozpočtů při implementaci legislativy Evropských společenství vycházet ze schválené Koncepce reformy veřejných rozpočtů.

3. Předpokládané disponibilní zdroje financování

V souvislosti s poskytováním finančních podpor v oblasti ochrany životního prostředí na plnění požadavků legislativy Evropské unie jsou k dispozici disponibilní zdroje fondů Evropských společenství, mezinárodních finančních institucí (EIB, EBRD,...), státního rozpočtu, Státního fondu životního prostředí ČR, Fondu národního majetku a územních rozpočtů. Zdroje státního rozpočtu jsou výrazně omezeny schválenou Koncepcí reformy veřejných rozpočtů usnesením vlády č. 624 ze dne 23. června 2003. Jedním z hlavních cílů dané reformy je snížení deficitu veřejných rozpočtů a dosažení Maastrichtských kritérií.

Nejvýraznějším poskytovatelem finančních podpor na realizaci projektů je Státní fond životního prostředí ČR, v jehož možnostech je poskytování přímých finančních podpor formou dotace a půjčky a nepřímých finančních podpor formou příspěvku na částečnou úhradu úroků z úvěru.

Dalším předpokládaným zdrojem financování v následujícím období se jeví využití principu „PPP“ nebo-li spolupráce veřejného a soukromého sektoru na zajištění investičních opatření. Tato problematika byla podpořena i usnesením vlády č. 624 ze dne 23. června 2003 ke Koncepci reformy veřejných rozpočtů. Základními předpoklady pro použití financování pro-

jektu formou PPP jsou následující faktory: výsledný ekonomický přínos PPP musí být vyšší než ekonomický přínos při tradičním způsobu realizace projektu veřejným sektorem, přenesení rizik souvisejících s projektem na účastníka projektu, který je schopen lépe řídit případná rizika vyplývající z realizace – privátní sektor; veřejný sektor musí definovat standard požadovaných veřejných služeb – optimální zajištění veřejné služby při současném zvažování ekonomický aspektů; veřejná aktiva se zpravidla nepřevádějí na soukromého operátora PPP a převážně se po ukončení kontraktu aktiva veřejnému sektoru vrací, z toho důvodu je nutné jasně definovat pravidla údržby hodnoty veřejných aktiv spravovaných soukromým sektorem; v rámci projektů PPP musí být konkurence zajištěna a řízena tak, aby vedla k maximálnímu prosazení inovací v dané oblasti veřejných služeb.

4. Efektivita výdajů v oblasti životního prostředí

Hodnocení efektivnosti realizovaných opatření se provádí na základě komparativních metod metody porovnáním mezi vynaloženými finančními prostředky a dosaženými přínosy. V oblasti životního prostředí porovnáváme náklady vynaložené na zlepšení stavu životního prostředí s dosaženými environmentálními efekty (např. snížení emisí dané škodliviny do ovzduší, do vody).

Efektivita opatření realizovaných v oblasti životního prostředí je nejpodrobněji sledována, kromě výzkumných pracovišť, v rámci Státního fondu životního prostředí ČR v rozsahu následujících ukazatelů:

- měrná finanční náročnost, která je dána poměrem vložených prostředků z Fondu a odstraněného jednotkového znečištění,
- odstranění jednotkového znečištění na obyvatele lokality, okresu resp. regionu za rok, kde je opatření realizováno,
- odstranění jednotkového znečištění na obyvatele lokality, okresu resp. regionu za rok, kde je opatření realizováno a vztaheno k vloženým finančním prostředkům.

K zjišťování efektivnosti realizovaných opatření ve vazbě na poskytnutí finančních podpor ze Státního fondu životního prostředí ČR jsou sledovány i ekologické přínosy, které jsou zjišťovány ex-ante i následně ex-post. Znamená to, že se vyhodnocují předpokládané ekologické přínosy podle uzavřené smlouvy o podpoře a skutečné přínosy zjištěné v rámci závěrečného vyhodnocení akce. Na základě uvolňování finančních prostředků 10 % podpory až po úspěšné kolaudaci je stimulovalo plnění projektovaných parametrů podporovaných staveb. Efektivnost je Státním fondem životního prostředí sledována z hlediska ekonomického i environmentálního a obě kritéria mají stejný význam pro rozhodování. Ve smyslu principu udržitelného rozvoje je nutné sledovat efektivnost z hlediska ekonomického, environmentálního a sociálního.

Nadále je v průběhu realizace cílů a opatření v oblasti životního prostředí prováděna ekonomická analýza včetně posouzení jejich reálnosti z hlediska proveditelnosti. V souvislosti s naplňováním cílů politiky životního prostředí jsou kvantifikovány i dodatečné náklady v rámci celkových nákladů na realizaci nutných opatření. Finanční dopady opatření v oblasti životního prostředí jsou vždy specifikovány z hlediska zdroje financování, tj. na finanční prostředky z veřejných zdrojů, zahraničních zdrojů a soukromých zdrojů.

VII. Ukazatele životního prostředí

Environmentální ukazatele jsou vhodně zvolené sumární ukazatele, které jsou základem posuzování nejen stavu životního prostředí, ale i účinnosti a adekvátnosti politických rozhodnutí, tj. politiky ochrany životního prostředí jako celku.

Zpočátku byly používané ukazatele vysloveně environmentálního charakteru, postupně byly příslušné indikátorové systémy rozšiřovány s ohledem na problematiku udržitelného rozvoje, tj. byly do nich zahrnovány i ukazatele z rozhraní sféry sociální/environmentální a ekonomicko/environmentální.

Česká republika, konkrétně MŽP, se započala vážněji zabývat problematikou ukazatelů asi v polovině devadesátých let, přičemž se vycházelo ze systému OECD, kde se ukazatele staly nástrojem hodnocení účinnosti environmentální politiky členských zemí OECD. Indikátory OECD jsou založeny na konceptuálním modelu interakce „vliv-stav-odezva“ mezi lidskou společností a životním prostředím. OECD přijala tři kritéria pro konstrukci a výběr environmentálních ukazatelů – a) relevance k politice ochrany životního prostředí a ke globálním problémům, b) schopnost indikovat změny, a c) srozumitelnost a snadná interpretovatelnost. Většina indikátorů jsou relativní

veličiny vztažené na jednotku rozlohy, na obyvatele, na jednotku HDP apod.

Rozsáhlý soubor ukazatelů byl vypracován také pro potřebu Státní politiky životního prostředí a je rozdělen do dvou skupin:

- a) sociální a ekonomické ukazatele
- b) environmentální ukazatele.

Přehled vybraných ukazatelů zařazených do Státní politiky životního prostředí vychází z původní koncepce základní sady environmentálních ukazatelů vyvinutých začátkem 90tých let v OECD, avšak byl pro potřebu SPŽP přepracován a modifikován. Především byly pro možnost srovnání stavu životního prostředí v ČR se situací v zahraničí zařazeny hodnoty ukazatelů u států EU, a to jednak průměrné hodnoty pro EU-15 a dále maximální a minimální hodnoty v rámci EU-15. Konkrétní hodnoty pro výpočet jednotlivých ukazatelů nebo přímo jejich hodnoty byly většinou převzaty z každoročně publikovaných Zpráv o životním prostředí v ČR¹⁾, což je dokument zpracovaný MŽP, který podle zákona č. 123/1998 Sb., o právu na informace o životním prostředí, podléhá schválení vládou a projednání Parlamentem ČR.

Údaje vztahující se k roku 2005 a 2010 jsou pouze indikativní a mají ukázat žádoucí směr vývoje v oblasti ochrany životního prostředí.

1) Eventuální rozdíly v hodnotách některých ukazatelů ve srovnání s jinými zdroji statistických dat o ČR vyplývají většinou z odlišných metodických přístupů, jiných definic, či přebírání některých základních údajů (např. HDP) ze zahraničních zdrojů

PŘEHLED VYBRANÝCH UKAZATELŮ ČR A EU

Indikátor	Průměr EU-15 ¹⁾	Max. EU-15 ¹⁾	Min. EU-15 ¹⁾	1990 ČR	1994 ČR	1998 ČR	1999 ČR	2000 ČR	2002 ČR	Žádoucí stav 2005	Žádoucí trend do 2010
A) Sociální a ekonomické indikátory											
1) HDP (1000 USD na obyvatele)²⁾	21,96	42,60 (LU)	14,96 (EL)	12,94	11,67	12,71	12,78	13,21	14,00	.	.
2) Hustota populace (obyvatel.km⁻²)	116,3	383,5 (NL)	15,3 (FI)	131,4	131,1	130,5	130,4	130,3	129,3	.	.
3) Nezaměstnanost jako % pracovní síly	8,4	14,1 (ES)	1,9 (LU)	0,7	3,2	7,5	9,4	8,8	9,8	.	.
4) Celkové primární zdroje energie											
- tuzemská spotřeba primárních energetických zdrojů (TSPEZ) (toe.obyvate ⁻¹) ⁴⁾	3,87	8,42 (LU)	2,46 (PT)	4,78	3,89	3,85	3,77	3,85	3,99 ³⁾	3,8	↓
- energetická náročnost tvorby HDP (toe.1000 USD HDP ⁻¹) ⁴⁾	0,18	0,27 (FI)	0,14 (IT, DK)	0,37	0,33	0,30	0,29	0,29	0,28 ³⁾	0,26	↓
- struktura TSPEZ podle zdrojů (%) ⁵⁾	x	x	x	100	100	100	100	100	100 ³⁾	100	.
-- tuhá paliva (hnědé a černé uhlí vč. koksu, brikety) bez dřeva	14,5	32,4 (EL)	2,7 (LU)	64,3	57,5	51,8	48,7	51,6	52,9 ³⁾	45	.
-- kapalná paliva (ropa)	40,6	63,4 (PT)	28,2 (EL)	17,1	18,5	18,7	19,7	18,3	16,8 ³⁾	18	.
-- plynná paliva (zemní plyn)	23,2	45,8 (NL)	6,1 (EL)	10,9	14,4	19,3	19,7	18,5	17,3 ³⁾	16	.
-- jaderná energie	15,4	42,1 (FR)	0 ⁶⁾	6,7	8,4	8,7	9,0	8,6	10,6 ³⁾	16	.
-- obnovitelné zdroje celkem	6,2	31,8 (SE)	1,2 (UK)	0,9	1,2	1,5	2,6	2,8	2,2 ³⁾	5	↑
z toho:											
--- dřevo ⁷⁾	.	.	.	0,6	0,8	1,0	1,2	1,1	0,7 ³⁾	1,5	↑
--- vodní energie ⁸⁾	.	.	.	0,3	0,4	0,3	0,4	0,4	0,5 ³⁾	0,4	↑
-- ostatní obnovitelné zdroje ⁹⁾	.	.	.	.	.	0,2	1,1	1,3	1,0 ³⁾	3,1	↑
- druhotné zdroje energie ¹⁰⁾	.	.	.	.	.	.	0,2	0,2	0,2 ³⁾	.	.
5) Doprava											
- podíl železnice na nákladové dopravě % ¹¹⁾	13,6	46,7 (LU)	2,7 (EL)	69,2	42,3	35,0	30,6	30,3	25,4	33	↑
- celkový počet osobních vozů na 100 obyvatel	46,2	58,4 (LU)	27,0 (EL)	23,3	28,3	33,9	33,4	33,5	35,7	33	.
- hustota silniční sítě (km.100 km ⁻²)	106	482 (BE)	23 (FI)	70,8	71,0	70,2	70,3	70,3	70,3	70	.
- hustota sítě dálničního typu (km.10 000 km ⁻²)	165	660 (NL)	16 (FI)	42,5	49,5	63,1	63,3	63,3	65,7	.	.
- spotřeba energie (toe.mil. USD HDP ⁻¹) ⁴⁾	38,3	46,7 (EL, ES)	33,5 (IT)	23,5	24,1	29,3	31,2	31,0	31,8	31	↓
- spotřeba energie (toe.obyvate ⁻¹) ⁴⁾	0,84	1,06 (IR)	0,67 (PT)	0,30	0,28	0,37	0,40	0,41	0,44	0,4	↓
6) Zemědělství¹²⁾											
- zemědělská půda jako % celkové rozlohy státu	43,4	69,3 (UK)	6,8 (FI)	54,4	54,3	54,3	54,3	54,3	54,2	54	.
- zornění (%)	60,1	94,8 (FI)	23,9 (IR)	75,1	74,1	72,4	72,3	72,0	71,8	70	↓
- spotřeba dusíkatých hnojiv t.km ² obdělávané půdy	10,8	37,4 (IR)	4,2 (PT)	9,0	5,8	5,3	5,1	5,9	7,2	7	↓
- spotřeba fosforečných hnojiv t.km ² obdělávané půdy	3,6	9,3 (IR)	1,4 (SE)	5,7	1,0	1,3	0,9	1,1	1,2	1,2	↓
- zjevná spotřeba pesticidů v kg účinné látky na km ² orné půdy	354,6	1191,5 (BE)	52,5 (FI)	277,1	116,5	133,4	135,6	139,9	152,8	150	↓

Indikátor	Průměr EU-15 ¹⁾	Max. EU-15 ¹⁾	Min. EU-15 ¹⁾	1990 ČR	1994 ČR	1998 ČR	1999 ČR	2000 ČR	2002 ČR	Žádoucí stav 2005	Žádoucí trend do 2010
- hustota chovu skotu (ks.km ⁻² zemědělské půdy) ¹³⁾	58,9	202,7 (BE)	6,9 (EL)	78,4	47,4	38,7	36,8	37,0	34,5	35	.
- hustota chovu ovcí a koz (ks.km ⁻² zemědělské půdy) ¹³⁾	90,9	174,2 (IR)	5,2 (FI)	11,0	4,9	3,0	2,0	2,7	2,7	2,7	.
- hustota chovu prasat (ks.km ⁻² zemědělské půdy) ¹³⁾	88,4	671,8 (NL)	10,6 (EL)	106,6	90,3	93,4	86,1	84,0	78,7	80	.
7) Zahraniční rozvojová pomoc											
- v USD na obyvatele	67,0	311,6 (DK)	21,3 (EL)	.	.	.	.	3,8 ¹⁵⁾	4,2	8	↑
- % hrubého národního důchodu ¹⁴⁾	0,23	1,06 (DK)	0,13 (IT)	.	.	.	.	0,07 ¹⁵⁾	0,06	↑	↑
B) Environmentální indikátory											
8) Emise oxidu uhličitého (CO₂)											
- emise v t CO ₂ na 1000 USD HDP	0,40	0,65 (EL)	0,27 (SE)	1,21	1,05	0,95	0,90	0,92	0,87 ¹⁵⁾	↓	↓
- emise v t CO ₂ na obyvatele	8,8	12,4 (BE)	6,3 (SE)	15,7	12,2	12,1	11,5	12,1	12,2 ¹⁵⁾	11	↓
- emise na jednotku TSPEZ (t CO ₂ /toe) ⁴⁾	2,3	3,7 (EL)	1,2 (SE)	3,28	3,14	3,15	3,05	3,14	3,05 ¹⁵⁾	2,9	↓
9) Emise oxidu siřičitého (SO₂)											
- emise v kg SO ₂ na 1000 USD HDP	0,85	3,40 (EL)	0,16 (LU)	13,80	9,99	3,35	2,04	1,95	1,66	1,5	↓
- emise v tunách SO ₂ na km ² území	2,2	6,7 (BE)	0,2 (SE)	23,5	15,3	5,6	3,4	3,3	3,0	3,0	↓
- emise v kg SO ₂ na obyvatele	18,6	50,9 (EL)	5,2 (DK)	178,5	116,5	42,5	26,1	25,7	23,3	22	↓
10) Emise oxidů dusíku (NO_x)											
- emise v kg NO ₂ na 1000 USD HDP	1,2	2,4 (EL)	0,9 (DE)	4,11	3,13	2,45	2,38	2,37	2,23	2	↓
- emise v tunách NO ₂ na km ² území	3,1	11,9 (BE)	0,6 (SE)	7,0	4,8	4,1	4,0	4,1	4,0	3,9	↓
- emise v kg NO ₂ na obyvatele	27,0	45,5 (FI)	19,9 (DE)	53,2	36,6	31,2	30,4	31,2	31,2	30	↓
11) Ovzduší ve městech¹⁶⁾											
- průměrná roční koncentrace SO ₂ (μg m ⁻³), u ČR rozmezí 9 měst	1,0 - 26,0	26,0 (Genoa)	1,0 (Tampere)	23 - 60	12 - 41	8 - 20	6 - 12	5 - 10	4 - 11	4 - 9	↓
- průměrná roční koncentrace NO ₂ (μg m ⁻³), u ČR rozmezí 9 měst	18,3 - 74,4	74,4 (Milano)	18,3 (Stockholm)	19, 78 ¹⁷⁾	18 - 38	22 - 33	20 - 33	17 - 33	17 - 36	15 - 30	↓
12) Odpady a odpadové hospodářství											
- produkce komunálního odpadu (kg.obyvateľ ⁻¹ rok ⁻¹)	499	664 (DK)	429 (EL)	258 ¹⁸⁾	223 ¹⁸⁾	441	408	415	465 ³⁾	460	↓
z toho:											
-- recyklováno (%)	16 ¹⁹⁾	40 (BE)	1 (LU)	.	.	.	7	5	10 ¹⁵⁾	15	↑
-- spalováno (%)	17 ²⁰⁾	59 (LU)	6 (ES, IT)	0 ¹⁸⁾	0 ¹⁸⁾	5	8	8	14 ²¹⁾	17	↑
-- skládkováno (%)	56	91 (EL, IR)	10 (DK)	98 ¹⁸⁾	98 ¹⁸⁾	62	65	60	63 ³⁾	60	↓
- množství recyklovaného papíru z celkově vzniklého množství (%)	51 ²²⁾	70 (DE)	10 (IR)	.	.	38 ²³⁾	39 ²³⁾	42 ²³⁾	50 ³⁾	55	↑
- množství recyklovaného skla z celkově vzniklého množství (%)	54 ²²⁾	89 (FI)	26 (EL, UK)	.	.	.	.	.	32 ³⁾	40	↑
- množství průmyslového odpadu ze zpracovatelského sektoru, kg na 1000 USD HDP	41,9 ²⁴⁾	129,1 (FI)	18,2 (IT)	140 ¹⁸⁾	164 ¹⁸⁾	68	67	57	67 ³⁾	.	.

Státní politika životního prostředí

Indikátor	Průměr EU-15 ¹⁾	Max. EU-15 ¹⁾	Min. EU-15 ¹⁾	1990 ČR	1994 ČR	1998 ČR	1999 ČR	2000 ČR	2002 ČR	Žádoucí stav 2005	Žádoucí trend do 2010
- produkce nebezpečného odpadu, kg na 1000 USD HDP	5,1 ²⁵⁾	7,5 (FR)	1,0 (SE)	.	15 ²³⁾	26	18	19	17 ³⁾	15	↓
- množství vyhořelého jaderného paliva, kg těžkého kovu (TK) na 1000 obyvatel	7,8	28,2 (SE)	0 ⁶⁾	5,2	4,5	4,2	4,2	4,4	3,9	.	.
- množství vyhořelého jaderného paliva (tuny TK) na jednotku TSPEZ, (t TK.Mtoe ⁻¹)	2,0	5,3 (SE)	0 ⁶⁾	1,1	1,1	1,1	1,1	1,0	1,0	.	.
13) Voda a vodní hospodářství, odpadní vody											
odběry vody celkem (% dostupných zdrojů)	14,9	43,8 (BE)	1,5 (SE)	36,3	17,2	16,3	13,7	12,8	7,4	.	.
odběry vody celkem (m ³ .obyvatel ⁻¹ .rok ⁻¹)	587	1 110 (PT)	140 (DK)	350	251	221	192	187	180	170	↓
odběry vody pro veřejné zásobování (m ³ obyvatele ⁻¹ .rok ⁻¹)	106 ²⁶⁾	176 (IT)	67 (DE)	121	99	82	78	78	74	74	↓
pitná voda (% obyvatelstva zásobované z veřejných vodovodů)	96 ²⁷⁾	100 (NL)	83 (PT)	83,2	85,5	86,2	86,9	87,1	89,8	90	↑
- připojení na veřejnou kanalizaci (% populace)	85,8 ²⁸⁾	97,9 (NL)	67,5 (EL)	72,6	73,0	74,4	74,6	74,8	77,4	80	↑
- z toho čištěno (% populace)	75,7 ²⁹⁾	97,9 (NL)	38,6 (BE)	52,8	60,0	67,9	70,9	71,6	69,8	72	↑
-- jen mechanicko-biologicky (% populace)	68,1 ³⁰⁾	. ³¹⁾	. ³¹⁾	.	.	.	61 - 63 ³⁷⁾	.	14,8	.	.
-- do třetího stupně (% populace)	40,6 ³²⁾	87,0 (SE)	3,3 (ES)	.	.	.	8 - 10 ³⁷⁾	.	54,8	.	.
14) Lesy a lesní hospodářství											
- plocha lesů (% rozlohy státu)	39	76 (FI)	9 (IR, NL)	33,35	33,34	33,40	33,40	33,44	33,51	33,7	↑
- intenzita využívání zdrojů dřeva, těžba jako podíl celkového běžného přírůstu	0,61	0,85 (BE)	0,27 (IT)	0,78	0,67	0,76	0,76	0,73	0,72	0,7	↓
- roční těžba, změna vzhledem k roku 1980 (= 100%)	.	+342 (IR)	- 12,3 (DK)	- 2,2	- 12,3	+ 2,7	+ 4,2	+ 6,0	+ 6,7	.	.
- roční celkový běžný přírůst, změna vzhledem k roku 1980 (= 100%)	.	+ 172 (IT)	+ 2,9 (EL)	- 0,6	+ 4,3	+ 7,6	+ 9,9	+ 15,8	+ 18,3	20	.
- export dřeva a dřevařských výrobků (% celkového národního exportu)	.	20,6 (FI)	0,3 (EL, IR)	.	0,83	0,56	0,59	0,34	0,32	.	.
15) Biodiverzita, chráněná území											
- % ohrožených druhů savců	26	52 (LU)	7 (EL)	59	35	35	35	35	29 ³³⁾	.	.
- % ohrožených druhů ptáků	21	50 (LU)	7 (UK)	52	49	57	57	57	48 ³³⁾	.	.
- % ohrožených druhů ryb	33	82 (NL)	7 (FR)	61	28	28	28	28	62 ³³⁾	.	.
- % ohrožených druhů plazů	47	100 (LU)	6 (EL)	91	-	100	100	100	73 ³³⁾	.	.
- % ohrožených druhů obojživelníků	48	100 (AT)	2 (ES)	95	95	95	95	95	76 ³³⁾	.	.
- % ohrožených druhů cévnatých rostlin	14	39 (AT)	1 (IR)	59	45	45	45	45	61 ³³⁾	.	.
- velkoplošná chráněná území (% rozlohy státu)	12,1	32,0 (DK)	0,9 (IR)	13,3	14,4	15,5	15,7	15,9	15,9	16	↑
-- vyjádřeno jako ha. 1000 obyvatel ⁻¹ .	103,7	553 (FI)	8,4 (BE)	101,2	111,4	118,7	120,8	122,2	122,6	123	↑
16) Výdaje na ochranu životního prostředí³⁴⁾											
Výdaje celkem (% HDP)	1,2	1,8 (NL)	0,6 (EL)	1,0	2,4	1,9	1,5	1,0	0,9 ¹⁵⁾	.	.
- veřejné rozpočty (% HDP)	0,7 ³⁵⁾	1,2 (NL) ³⁵⁾	0,4 (UK) ³⁵⁾	.	0,8	0,6	0,6	0,5	0,5 ¹⁵⁾	.	.

Indikátor	Průměr EU-15 ¹⁾	Max. EU-15 ¹⁾	Min. EU-15 ¹⁾	1990 ČR	1994 ČR	1998 ČR	1999 ČR	2000 ČR	2002 ČR	Žádoucí stav 2005	Žádoucí trend do 2010
- soukromý sektor (% HDP)	0,5 ³⁶⁾	0,7 (AT,DE) ³⁶⁾	0,2 (PT) ³⁶⁾	.	1,6	1,3	0,9	0,5	0,4 ¹⁵⁾	.	.
Výdaje celkem (USD obyvatel ⁻¹)	249	372 (NL)	100 (EL)	129	280	241	192	132	123 ¹⁵⁾	.	.
- veřejné rozpočty (USD.obyvateľ ⁻¹)	145 ³⁵⁾	264 (NL) ³⁵⁾	59 (EL) ³⁵⁾	.	93	75	77	66	68 ¹⁵⁾	.	.
- soukromý sektor (USD.obyvateľ ⁻¹)	105 ³⁶⁾	144 (DE) ³⁶⁾	33 (PT) ³⁶⁾	.	187	166	115	66	55 ¹⁵⁾	.	.

- 1) Průměrné hodnoty pro EU-15 a hodnoty pro jednotlivé státy EU pokrývají zhruba období 1998, 1999 až 2000, spíše výjimečně rok 2001 a v jednotlivých případech i období před rokem 1998.
- 2) HDP používané v tomto přehledu je vyjádřeno v USD podle parity kupní síly vzhledem k roku 1995, konkrétní hodnoty byly převzaty z OECD Economic Outlook, June 2003.
- 3) Předběžné údaje.
- 4) 1 toe = 41,868 GJ = 11,630 MWh.
- 5) U struktury TSPEZ podle zdrojů (%) se jedná o odhad MŽP ve spolupráci s ČSÚ; hlavní pozornost byla věnována podchycení všech obnovitelných zdrojů energie, např. v kategorii tuhých paliv oddělením fosilních zdrojů energie (uhlí, brikety, koks) od dřeva.
- 6) Ze států EU-15 nejsou jaderná zařízení pro získávání energie instalována v Rakousku, Irsku, Itálii, Dánsku, Řecku, Portugalsku a Lucembursku.
- 7) Uvedený podíl vyplývá z výpočtu provedeného za předpokladu, že minimálně 65 % paliva v kategorii Ostatních tuhých paliv je dřevo.
- 8) U vodní energie jsou zahrnuty velké a malé vodní elektrárny, u malých vodních elektráren jen jejich větší část. Z pochopitelných důvodů nejsou zahrnuty přečerpávací vodní elektrárny.
- 9) Jedná se o solární, větrnou a geotermální energii, dále o bi-naftu, bioplyn apod.
- 10) Zahrnuta je tepelná a elektrická energie získaná spalováním komunálního a průmyslového odpadu.
- 11) U podílu železnice na celkové nákladové dopravě je kalkulace u EU-15 provedena na základě celkových tuno-kilometrů se zahrnutím příbřežní obchodní plavby.
- 12) Zemědělské údaje pro EU-15 bez Lucemburska.
- 13) U průměru EU-15, EUmin a EUmax jsou počty domácích zvířat vztaženy na jednotku využívané zemědělské půdy (tzv. utilised agricultural area).
- 14) Hrubý národní důchod (HND) je podle MF součet HDP a salda čistých prvotních důchodů se zahraničím. Představuje úhrn prvotních příjmových důchodů rezidentů (náhrady zaměstnancům, čisté daně na výrobu a dovoz, důchody z vlastnictví, hrubý provozní přebytek). U hodnot za ČR je výpočet proveden podle nové metodiky jako podíl HND se zahrnutím příspěvků mezinárodním organizacím (např. OSN, OECD apod.).
- 15) Hodnoty za rok 2001.
- 16) U ČR se uvádí jen rozmezí průměrných ročních koncentrací ve velkých městech (Brno, České Budějovice, Hradec Králové, Liberec, Olomouc, Ostrava, Plzeň, Praha a Ústí nad Labem). Výpočet příslušného „průměru průměrů“ pro EU-15 a pro města v ČR nelze provést.
- 17) Hodnoty u NO: (1990) jen pro Ostravu a Ústí nad Labem.
- 18) Za roky 1990 a 1994 se jedná o hrubý odhad MŽP podle starších publikací o stavu životního prostředí v ČR.
- 19) Jedná se o průměr EU-14 (bez Finska).
- 20) Jedná se o průměr EU-13 (bez Irsko a Řecko).
- 21) Jen spalování odpadu s využitím získané energie.
- 22) Jedná se o průměr EU-14 (bez Lucemburska).
- 23) Údaje za roky 1998, 1999 a 2000 z OECD (OECD Environmental Data Compendium 2002).
- 24) Jedná se o průměr EU-13 (bez Rakouska a Lucemburska).
- 25) Jedná se o průměr EU-11 (bez Belgie, Řecko, Nizozemí a Španělska).
- 26) Jedná se o průměr EU-14 (bez Irsko).
- 27) % obyvatel připojených na veřejný vodovod (public water supply): průměr EU-15 pro období 1996 – 2001.
- 28) Jedná se o průměr EU-14 (bez Španělska).
- 29) Všechny státy EU-15.
- 30) Jedná se o průměr EU-12 (bez Finska, Francie a Portugalska).
- 31) Pořadí států nelze uvádět.
- 32) Jedná se o průměr EU-13 (bez Francie a Portugalska).
- 33) Pro rok 2002 bylo použito červených seznamů vytvořených podle kritérií IUCN.
- 34) U ČR se jedná jen o investice.
- 35) Výdaje veřejného sektoru zahrnují vládní instituce a neziskové organizace sloužící domácnostem.
- 36) Výdaje soukromého sektoru zahrnují finanční instituce a nefinanční podniky.
- 37) Hrubý odhad MŽP ve spolupráci s VÚV TGM.

VIII. Přílohy

Příloha 1:

Současný stav české právní úpravy

Ochrana životního prostředí je řešena v různé míře podrobností ve značném množství právních norem. Uvedený soubor předpisů v zásadě pokrývá celou oblast ochrany životního prostředí. Je však založen na koncepci resortního přístupu, který obtížněji zajišťuje udržitelný rozvoj. Podle běžné kategorizace práva životního prostředí upravuje tuto problematiku několik skupin právních předpisů.

Ústavně právní základ ochrany životního prostředí je upraven v ústavním zákoně č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky (čl. 7), a v Listině základních práv a svobod, ústavní zákon č. 2/1993 Sb. (čl. 35).

Průřezová právní úprava je obsažena v tzv. horizontálních nebo průřezových právních předpisech, tj. předpisech vztahujících se na celé životní prostředí, obecně, nikoli jen na některou jeho část nebo složku. Do této kategorie předpisů patří především:

- zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, ve znění pozdějších předpisů;
- zákon č. 76/2002 Sb., o integrované prevenci a omezení znečištění, o integrovaném registru znečišťování a o změně některých zákonů (zákon o integrované prevenci), ve znění zákona č. 521/2002 Sb.;
- zákon č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o posuzování vlivů na životní prostředí);
- zákon č. 244/1992 Sb., o posuzování vlivů rozvojových koncepcí a programů na životní prostředí, ve znění pozdějších předpisů;
- zákon č. 123/1998 Sb., o právu na informace o životním prostředí, ve znění pozdějších předpisů;
- zákon č. 50/1976 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Druhou kategorií předpisů jsou předpisy upravující ochranu složek životního prostředí, tedy ovzduší, vody a půdy, včetně horninového prostředí. Patří sem zejména:

- zákon č. 86/2002 Sb., o ochraně ovzduší a o změně některých dalších zákonů (zákon o ochraně ovzduší), ve znění zákona č. 521/2002 Sb.;
- zákon č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon), ve znění pozdějších předpisů;
- zákon č. 274/2001 Sb., o vodovodech a kanalizacích pro veřejnou potřebu a o změně některých zákonů (zákon o vodovodech a kanalizacích), ve znění pozdějších předpisů;
- zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů;
- zákon č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu, ve znění pozdějších předpisů;
- zákon č. 62/1988 Sb., o geologických pracích, ve znění pozdějších předpisů;
- zákon č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství (horní zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Do třetí kategorie předpisů se řadí předpisy upravující ochranu ekosystémů. Jde především o:

- zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů;

- zákon č. 16/1997 Sb., o podmínkách dovozu a vývozu ohrožených druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin a dalších opatřeních k ochraně těchto druhů a o změně a doplnění zákona ČNR č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů;
- zákon č. 162/2003 Sb., o podmínkách provozování zoologických zahrad a o změně některých zákonů (zákon o zoologických zahradách);
- zákon č. 276/2003 Sb., o Antarktídě a o změně některých zákonů;
- zákon č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně a doplnění některých zákonů (lesní zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Čtvrtou kategorií jsou předpisy upravující ochranu životního prostředí před některými druhy ohrožení. Jde především o tyto zákony;

- zákon č. 185/2001 Sb., o odpadech, ve znění pozdějších předpisů;
- zákon č. 477/2001 Sb., o obalech a o změně některých zákonů (zákon o obalech);
- zákon č. 18/1997 Sb., o mírovém využívání jaderné energie a ionizujícího záření (atomový zákon) a o změně a doplnění některých zákonů;
- zákon č. 157/1998 Sb., o chemických látkách a chemických přípravcích a o změně některých dalších zákonů (do dne vstupu ČR do EU);
- zákon č. 356/2003 Sb., o chemických látkách a chemických přípravcích a o změně některých zákonů (s účinností od dne vstupu ČR do EU);
- zákon č. 353/1999 Sb., o prevenci závažných havárií způsobených vybranými nebezpečnými chemickými látkami a chemickými přípravky a o změně zákona č. 425/1990 Sb., o okresních úřadech, úpravě jejich působnosti a o některých dalších opatřeních s tím souvisejících, ve znění pozdějších předpisů, (zákon o prevenci závažných havárií), ve znění pozdějších předpisů;
- zákon č. 153/2000 Sb., o nakládání s geneticky modifikovanými organismy a produkty a o změně některých souvisejících zákonů;
- zákon č. 147/1996 Sb., o rostlinolékařské péči a změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů;
- zákon č. 156/1998 Sb., o hnojivech, pomocných půdních látkách, pomocných rostlinných přípravcích a substrátech a o agrochemickém zkoušení zemědělských půd (zákon o hnojivech), ve znění pozdějších předpisů;

Pátou kategorií jsou předpisy upravující organizační zajištění ochrany životního prostředí. Patří mezi ně zejména:

- zákon č. 282/1991 Sb., o České inspekci životního prostředí a její působnosti v ochraně lesa;
- zákon č. 388/1991 Sb., o Státním fondu životního prostředí České republiky ve znění pozdějších předpisů.

Příloha 2:

Nástroje zapojování veřejnosti

Právo na informace

- zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 123/1998 Sb., o právu na informace o životním prostředí, ve znění pozdějších předpisů

Účastenství na rozhodování správních úřadů

- zákon č. 71/1967 Sb., o správním řízení (správní řád), ve znění pozdějších předpisů (zejm. § 14)
- zákon č. 50/1976 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů (zejm. § 21, § 34)
- zákon č. 244/1992 Sb., o posuzování vlivů rozvojových koncepcí a programů na životní prostředí, ve znění pozdějších předpisů (§ 14)
- sdělení č. 91/2001 Sb.m.s., o přijetí Úmluvy o posuzování vlivů na životní prostředí přesahujících hranice států (ESPOO)
- zákon č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o posuzování vlivů na životní prostředí)

- zákon č. 76/2002 Sb., o integrované prevenci a omezení znečištění, o integrovaném registru znečišťování a o změně některých zákonů (zákon o integrované prevenci) (zejm. § 7)
- zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů (zejm. § 70)
- zákon č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon), ve znění pozdějších předpisů (např. hlava IV, hlava IX)
- zákon č. 86/2002 Sb., o ochraně ovzduší a o změně některých dalších zákonů (zákon o ochraně ovzduší) (např. § 36)
- zákon č. 353/1999 Sb., o prevenci závažných havárií způsobených vybranými nebezpečnými chemickými látkami a chemickými přípravky a o změně zákona č. 425/1990 Sb., o okresních úřadech, úpravě jejich působnosti a o některých dalších opatřeních s tím souvisejících, ve znění pozdějších předpisů, (zákon o prevenci závažných havárií) (hlava V)
- zákon č. 153/2000 Sb., o nakládání s geneticky modifikovanými organismy a produkty a o změně některých souvisejících zákonů (zejm. § 12)

Účastenství ve správním soudnictví

- zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění zákona č. 192/2003 Sb. (zejm. § 33 a následující)

Příloha 3:

Přehled mnohostranných mezinárodních environmentálních smluv

PŘEHLED PRO ČR JIŽ PLATNÝCH MEZINÁRODNÍCH ENVIRONMENTÁLNÍCH SMLUV:

- Rámcová úmluva OSN o změně klimatu
- Úmluva o biologické rozmanitosti
- Cartagenský protokol o biologické bezpečnosti
- Úmluva Organizace spojených národů o boji proti desertifikaci v zemích postižených velkým suchem nebo desertifikací, zejména v Africe
- Vídeňská úmluva na ochranu ozonové vrstvy
- Montrealský protokol o látkách, které poškozují ozonovou vrstvu ve znění: Londýnské změny, Kodaňské změny, Montrealské změny, Pekingské změny
- Basilejská úmluva o kontrole pohybu nebezpečných odpadů přes hranice států a jejich zneškodňování
- Úmluva o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a rostlin (CITES)
- Úmluva o ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů (Bonnská úmluva, CMS)
- Dohoda o ochraně populací evropských netopýrů
- Změna Dohody o ochraně populací evropských netopýrů
- Úmluva o mokřadech majících mezinárodní význam především jako biotopy vodního ptactva (Ramsarská úmluva)
- Protokol o změně Úmluvy o mokřadech majících mezinárodní význam především jako biotopy vodního ptactva
- Úmluva o ochraně evropské fauny a flóry a přírodních stanovišť (Bernská úmluva)
- Úmluva o dálkovém znečišťování ovzduší přesahujícím hranice států (CLRTAP) a k ní sjednané protokoly:
  1. o dlouhodobém financování Programu spolupráce při monitorování a vyhodnocování dálkového přenosu látek znečišťujících ovzduší v Evropě (EMEP)
  2. o snížení emisí síry nebo jejich toků přesahujících hranice států nejméně o 30 % (1. protokol o síře)
  3. o snižování emisí oxidů dusíku nebo jejich toků přes hranice států (protokol NO_x)
  4. o omezení emisí těkavých organických látek nebo jejich toků přes hranice států (protokol VOC)
  5. o dalším snížení emisí síry (2. protokol o síře)
  6. o těžkých kovech
  7. o persistentních organických polutantech
- Úmluva o účincích průmyslových havárií přesahujících hranice států
- Dohoda o Mezinárodní komisi pro ochranu Labe
- Dohoda o Mezinárodní komisi pro ochranu Odry před znečištěním
- Úmluva o spolupráci pro ochranu a únosné využívání Dunaje
- Úmluva o ochraně a využívání hraničních vodních toků a mezinárodních jezer
- Úmluva o posuzování vlivů na životní prostředí přesahujících hranice států
- Úmluva OSN o mořském právu
- Úmluva o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví
- Smlouva o Antarktidě

PŘEHLED MEZINÁRODNÍCH ENVIRONMENTÁLNÍCH SMLUV, KTERÉ ČR JIŽ RATIFIKOVALA, ALE DOSUD PRO ČR NEVSTOUPILY V PLATNOST:

- Kjótský protokol k Rámcové úmluvě OSN o změně klimatu (ČR smluvní stranou od roku 2001)
- Rotterdamská úmluva o postupu předchozího souhlasu v mezinárodním obchodu s některými nebezpečnými chemickými látkami a přípravky na ochranu rostlin (ČR smluvní stranou od roku 2000)
- Stockholmská úmluva o persistentních organických polutantech (ČR smluvní stranou od roku 2002)
- Změna Basilejské úmluvy (ČR smluvní stranou od roku 2000)
- Protokol o vodě a zdraví (ČR smluvní stranou od roku 2001)

PŘEHLED MEZINÁRODNÍCH ENVIRONMENTÁLNÍCH SMLUV, KTERÉ ČR PODEPSALA, ALE DOSUD NERATIFIKOVALA:

- Úmluva o přístupu k informacím, účasti veřejnosti na rozhodování a přístupu k právní ochraně v záležitostech životního prostředí (Aarhuská úmluva)
- Protokol sjednaný k Úmluvě o dálkovém znečišťování ovzduší přecházejícím hranice států (CLRTAP)
  8. o omezování acidifikace, eutrofizace a přízemního ozonu
- Evropská úmluva o krajině
- Protokol o ochraně životního prostředí ke Smlouvě o Antarktidě
- Protokol o registrech úniků a přenosů znečišťujících látek (PRTR) k Úmluvě o přístupu veřejnosti k informacím, účasti veřejnosti na rozhodování a přístupu k právní ochraně v záležitostech životního prostředí
- Protokol o strategickém posuzování životního prostředí k Úmluvě o posuzování vlivů na životní prostředí přesahujících hranice států
- Rámcová úmluva o ochraně a udržitelném rozvoji Karpat

PŘEHLED BILATERÁLNÍCH SMLUVNÍCH VZTAHŮ

- Dohoda mezi vládou České a Slovenské Federativní Republiky a vládou Belgického království o spolupráci v oblasti ochrany životního prostředí
- Dohoda mezi Federálním výborem pro životní prostředí České a Slovenské Federativní Republiky a Ministerstvem životního prostředí Francouzské republiky o spolupráci v oblasti ochrany životního prostředí
- Dohoda mezi vládou Norského království a vládou České republiky o spolupráci při ochraně životního prostředí
- Dohoda mezi Federálním výborem pro životní prostředí České a Slovenské Federativní Republiky a Ministerstvem životního prostředí Dánského království o spolupráci na poli ochrany životního prostředí
- Úprava spolupráce mezi Ministerstvem životního prostředí České republiky a Ministerstvem bydlení, územního plánování a životního prostředí Nizozemí (VROM)
- Smlouva mezi Československou socialistickou republikou a Rakouskou republikou o úpravě vodohospodářských otázek na hraničních vodách

- Smlouva mezi vládou Československé socialistické republiky a vládou Rakouské republiky o spolupráci v oblasti ochrany životního prostředí
- Úmluva mezi vládou Československé socialistické republiky a vládou Polské lidové republiky o kontrole znečištění ovzduší
- Úmluva mezi vládou Československé socialistické republiky a vládou Polské lidové republiky o vodním hospodářství na hraničních vodách
- Dohoda mezi vládou České republiky a vládou Polské republiky v oblasti ochrany životního prostředí
- Dohoda mezi vládou České republiky a vládou Slovenské republiky o spolupráci v oblasti ochrany a tvorby životního prostředí
- Prováděcí protokol k Dohodě mezi vládou České republiky a vládou Slovenské republiky o spolupráci v oblasti ochrany a tvorby životního prostředí
- Dohoda mezi vládou České republiky a vládou Slovenské republiky o spolupráci na hraničních vodách
- Dohoda mezi vládou České republiky a vládou Spolkové republiky Německo o spolupráci v oblasti ochrany životního prostředí
- Ujednání mezi Ministerstvem životního prostředí České republiky, ministrem ochrany životního prostředí, přírodních zdrojů a lesnictví Polské republiky a Spolkovým ministerstvem životního prostředí, ochrany přírody a bezpečnosti reaktorů Spolkové republiky Německo o výměně imisních dat v „Černém trojúhelníku“
- Dohoda mezi Ministerstvem životního prostředí České republiky a Spolkovým ministerstvem pro životní prostředí, ochranu přírody a bezpečnost reaktorů Spolkové republiky Německo o uskutečnění společného pilotního projektu na ochranu životního prostředí „Městské čistírny odpadních vod v severních Čechách“
- Smlouva o poskytnutí příspěvku na uskutečnění pilotního projektu na ochranu životního prostředí „Článek 35 – Mobilní systém pro dálkové měření znečištění ovzduší“ LIDAR s. r. o. jakož i Nadace Charty 77 (jakožto iniciátorky projektu) „Článek 35“ a Spolkové ministerstvo pro životní prostředí, ochranu přírody a bezpečnost reaktorů Spolkové republiky Německo
- Smlouva mezi Českou republikou a Spolkovou republikou Německo o spolupráci na hraničních vodách v oblasti vodního hospodářství
- Smlouva o poskytnutí příspěvku na uskutečnění pilotního projektu na ochranu životního prostředí „Čistírna odpadních vod Děčín“ Severočeská vodárenská společnost, a.s. – SVS a.s. a Spolkové ministerstvo pro životní prostředí, ochranu přírody a bezpečnost reaktorů Spolkové republiky Německo
- Dohoda mezi Ministerstvem životního prostředí České republiky a Spolkovým ministerstvem pro životní prostředí, ochranu přírody a bezpečnost reaktorů Spolkové republiky Německo o uskutečnění společných pilotních projektů na ochranu životního prostředí ke snížení znečištění životního prostředí přecházejícího hranice
- Ujednání mezi Spolkovým ministerstvem pro životní prostředí, ochranu přírody a bezpečnost reaktorů Spolkové republiky Německo a Ministerstvem životního prostředí České republiky o uskutečnění společného pilotního projektu na ochranu životního prostředí „Ekologická výroba tepla a elektřiny v Chebu“
- Dohoda mezi Ministerstvem životního prostředí České republiky a Spolkovým ministerstvem pro životní prostředí, ochranu přírody a bezpečnost reaktorů Spolkové republiky Německo o společném uskutečnění pilotního projektu na ochranu životního prostředí v ČR s cílem snížení přeshraniční zátěže životního prostředí „Rekonstrukce a modernizace čistíren odpadních vod Most-Chánov a Teplice-Bystřany“
- Dohoda mezi Ministerstvem životního prostředí České republiky a Spolkovým ministerstvem životního prostředí, ochrany přírody a bezpečnosti reaktorů Spolkové republiky Německo o společném uskutečnění pilotního projektu na ochranu životního prostředí „Obnova stanic na měření jakosti vody v Obříství a v Zelčíně jakož i ústřední laboratoře v Praze“ v České republice
- Dohoda mezi Ministerstvem životního prostředí České republiky a Spolkovým ministerstvem pro životní prostředí, ochranu přírody a bezpečnost reaktorů Spolkové republiky Německo o společném uskutečnění pilotního projektu na ochranu životního prostředí „Větrný park Loučná“
- Dohoda o spolupráci v oblasti ochrany životního prostředí mezi Ministerstvem životního prostředí České republiky a Ministerstvem životního prostředí a vodního hospodářství Bulharské republiky
- Memorandum o porozumění mezi Evropskými společenstvími a Českou republikou o účasti v Akčním programu Společenství na podporu nevládních organizací činných hlavně v oblasti ochrany životního prostředí

Seznam zkratk a odborných výrazů

A	Rakousko
Acquis communautaire	Souhrn legislativy Evropských společenství (Evropská unie nemá právní subjektivitu)
Agenda 21	Akční program pro 21. století, dokument Konference OSN o životním prostředí a rozvoji v Rio de Janeiru, 1992
AOPK ČR	Agentura ochrany přírody a krajiny
AV ČR	Akademie věd České republiky
B	Belgie
B+R	Bike and Ride Systém (Kombinovaný systém cyklistické a veřejné dopravy)
BAT	Best Available Techniques (Nejlepší dostupná technika) Nejefektivnější technologie a její uplatňování při navrhování, výstavbě, provozu, údržbě a odstranění zařízení po jeho dožití, která může být uplatněna v průmyslovém sektoru za ekonomicky a technicky přijatelných podmínek
BRKO	biologicky rozložitelný komunální odpad
brownfields	dříve zastavěné, nepoužívané nebo málo využívané průmyslové plochy
CAFE	The Clean Air For Europe (Program Evropských společenství Čistý vzduch pro Evropu)
CBC Phare	Cross-Border Co-operation Phare (Program Phare pro přeshraniční spolupráci)
CBD	Convention on Biological Diversity (Úmluva o biologické rozmanitosti)
CEI	Středoevropská iniciativa
CEV/ SEV	Centra a střediska ekologické výchovy
CITES	Convention on International Trade with Endangered Species of Wild Fauna and Flora (Úmluva o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a rostlin)
CFC	halogenované uhlovodíky
CLARINET	Contaminated Land Rehabilitation Network for Environmental Technologies (Evropská síť odborníků na dekontaminaci půdy a podzemní vody)
CLRTAP	Convention on Long-Range Transboundary Air Pollution (Úmluva o dálkovém znečišťování přecházejícím hranice států)
CMS	Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals (Úmluva o ochraně stěhovavých druhů vlně žijících živočichů)
cost-benefit analysis	rozbor nákladů a přínosů
CO ₂	oxid uhličitý
ČEU	Český ekologický ústav
ČIŽP	Česká inspekce životního prostředí
ČOV	čistírna odpadních vod
ČR	Česká republika
ČSK	Česká stomatologická komora
ČSÚ	Český statistický úřad
D	Německo
DK	Dánsko
E	Španělsko
EBRD	Evropská banka pro obnovu a rozvoj
EC	European Community (Evropská společenství)
ECE	Economic Commission for Europe (Evropská hospodářská komise OSN – viz EHK)
ekolabelling	označování ekologicky šetrných výrobků
EEA	European Environmental Agency (Evropská agentura životního prostředí)
EEC	European Economic Community (Evropské hospodářské společenství – EHS)
ECONET	European Ecological Network (Evropská ekologická síť)
EHAPE	Akční plán zdraví a životního prostředí pro Evropu
EHK OSN, EHK/OSN	Evropská hospodářská komise – ECE
EHS	Evropské hospodářské společenství – viz EEC
EIA	Environmental Impact Assessement (hodnocení vlivů na životní prostředí)
EIB	Evropská investiční banka
EIONET	European Information and Observation Network (Evropská informační síť)
EMAS	Eco-Management and Audit Scheme – EMAS (Zavádění systému řízení podniků a auditu z hlediska ochrany životního prostředí – Program EMAS)
EMEP	Program spolupráce při monitorování a vyhodnocování dálkového přenosu látek znečišťujících ovzduší v Evropě
EMS	Environmentální manažerský systém
environmentální	právní úprava ochrany životního prostředí ES
Acquis communautaire	
EO	ekvivalentních obyvatel
EP	Evropský parlament
EPEA	účet výdajů na ochranu životního prostředí
EPR OECD	Environmental Performance Review (Hodnocení efektivity systému ochrany ŽP)
ERDF	Evropský fond regionálního rozvoje
ES	Evropská společenství – viz EC
ESPOO	Úmluva o posuzování vlivů na životní prostředí přesahující hranice států
EŠV	ekologicky šetrný výrobek

EU	European Union (Evropská unie)
EUR	měna Evropské unie
EURATOM	Evropské společenství pro atomovou energii
EUROSTAT	Statistical Office of the European Union (Statistický úřad Evropské unie)
EUSIS	European Soil Information System (Evropský informační systém o půdě)
EVVO	Environmentální vzdělávání, výchova a osvěta
F	Francie
FNM	Fond národního majetku
GB	Velká Británie
GEF	Global Environmental Facility (Mezinárodní fond životního prostředí)
GHG, GHGs	Skleníkové plyny
GMO	geneticky modifikované organismy
GR	Řecko
HCFC	hydrogenchlorofluorovodíky
HDP	hrubý domácí produkt
HND	hrubý národní důchod
CHKO	chráněná krajinná oblast
CHLÚ	chráněné ložiskové území
CHOPAV	chráněná oblast přirozené akumulace vod
I	Itálie
IEA	International Energy Agency (Mezinárodní energetická agentura)
ICRP	Mezinárodní komise pro radiační ochranu
IFOAM	International federation of organic agriculture movements
INTERREG	podpůrný program fondů Evropské unie
IPP	integrovaná výrobní politika
IPPC	Integrated Pollution Prevention and Control (Integrovaná prevence a omezování znečištění)
IR	Irsko
IRZ	integrovaný registr znečištění
ISO	International Organization for Standardization (Mezinárodní organizace pro normalizaci)
ISPA	Instrument for Structural Policies for Pre-Accession (Nástroj strukturální předvstupní politiky)
IUCN	International Union for Conservation of Nature and Natural Resources (Světový svaz ochrany přírody, dřívě – Mezinárodní unie pro ochranu přírody a přírodních zdrojů)
JI	projekty společné implementace
L	Lucembursko
LCA	life-cycle assessment (hodnocení životního cyklu výrobku)
LIFE	podpůrný program fondů Evropské unie
life-cycle-thinking	Uvažování celoživotního cyklu výrobku
MAAE	Mezinárodní agentura pro atomovou energii
MA21	Místní Agenda 21
MD	Ministerstvo dopravy
MEAs	multilateral environmental agreements (mnohostranné environmentální smlouvy)
MMF	Mezinárodní měnový fond
MMR	Ministerstvo pro místní rozvoj
MPO	Ministerstvo průmyslu a obchodu
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
MV	Ministerstvo vnitra
MVE	malé vodní elektrárny
MW	megawatt
MZ	Ministerstvo zdravotnictví
MZe	Ministerstvo zemědělství
MŽP	Ministerstvo životního prostředí
NAMEA	matice národních účtů zahrnující účty životního prostředí
NATO	Severoatlantická aliance
NATURA 2000	Evropská ekologická síť chráněných území
NEHAP	National Environmental Health Action Plan (Akční plán pro zdraví a životního prostředí ČR)
NH ₃	amoniak (čpavek)
Ni-Cd	obsahující nikl a kadmium
NNO	Nestátní neziskové organizace
NL	Nizozemí
NO _x	směs různých oxidů dusíku
NO ₂	oxid dusičitý
NPK hnojivo	Kombinované hnojivo obsahující dusík, fosfor a draslík
OECD	Organization for economic cooperation and development (Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj)
OP	operační program
OSN	Organizace spojených národů
OZE	obnovitelné zdroje energie
P	Portugalsko

PEZ	primární energetické zdroje
P+R	Park and Ride Systém (Kombinovaný systém automobilové a veřejné dopravy)
PAH	Polyaromatic hydrocarbons, syn. polycyclic aromatic hydrocarbons (polykondenzované aromatické uhlovodíky)
PAU	polycyklické aromatické uhlovodíky
PCB	polychlorované bifenyly
PCT	polychlorované terfenyly
PČR	Parlament České republiky
Phare	Program pomoci EU kandidátským zemím střední a východní Evropy ke splnění podmínek vstupu do EU
POPs	persistentní organické znečišťující látky (Persistent Organic Pollutants)
PM ₁₀ , PM ₁₀	Prachové mikročástice menší než deset mikrometrů
PPP	Spolupráce veřejného a soukromého sektoru na zajištění investičních opatření
PRŘS	Program revitalizace říčních systémů MŽP
PRTR	Pollution release and transport register (Registr úniků a přenosů znečišťujících látek)
PUPFL	pozemky určené k plnění funkce lesa
PVC	polyvinylchlorid
REACH	Registration, evaluation and autorization of chemicals (Registrace, hodnocení a autorizace chemických látek)
retail	Vytvoření velkoobchodní i maloobchodní sítě pro přednostní nákup a prodej výrobků příznivých pro životní prostředí
REZZO	Registr emisí a zdrojů znečišťování ovzduší
S	Švédsko
SAPARD	Support for Pre-Accession Measures for Agriculture and Rural Development (Program EU na podporu rozvoje zemědělství a venkova v kandidátských zemích)
screening	technické konzultace s Evropskou komisí ohledně souladu práva kandidátské země s právem ES
SEA	Strategická EIA viz EIA
SEVESO II	směrnice pro prevenci závažných průmyslových havárií
SEZ	staré ekologické zátěže
SF	Finsko
SFŽP ČR	Státní fond životního prostředí České republiky
SO ₂	oxid siřičitý
SO _x	směs různých oxidů síry
SP EVVO ČR	Státní program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v ČR
SPŽP ČR	Státní politika životního prostředí České republiky
SR	Slovenská republika
SRN	Spolková republika Německo
TEMPUS	program EU pro vzdělávání a výchovu
THE PEP	Panevropský program pro dopravu, životní prostředí a zdraví
TK	těžký kov vyhořelého jaderného paliva
TKO	tuhý komunální odpad
TSPEZ	Tuzemská spotřeba primárních energetických zdrojů
Udržitelný rozvoj	Uspokojování současných potřeb společnosti, aniž se tím omezí možnosti příštích generací uspokojovat své potřeby. Rozvoj, který sladí ekonomická, sociální a environmentální hlediska.
UNCED	United Nations Conference on Environment and Development (Konference OSN o životním prostředí a rozvoji)
UN CSD	United Nations Commission for sustainable development (Komise pro udržitelný rozvoj OSN)
UNDP	United Nations Development Programme (Program OSN pro rozvoj)
UN FCCC	United Nations Framework Convention on Climate Change (Rámcová úmluva OSN o změně klimatu)
UN-ECE	Evropská hospodářská komise Organizace spojených národů
UNEP	United Nations Environmental Programme (Program OSN pro životní prostředí)
UNSCEAR	Výbor OSN pro účinky atomového záření
ÚPD	Územní plánovací dokumentace
USD	Americký dolar
ÚSES	územní systém ekologické stability
UV-B	škodlivá složka B ultrafialového slunečního záření
VaV	věda a výzkum
VKIS	veřejné knihovnické a informační služby
VOC, VOCS	Volatile Organic Substances (těkavé organické látky)
VE	větrné elektrárny
VÚKOZ	Výzkumný ústav Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví
VÚV TGM	Výzkumný ústav vodohospodářský T. G. Masaryka
VÚSC	Vyšší územní samosprávné celek
WHO	Světová zdravotnická organizace
win-win	pro všechny strany výhodná příležitost
WTO	World Trade Organization (Světová obchodní organizace)
Zdraví 21	Zdraví pro všechny v 21. století – dlouhodobý program zlepšování zdravotního stavu obyvatelstva
ZPF	zemědělský půdní fond
ŽP	životní prostředí
6.EAP	6. akční program Evropských společenství pro životní prostředí (schválený 24. ledna 2001)